EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 24.5.2023.
SWD(2023) 614 final

KOMISIJAS DIENESTU DARBA DOKUMENTS,

2023. gada ziņojums par valsti – Latvija

Pavaddokuments dokumentam

Ieteikums PADOMES IETEIKUMAM

par Latvijas 2023. gada valsts reformu programmu un ar ko sniedz Padomes atzinumu par Latvijas stabilitātes programmu

{COM(2023) 614 final}

European Commission

Latvia

2023 Country Report

PĀRSKATS PAR EKONOMIKU UN NODARBINĀTĪBU

Latvijas ekonomikas noturību pārbauda Krievijas iebrukums Ukrainā

2022. gadā ekonomikas izaugsmi ietekmēja ekonomikas atveseļošanās pēc Covid-19 krīzes un strauji augošā inflācija. Gada sākumā bija vērojams spēcīgs IKP pieaugums, ko veicināja patēriņš. Tomēr neprovocētais Krievijas iebrukums Ukrainā 2022. gada februārī pasteidzināja enerģijas cenu kāpumu un plašāku inflāciju gada otrajā pusē. Tā rezultātā samazinājās mājsaimniecību rīcībā esošie ienākumi un palēninājās reālais patēriņš, apturot ekonomikas virzību. Paredzams, ka pieaugošās cenas un procentu likmes ietekmēs ekonomikas izaugsmi. Tiek prognozēts, ka 2023. gadā IKP pieaugs gausā tempā. Paredzams, ka ES finansēto investīciju aktivitātes pieaugums un inflācijas samazināšanās veicinās izaugsmi 2023. gada otrajā pusē un 2024. gadā radīs nedaudz naskāku izaugsmi. Papildus Atveseļošanas un noturības mehānisma atbalstam (sk. 2. iedaļu) Latvija laikposmā no 2021. līdz 2027. gadam saņem ievērojamus ES kohēzijas fondu līdzekļus (4,2 miljardi EUR, kas gadā vidēji veido aptuveni 1,4 % no IKP).

Strukturāli Latvijas ekonomikas pamati ir stabili, bet tās valsts parāds ir palielinājies. Latvijas ekonomika bija labi sagatavota, lai izturētu Covid-19 krīzes izraisīto satricinājumu — tās publiskās finanses bija uz stabila pamata, un valdībai nebija grūti finansēt ar Covid-19 saistītos atbalsta pasākumus. Sekas tam ir valsts parāda pieaugums par aptuveni 10 procentpunktiem (sk. 3. iedaļu). Tomēr valsts parāds, kas ir 40,8 % no IKP, joprojām ir viens no zemākajiem ES. Tāpat, izņemot dažus īslaicīgus ienākumu traucējumus, uzņēmumi un mājsaimniecības labi pārvarēja krīzi — bankrotu vai kavētu aizdevumu maksājumu pieaugums nebija ievērojams. Tomēr nodarbinātība vēl nav atguvusies līdz pirmskrīzes maksimumam, jo būvniecības un tirdzniecības atveseļošanās temps atpaliek no citām valstīm.

Neprovocētā Krievijas iebrukuma Ukrainā galvenā ekonomiskā ietekme ir enerģijas cenu pieaugums un līdz ar to arī patēriņa cenu inflācija plašākā nozīmē. Latvijas enerģijas cenu inflācija sasniedza 48,8 %, un patēriņa cenu inflācija samilza līdz 17,2 %. Inflācijas pieaugums ir ievērojami samazinājis mājsaimniecību izmantojamos ienākumus, jo algu pieaugums 2022. gadā vidēji bija tikai aptuveni 9 %. Latvija ir arī uzņēmusies tiešās fiskālās izmaksas, kas saistītas ar palīdzību mājsaimniecībām un uzņēmumiem, kam jātiek galā ar augstākām enerģijas cenām, atbalstu bēgļiem vai lielākiem aizsardzības izdevumiem. Preču eksports uz Krieviju līdz šim nav būtiski samazinājies; tomēr ir būtiski samazinājies pakalpojumu eksports.

Enerģijas cenu kāpums Latvijas ekonomiku ir skāris smagāk nekā lielāko daļu citu ES valstu. Tas ir saistīts ar Latvijas lielo atkarību no dabasgāzes elektroenerģijas ražošanā un apkurē, kā arī ar salīdzinoši zemajām cenām, ko tā maksāja par dabasgāzi pirms cenu kāpuma. Enerģijas inflācija valstī 48,8 % apmērā būtiski pārsniedza eurozonā sasniegtos 36,9 %. Turklāt, tā kā energoprodukti veido lielāku Latvijas patēriņa izdevumu daļu, to ietekme uz patēriņa cenu inflāciju bija lielāka nekā citās valstīs. Papildus enerģijas cenu satricinājumam tika traucēta metālu, koka izstrādājumu un mēslošanas līdzekļu piegāde, kuri iepriekš tika importēti no Krievijas un Baltkrievijas, izraisot to cenu kāpumu un īpaši ietekmējot lauksaimniecības un būvniecības nozari.

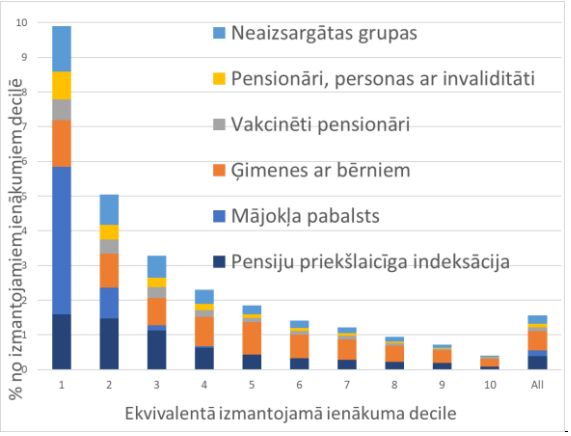
Latvija ir izvēlēta padziļinātam pārskatam, lai novērtētu riskus, kas saistīti ar cenu konkurētspējas pasliktināšanos saistībā ar algu un cenu inflācijas atšķirību palielināšanos ar tās tirdzniecības partneriem, spēcīgu mājokļu cenu pieaugumu, kā arī tekošā konta palielināšanos. ([1]) Starpība starp Latvijas reālo algu pieaugumu un produktivitātes pieaugumu pēdējo desmit gadu laikā ir pastāvīgi palielinājusies, kā rezultātā ir radusies ievērojama novirze starp reālajām algām un produktivitāti, radot bažas par Latvijas izmaksu konkurētspēju. Turklāt nesenais enerģijas cenu satricinājums Latviju skāra īpaši smagi, izraisot ievērojamu inflācijas atšķirību ar eurozonas valstīm un radot papildu bažas par tās cenu konkurētspēju. Lai gan sagaidāms, ka inflācija mazināsies, paredzams, ka spiediens uz algām, ko rada darbaspēka piedāvājuma samazināšanās, vidējā termiņā saglabāsies, un tas būtu jālīdzsvaro ar produktivitātes pieaugumu, lai izvairītos no cenu konkurētspējas zuduma. Tekošā konta deficīta pieaugumu 2021. un 2022. gadā daļēji var skaidrot ar enerģijas cenu pieauguma un valdības aizņēmumu pieauguma ietekmi. Tomēr paredzams, ka vidējā termiņā tekošā konta bilance atgriezīsies tuvu līdzsvaram. Mājokļu cenu pieaugums, kas kopumā atbilst ienākumiem iepriekšējos desmit gados, pēdējā laikā ir paātrinājies. Tomēr paredzams, ka mājokļu cenu kāpums būs īslaicīgs, jo gaidāms, ka augošās procentu likmes un reālo ienākumu kritums samazinās mājokļu pieprasījumu. Kopumā šķiet, ka Latvija necieš no pieprasījuma pārkaršanas. Strukturālās problēmas, kas saistītas ar darbaspēka piedāvājuma samazināšanos, ir identificētas kā galvenais cenu konkurētspējas risks, kas jāuzrauga vidējā termiņā.

Publiskā atbalsta pasākumi ir palīdzējuši aizsargāt uzņēmumus un mājsaimniecības

Valdība 2022. un 2023. gadā veica pasākumus, lai novērstu neprovocētā Krievijas iebrukuma Ukrainā ekonomiskās un sociālās sekas. Valdība ātri ieviesa vairākus pasākumu kopumus, lai novērstu enerģijas cenu ārkārtējā pieauguma ekonomisko un sociālo ietekmi. Tie bija daļa no ārkārtas politikas, kuras mērķis bija aizsargāt mājsaimniecības un uzņēmumus, ierobežojot enerģijas cenu kāpuma negatīvo ietekmi uz izmantojamajiem ienākumiem un ražošanas izmaksām. Lai gan 2022. gadā sociālā atbalsta pasākumi palīdzēja palielināt izmantojamos ienākumus 20 % nabadzīgāko mājsaimniecību (sk. 1.1. grafiku), lielākā daļa enerģijas atbalsta pasākumu 2023. gadā tikai daļēji ir paredzēti visneaizsargātākajiem iedzīvotājiem (sk. 1. izcēlumu). Turklāt valdība ir arī sniegusi izšķiroši svarīgu atbalstu (t. sk. piekļuvi sociālajiem pabalstiem, izglītībai, mājokļiem un valodu apmācībai) gandrīz 33 000 cilvēku, kuri bēg no kara Ukrainā un kurus uzņem Latvija.

([1]) Eiropas Komisija (2023), Padziļināts pārskats par Latviju, Komisijas dienestu darba dokuments (COM(2023) 636 final).

1.1. grafiks. **Papildu ikmēneša pabalsti pa mērķgrupām un veidiem, 2022. gada sociālās politikas izmaiņas, sadalījumā pa decilēm (% izmaiņas salīdzinājumā ar pamatscenāriju)**

Avots: Eiropas Komisija, Kopīgais pētniecības centrs, aprēķins balstīts uz *EUROMOD* paraugversiju I5.0+

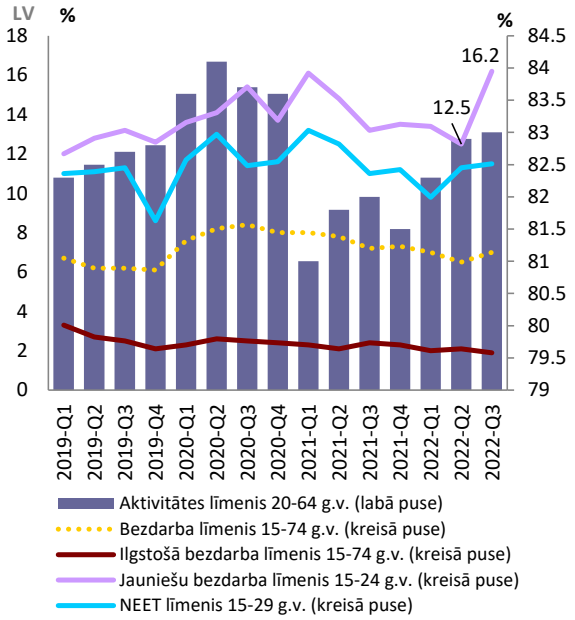
Atlikušo sociālekonomisko un vides problēmu risināšana kā pamats ilgtspējīgai izaugsmei

Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju ir ievērojami zemāks par ES vidējo rādītāju, un konverģences temps palēninās. Latvijas IKP uz vienu iedzīvotāju 2021. gadā bija 72 % no ES vidējā rādītāja, kas ir par 6 procentpunktiem vairāk nekā pirms pieciem gadiem. Tomēr tās ienākumi ir ievērojami zemāki par pārējām Baltijas valstīm — gan Igaunijas, gan Lietuvas ienākumi 2021. gadā sasniedza 89 % no ES vidējā rādītāja un ir uzlabojušies attiecīgi par 12 un 13 procentpunktiem salīdzinājumā ar 2016. gadu ([2]). Latvijas produktivitātes pieaugums tajā pašā laikposmā ir bijis stabils un ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (16,3 % pret 1,9 %), lai gan tas ir zemāks nekā Igaunijā un Lietuvā. Tomēr nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars ir samazinājies novecošanas dēļ, un tas ir mazinājis produktivitātes pieauguma ietekmi uz IKP uz vienu iedzīvotāju. Galvenās Latvijas konverģences problēmas ir sabiedrības novecošana, liels mazkvalificētu cilvēku īpatsvars, slikti veselības rezultāti, vāji inovācijas snieguma rādītāji un reģionālās atšķirības. Turklāt pēdējos gados Latvijā strukturālu lejupslīdi ir piedzīvojušas dažas lielākās eksporta nozares – finanšu pakalpojumi un transports.

Darba tirgus ir turpinājis atlabt, bet 2022. gadā reālās algas ievērojami samazinājās. Bezdarba līmenis turpināja samazināties (6,9 % 2022. gadā), jo nodarbinātība (77 % 2022. gadā) ir atgriezusies pirmspandēmijas līmenī. Kopumā darba tirgus rādītāji ir stabili (sk. 1.2. grafiku), taču joprojām pastāv problēmas saistībā ar nodarbinātības nosacījumu saskaņošanu dažādos reģionos un prasmju līmeņos. Bezdarbs ir augstāks jauniešiem, cilvēkiem ar zemu prasmju līmeni un tiem, kas dzīvo lauku apvidos. Neraugoties uz darba tirgus darbības rezultātiem un nominālās algas pieaugumu (+9,0 %), reālās algas 2022. gadā būtiski samazinājās augstās inflācijas dēļ. No otras puses, reālā minimālā alga 2023. gada janvārī nedaudz palielinājās salīdzinājumā ar 2022. gada janvāri (+2,1 %), jo nominālā minimālā alga pieauga par 24 %. Pieaugušo izglītības paplašināšana varētu mazināt darbaspēka trūkumu un mudināt vairāk cilvēku iesaistīties nodarbinātībā. Turklāt tas palīdzētu sasniegt 2030. gada valsts mērķrādītāju, ka vismaz 60 % no visiem pieaugušajiem katru gadu piedalās apmācībā.

([2]) Izteikts pēc pirktspējas līmeņa.

1.2. grafiks. **Atsevišķi darba tirgus rādītāji**

Avots: *Eurostat*, Darba tirgus apsekojums

Nevienlīdzība un nabadzība joprojām ir augsta un ir saistīta ar sliktu ienākumu pārdali nodokļu un pabalstu sistēmā. Latvijas nodokļu ieņēmumu īpatsvars attiecībā pret IKP ir mazāks par ES vidējo rādītāju un 2021. gadā samazinājās vēl vairāk. Publiskie izdevumi sociālajai aizsardzībai joprojām ir vieni no zemākajiem ES, un tāpēc tie ir mazāk efektīvi nabadzības un nevienlīdzības samazināšanā nekā citās ES valstīs (sk. 14. pielikumu). Darbaspēka nodokļu sistēma ir mazāk progresīva par ES vidējo rādītāju, un vidēja un zema atalgojuma saņēmējiem ir lielāks nodokļu slogs nekā vidēji ES (sk. 19. pielikumu). Neraugoties uz dažiem uzlabojumiem sociālo pabalstu adekvātumā, sociālie pārvedumi ir vieni no vismazāk efektīvajiem nabadzības mazināšanas pasākumiem ES, kā atspoguļots Eiropas sociālo tiesību pīlāram pievienotajā sociālo rezultātu pārskatā (sk. 14. pielikumu).

Visneaizsargātāko cilvēku sociālo aizsardzību un iekļaušanu kavē ierobežotie piedāvātie pakalpojumi. Sociālo darbinieku trūkums ierobežo sociālo pakalpojumu sniegšanu, un piedāvāto pakalpojumu klāsts dažādās pašvaldībās ir atšķirīgs. To Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuru medicīniskās aprūpes vajadzības netika apmierinātas, bija viens no augstākajiem ES gan pirms Covid-19 pandēmijas, gan tās laikā, nesamērīgi ietekmējot cilvēkus zemāku ienākumu grupās. Latvijas ilgtermiņa aprūpes sistēma nav pietiekami attīstīta, un progress pārejā no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītu aprūpi ir bijis ierobežots. Pastāv augsts sliktu sadzīves apstākļu un pārapdzīvotības līmenis, savukārt piekļuve sociālajiem mājokļiem ir ierobežota, jo to fonds ir neliels un bieži vien nekvalitatīvs.

Latvijai ir izdevies diversificēt kurināmo, atsakoties no fosilā kurināmā, kas importēts no Krievijas. Latvija 2022. gada jūlijā aizliedza Krievijas dabasgāzes importu no 2023. gada 1. janvāra. Neraugoties uz Latvijas lielo atjaunīgās enerģijas īpatsvaru, vēja un saules enerģijas potenciāls netiek pietiekami izmantots, jo uzstādītās ražošanas jaudas ievērojami atpaliek no tās Baltijas reģiona kaimiņvalstīm. Valdība ir novērsusi dažus šķēršļus sauszemes vēja elektrostaciju attīstībai. Varētu pielikt papildu pūles zaļās elektroenerģijas un siltuma ražošanā. Turklāt ir jāturpina pilnveidot tīklu, lai varētu plašāk izmantot atjaunīgo enerģiju.

Latvijas progress tās pozīcijā attiecībā uz ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) rezultātu pārskatu (sk. 1. pielikumu) ir lēns. Latvijai ir labi rezultāti attiecībā uz vairākiem IAM rādītājiem vides ilgtspējas jomā. Atjaunīgās enerģijas īpatsvars ir viens no augstākajiem visās ES valstīs, taču joprojām ir jāpanāk attiecīgs aprites materiālu izmantošanas līmenis un klimatrīcība. Klimatrīcības rādītājs (13. IAM) ir pasliktinājies, jo laikposmā no 2016. līdz 2021. gadam zemes izmantošanas un mežsaimniecības radītās emisijas ir ievērojami palielinājušās. Latvija joprojām atpaliek no ES vidējā rādītāja vairākās ar taisnīgumu saistītās jomās (1., 3., 5., 8. un 16. IAM). Pandēmija un enerģētikas krīze ir negatīvi ietekmējušas arī ienākumu nevienlīdzību, kas joprojām ir augstāka nekā vidēji ES. Rezultāts ir pasliktinājies, jo ir palielinājusies plaisa starp pilsētu un lauku teritorijām attiecībā uz nabadzības vai sociālās atstumtības risku. Tas ir cieši saistīts arī ar sliktiem rezultātiem veselības jomā un sociālo pārvedumu ierobežoto ietekmi uz nabadzības samazināšanu. Sniegumu attiecībā uz IAM produktivitātes rādītājiem (4., 8. un

9. IAM) ir ietekmējis digitālo prasmju līmenis, kas ir zemāks par ES vidējo rādītāju, un iekšzemes bruto izdevumi pētniecībai un izstrādei.

1. izcēlums

Enerģētikas politikas pasākumi Latvijā

Latvija ir pieņēmusi vairākus atbalsta pasākumus, lai mazinātu enerģijas cenu inflācijas ietekmi uz mājsaimniecībām un uzņēmumiem. Komisijas 2023. gada pavasara ekonomikas prognozē paredzēts, ka valsts bruto budžeta izmaksas 2023. gadā sasniegs 1,0 % no IKP. Lielākā daļa pasākumu cenu signālu nesaglabā pilnībā, un tie tikai daļēji ir vērsti uz visneaizsargātākajiem. Šie pasākumi ir paziņoti kā pagaidu pasākumi, un paredzams, ka to termiņš beigsies pēc 2023. gada pirmā pusgada.

Pasākumi ir šādi: i) pagaidu un diferencēta izmaksu kompensācija virs konkrēta cenu sliekšņa apkurei (balstīta uz izmantoto enerģijas avotu) un fiksēts tarifs mājsaimniecībām par pirmajām 100 kWh elektroenerģijas mēnesī; ii) divi pasākumi, kas nodrošina papildu ikmēneša pabalstus neaizsargātām mājsaimniecībām, piemēram, pensionāriem, personām ar invaliditāti, apgādnieku zaudējušajiem, cilvēkiem un ģimenēm ar zemiem ienākumiem, lielām ģimenēm un ģimenēm ar bērnu ar invaliditāti; iii) elektroenerģijas sistēmas pakalpojuma tarifa apturēšana uzņēmumiem un — visām juridiskajām personām — 50 % elektroenerģijas izmaksu virs konkrēta cenu līmeņa atmaksa.

Latvija ir ziņojusi Komisijai, ka tai nav uzņēmumu, kuri ietilpst Padomes Regulas (ES) 2022/1854 par ārkārtas intervenci augsto enerģijas cenu problēmas risināšanai III nodaļas tvērumā.

Valsts enerģētikas uzņēmums Latvenergo 2022. gada februārī pēc valdības pilnvarojuma saņemšanas iegādājās aptuveni 2 TWh sašķidrinātas dabasgāzes ([3]). Pēc 2022. gada aprīlī izdarītajiem grozījumiem Enerģētikas likumā tika izveidotas dabasgāzes rezerves nacionālās energoapgādes drošības nodrošināšanai gada otrajā pusē aptuveni 2 TWh apmērā. Latvija arī uzsāka vairākus energotaupības pasākumus, kas īpaši vērsti uz publiskā sektora un daudzdzīvokļu ēkām.

([3]) Paziņojums par gāzes iepirkumu un esošās situācijas ietekmi – Latvenergo

ATVESEĻOŠANAS UN NOTURĪBAS PLĀNS TIEK ĪSTENOTS

Latvijas atveseļošanas un noturības plāna (ANP) mērķis ir risināt galvenās problēmas, kas saistītas ar zaļo un digitālo pārkārtošanos, reģionālo un sociālo nevienlīdzību, veselības aprūpi, ekonomikas pārveidi un tiesiskumu. Plānu veido 24 reformas un 61 investīcija, ko atbalsta ar dotācijām 1,8 miljardu EUR apmērā, kas veido 5,58 % no Latvijas IKP 2021. gadā (sīkāku informāciju sk. 3. pielikumā). Komisija 2022. gada 7. oktobrī izmaksāja 231 miljonu EUR, pamatojoties uz ANP pirmo deviņu atskaites punktu apmierinošu izpildi. Otrais maksājuma pieprasījums ir jāiesniedz 2023. gadā, un tas aptvers 49 atskaites punktus un mērķrādītājus.

Latvijas atveseļošanas un noturības plāna īstenošana norit sekmīgi. Latvija iesniedza vienu maksājuma pieprasījumu, kas atbilst deviņiem plāna atskaites punktiem, kā rezultātā tika izmaksāts kopumā 201 miljons EUR. Ņemot vērā objektīvus apstākļus, kas saistīti ar enerģijas un būvmateriālu cenu pieaugumu un piegādes ķēdes ierobežojumiem Krievijas agresijas pret Ukrainu rezultātā, Latvija plāno iesniegt grozījumus plānā, kā arī *REPowerEU* nodaļā, lai paātrinātu ekonomikas dekarbonizāciju un samazinātu atkarību no fosilā kurināmā.

Sekojošais detalizētākais pārskats par pasākumiem, kas īstenoti saskaņā ar ANP, nekādā gadījumā nenozīmē, ka Komisija oficiāli apstiprina vai noraida maksājuma pieprasījumus.

Zaļās un digitālās pārkārtošanās atbalstīšana

Attiecībā uz zaļo pārkārtošanos Latvija ir pieņēmusi vairākus noteikumus, lai veicinātu Rīgas metropoles areāla transporta sistēmas zaļināšanu, jo īpaši elektrificējot dzelzceļa posmus un attīstot velotransporta infrastruktūru. Šīs investīcijas ir jāpabeidz līdz 2026. gadam. Latvija 2022. gadā uzsāka virkni energoefektivitātes atbalsta programmu uzņēmumiem, daudzdzīvokļu ēkām, pašvaldību ēkām un infrastruktūrai. Notiek arī elektroenerģijas pārvades un sadales tīklu modernizācija; labuma guvējiem tiek paziņots par projektu līgumu slēgšanas tiesību piešķiršanu. Turklāt, lai veicinātu pielāgošanos klimata pārmaiņām un uzlabotu ugunsgrēku novēršanu, Latvijas valdība ir apstiprinājusi ziņojumu par katastrofu riska pārvaldības sistēmas ieviešanu.

Reformas un investīcijas, kas atbalsta digitālo pārkārtošanos, ietver valsts pārvaldes digitalizāciju, pamata un padziļinātas digitālās prasmes, uzņēmumu digitālo transformāciju un platjoslas infrastruktūras uzlabošanu. Pirmā maksājuma pieprasījuma ietvaros tika izveidotas procedūras attālinātas mācīšanās veikšanai skolās, un tika pieņemtas tehniskās prasības savienotai un automatizētai braukšanai, lai turpinātu pilnveidot platjoslas infrastruktūru. Latvija 2022. gadā izveidoja regulējumu IKT izstrādes darbību vienotai pārvaldībai publiskajā pārvaldē un ir pieņēmusi noteikumus, lai atbalstītu procesu un pakalpojumu digitālo transformāciju publiskajā pārvaldē. Ir grozīti valsts augstākās izglītības standarti, lai noteiktu rezultātus, kas jāsasniedz digitālo prasmju apguvē. Latvijas

ANP ir izklāstītas reformas un investīcijas, ar kurām tiek risināta digitālo prasmju zemā līmeņa problēma (sk. 10. pielikumu), sākot ar vienotas sistēmas izstrādi digitālo pamatprasmju novērtēšanai.

Sociālās un teritoriālās kohēzijas uzlabošana

Latvija ir panākusi progresu sociālās un teritoriālās kohēzijas uzlabošanā. Pirmā atskaites punktu kopuma izpilde ir palīdzējusi Latvijai virzīt reformu, kuras mērķis ir samazināt sociālo un reģionālo nevienlīdzību, kā arī uzlabot ilgtermiņa aprūpes kvalitāti. Viens no sasniegumiem sociālās vienlīdzības uzlabošanā ir minimālo ienākumu reformas pieņemšana — viens no galvenajiem pasākumiem Latvijas ANP. Šī jaunā reforma nodrošinās, ka no 2023. gada jūlija minimālo ienākumu slieksnis nav mazāks par 20 % no ienākumu mediānas un ka tas katru gadu tiek pārskatīts. Ir stājies spēkā arī jauns īres likums, kurā ir līdzsvarotas īrnieku un izīrētāju tiesības. Turklāt Latvija ir sākusi programmas, lai uzlabotu personu ar invaliditāti piekļuvi sabiedriskajām ēkām, sociālās aprūpes iestādēm un individuālajiem mājokļiem. Lai mazinātu reģionālās atšķirības, Latvija 2022. gadā pieņēma dažādas atbalsta programmas zemas īres maksas mājokļu būvniecībai un industriālo parku attīstībai un iesaistīja vismaz 20 izglītības iestādes skolu tīkla uzlabošanā.

Pētniecības, izstrādes un inovācijas sekmēšana

Latvija savā ANP ir noteikusi pasākumus pētniecības un inovācijas potenciāla palielināšanai, reformējot inovācijas un augstākās izglītības sistēmas. Augstākās izglītības reformas mērķis ir uzlabot nozares pārvaldību, akreditācijas mehānismu un finansēšanas principus. Latvija 2022. gadā pieņēma tiesību aktu izmaiņas, lai reformētu augstākās izglītības pārvaldību. Latvija 2023. gadā ir paziņojusi par aicinājumiem augstākās izglītības iestādēm piešķirt konsolidācijas dotācijas, kas palīdzēs uzlabot šo iestāžu spējas, koncentrējot finanšu resursus un cilvēkresursus. Plānā paredzēti arī izmēģinājuma projekti par doktorantūras programmu un akadēmiskās karjeras iespēju reformu. Augstākās izglītības reformu plānots pabeigt līdz 2026. gadam. Inovācijas pārvaldības jomā Latvijas mērķis ir uzlabot sadarbību un saiknes starp nozarēm un labāk integrēt visu inovācijas vērtības ķēdi. Lai to panāktu, tā pārdefinēs iesaistīto pušu uzdevumus, izstrādās jaunu inovācijas stratēģiju un noteiks mērķus, kas pusēm būs jāsasniedz. Reformai ir piesaistīts 109 miljonu EUR vērts inovācijas fonds, ko izmantos, lai finansētu uzņēmumu inovācijas darbības. Plānots, ka jaunā inovācijas sistēma sāks darboties 2023. gadā.

Veselības aprūpes noturības, pieejamības un kvalitātes uzlabošana

Veselības aprūpes jomā ANP mērķis ir pievērsties problēmām saistībā ar noturību, piekļuvi, kvalitāti un integrāciju visos aprūpes līmeņos. Kopš 2022. gada reformas tiek īstenotas vairākos virzienos, piemēram, tiek sagatavota digitālās veselības stratēģija un pamatnostādnes integrētai veselības aprūpei un epidemioloģiskajai drošībai. Paredzams, ka 2023. gadā tiks pieņemta visaptveroša veselības aprūpes darbaspēka stratēģija, bet līdz 2024. gadam — jauns atalgojuma modelis veselības aprūpes darbiniekiem. Paredzams, ka 2023. gadā tiks sākts pētījums par nestacionārās ambulatorās aprūpes kvalitāti un pieejamību, lai novērtētu un uzlabotu šo sistēmu. ANP ir paredzētas arī investīcijas sabiedrības veselības pētniecībā, universitāšu un reģionālo slimnīcu veselības infrastruktūrā un infrastruktūrā, kas nodrošina ambulatoro veselības aprūpi.

1. izcēlums

Galvenie rezultāti saskaņā ar Atveseļošanas un noturības plānu 2023./2024. gadā

- Rīgas metropoles areāla zaļināšana, pateicoties koordinētai pieejai pasažieru pārvadājumiem
- Stājas spēkā minimālo ienākumu atbalsta sistēma
- Zemas īres maksas mājokļu būvniecības sākums
- Cilvēkresursu attīstības stratēģijas pieņemšana veselības aprūpes jomā
- Piecu inovācijas kopu izveide
- Valsts pārvaldes modernizācijas plāna pieņemšana
- Metodikas izstrāde ēnu ekonomikas samazināšanai, īstenojot valsts pētniecības programmu "Ēnu ekonomikas samazināšana, lai nodrošinātu valsts ilgtspējīgu attīstību"

Publiskās pārvaldes un tiesu sistēmas efektivitātes palielināšana

Tiesiskuma jomā ANP sastāv no četrām apakšiedaļām, kurās aplūkotas galvenās problēmas saistībā ar nodokļu saistību izpildi, tiesībaizsardzības iestādēm, kas nodarbojas ar ekonomisko noziegumu jautājumiem, publisko pārvaldi un publisko iepirkumu. Šā komponenta mērķi ir: i) samazināt ēnu ekonomiku un veicināt taisnīgāku uzņēmējdarbības vidi, ii) uzlabot tiesu sistēmas kvalitāti un efektivitāti, jo īpaši cīņā pret ekonomisko noziedzību; iii) modernizēt publisko pārvaldi; iv) uzlabot publiskā iepirkuma kvalitāti, efektivitāti un integritāti. Paredzams, ka 2023. gadā tiks pieņemts plāns publiskās pārvaldes modernizēšanai un konceptuālais ziņojums par vienoto pakalpojumu centru, kas būs atbildīgs par konkrētu funkciju, piemēram, finanšu grāmatvedības un cilvēkresursu, centralizētu apstrādi un izpildi. Abi pasākumi vēl vairāk palielinās publiskās pārvaldes efektivitāti, pārredzamību un pārskatatbildību.

Ir sperti turpmāki soļi publiskā iepirkuma jomā. Kā daļa no pirmā atskaites punktu kopuma, kuri jau ir pabeigti, ir pieņemts tiesiskais regulējums konkurences vides uzlabošanai un korupcijas riska mazināšanai publiskajā iepirkumā. Turklāt iepirkuma kvalitāte ir vēl vairāk uzlabota, pieņemot kritērijus riskantu tirgus nozaru noteikšanai.

TURPMĀKĀS PRIORITĀTES

Papildus ANP aplūkotajām problēmām Latvijai ir arī citas. Latvijas nodokļu ieņēmumu īpatsvars attiecībā pret IKP ir ievērojami mazāks par ES vidējo rādītāju. Publiskie izdevumi veselības aprūpei un sociālajai aizsardzībai ir zemi salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju, un tas kavē savlaicīgu un vienlīdzīgu piekļuvi veselības aprūpei un pienācīgas sociālās palīdzības sniegšanu. Lai gan ir veikti uzlabojumi, ierobežota piekļuve finansējumam kavē izaugsmi un inovāciju MVU. To vēl vairāk saasina darbaspēka trūkums un prasmju neatbilstība. Joprojām ir ievērojamas sociālekonomiskās atšķirības starp pilsētu un lauku teritorijām. Pašreizējā ģeopolitiskajā kontekstā Latvijai nāktu par labu lielāki centieni lietderīgāk un ilgtspējīgāk izmantot enerģijas un dabas resursus. Šo problēmu risināšana arī palīdzēs panākt turpmāku progresu to IAM izpildē, attiecībā uz kuriem Latvijai pašlaik būtu vēlams veikt turpmākus uzlabojumus, proti, novērsta nabadzība (1. IAM), laba veselība un labklājība (3. IAM), mazināta nevienlīdzība (10. IAM) un rīcība klimata jomā (13. IAM) (sk. 1. pielikumu).

Nodokļu saistību izpildes uzlabošana, kas nodrošinātu vairāk resursu nepietiekami finansētiem sabiedriskajiem pakalpojumiem

Latvijas nodokļu ieņēmumi kā daļa no IKP joprojām ir ievērojami mazāki par ES vidējo rādītāju un tādējādi ierobežo publisko pakalpojumu finansēšanu. Galvenās problēmas publisko finanšu jomā paliek nemainīgas, un 2023. gada budžetā tās tiek risinātas tikai ierobežotā apmērā. 2021. gadā nodokļu ieņēmumu īpatsvars samazinājās līdz 30,4 % no IKP, kas ir zemākais līmenis pēdējo trīs gadu laikā. Nodokļu jomās, kas mazāk kaitē izaugsmei, jo īpaši kapitāla un īpašuma nodokļu jomā, Latvija joprojām iekasē mazākus ieņēmumus nekā vidēji ES ([4]). Turklāt joprojām nav pabeigta nekustamā īpašuma nodokļu kadastrālā reforma, kam būtu jāatspoguļo aktuālās tirgus vērtības. Tajā pašā laikā salīdzinoši zemie ieņēmumi no darbaspēka nodokļiem, neraugoties uz relatīvi augstām nodokļu likmēm, liecina, ka pastāv potenciāls palielināt ieņēmumus no darbaspēka nodokļiem, īstenojot politikas pasākumus, ar kuriem nodrošina labāku nodokļu saistību izpildi. 2023. gada un iepriekšējo gadu budžetā zināmā mērā tiek risināta sasāpējusī problēma ar nepietiekamo finansējumu sabiedriskajiem pakalpojumiem, jo īpaši veselības aprūpei un sociālajai aprūpei ([5]). Tomēr, lai nodrošinātu reālas strukturālas pārmaiņas šajās jomās, ir vajadzīga vidēja termiņa pieeja valsts finansējuma palielināšanai.

Publisko izdevumu pārskatīšana ir kļuvusi par sistemātisku budžeta sagatavošanas procesa daļu, bet tam ir diezgan ierobežota ietekme uz valsts finansēm. Lai uzlabotu publisko izdevumu lietderību, kopš 2016. gada tiek veikta ikgadēja izdevumu pārskatīšana. 2017.–2023. gadā izdevumu pārskatīšana ir radījusi ikgadējus ietaupījumus 2,1 % apmērā ([6]). Tomēr pašreizējā prakse ir atdot lielāko daļu ietaupījumu tām nozaru ministrijām, kuras ir iesaistītas pārskatīšanas procesā, lai finansētu to iekšējās prioritātes.

([4]) 2021. gadā kopējie nodokļu ieņēmumi no kapitāla un jo īpaši uzņēmumu ienākumiem bija viszemākie ES.

([5]) 2023. gada budžetā 33 % no pieejamās fiskālās telpas (izņemot fiskālo telpu, kas paredzēta ārējai un iekšējai drošībai) tika atvēlēti veselības aprūpes un sociālās aprūpes pasākumiem. Avots: https://www.fm.gov.lv/lv/budzets2023#atbalstitie-prioritarie-pasakumi; Komisijas aprēķini.

([6]) Izdevumu pārskatīšanas radīto ikgadējo ietaupījumu attiecība pret valsts budžeta pamatizdevumiem (neskaitot ES līdzekļus), vidējais rādītājs 2017.–2023. gadā.

Tāpēc šim procesam nedaudz trūkst stratēģiskas pieejas, kas ietekmētu valsts finanses. Labāka pieeja būtu novirzīt finansējumu ierobežotam skaitam sabiedrisko pakalpojumu, kuriem tā hroniski trūkst.

Jaunā valdība ir apņēmusies veikt visaptverošu vidēja termiņa nodokļu reformu. 2023. gada janvārī valdība rīkoja pirmo sarunu kārtu ar sociālajiem partneriem par priekšlikumiem jaunajām nodokļu politikas pamatnostādnēm 2024.–2027. gadam. Reformas galvenie mērķi ir stiprināt Latvijas ekonomikas konkurētspēju, t. sk. uzlabojot darbaspēka nodokļus, samazinot nabadzību un ienākumu nevienlīdzību un palīdzot samazināt ēnu ekonomikas apjomu, vienlaikus vienkāršojot nodokļu sistēmu un nodrošinot valdības izdevumu vajadzības.

Lai gan apsekojumu dati liecina, ka ēnu ekonomika aug, rādītāji par netiešo nodokļu saistību izpildi liecina par dažiem uzlabojumiem. Tika lēsts, ka ēnu ekonomika 2021. gadā veidoja 26,6 % no IKP ([7]), kas ir augstākais līmenis kopš 2012. gada. Latvijas ēnu ekonomikas vissvarīgākais komponents 2021. gadā bija aplokšņu algas, kas veidoja 46,2 % no kopējās ēnu ekonomikas. Vislielākais ēnu ekonomikas īpatsvars ir būvniecības nozarē. Uzņēmumu īpašnieku un vadītāju aptaujas liecina, ka centieni samazināt ēnu ekonomiku stagnē. Tomēr 2021. gadā nesamaksāto nodokļu parādi un PVN iztrūkums ([8]) saglabājās krietni zem ES vidējā rādītāja. Saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta datiem ([9]) iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu un sociālās apdrošināšanas iemaksu zaudējumi no nedeklarētām algām joprojām ir lieli, neraugoties uz nelieliem ikgadējiem uzlabojumiem, tostarp Covid-19 pandēmijas laikā. Turklāt valsts ieņēmumu dienesta analīzē par nodokļu maksātāju segmentāciju ([10]) konstatēts, ka Latvijā ir potenciāls uzlabot nodokļu saistību izpildi, jo aptuveni 40 % nodokļu maksātāju tiek novērtēti kā tādi, kam ir ievērojams nodokļu saistību izpildes risks.

Lietderīgāka enerģijas un dabas resursu izmantošana un atkarības samazināšana no fosilā kurināmā

Latvija ir nodrošinājusi neatkarību no Krievijas fosilā kurināmā pēc Saeimas 2022. gada jūlija lēmuma no 2023. gada 1. janvāra aizliegt Krievijas dabasgāzi. Iekšzemes gāzes piegādātāji ir spējuši atrast alternatīvus dabasgāzes avotus, pateicoties sašķidrinātas dabasgāzes importam no Lietuvas Klaipēdas *LNG* termināļa un jaunā Somijas *LNG* termināļa Inko. Lai gan enerģijas cenas ir samazinājušās, joprojām pastāv nenoteiktība attiecībā uz nākamo ziemu, kas prasa nepārtrauktus centienus strukturāli samazināt gāzes pieprasījumu. Latvijas atkarības no fosilā kurināmā samazināšana ir būtisks piegādes drošības nodrošināšanas elements.

Latvijā atjaunīgo energoresursu izmantošana elektroenerģijas ražošanai ir tikusi ieviesta lēni. Latvijā ir viens no lielākajiem atjaunīgās enerģijas īpatsvariem ES (42,1 % 2021. gadā). Tomēr laikposmā no 2020. līdz 2021. gadam šis īpatsvars stagnēja, un 90 % no visas valstī uzstādītās atjaunīgo energoresursu elektroenerģijas jaudas veidoja tikai hidroenerģija. Latvijai būtu izdevīgi paātrināt centienus vēja un saules enerģijas izmantošanā, kas ir dzīvotspējīgākais ilgtermiņa risinājums atjaunīgo energoresursu īpatsvara palielināšanai. Latvijas ANP jau ir iekļauti pasākumi, kuru mērķis ir novērst regulatīvos šķēršļus sauszemes vēja enerģijas izmantošanai, jo īpaši atvieglojot

([7]) Sauka & Putniņš (2022).

([8]) Aplēse par kopējo starpību starp paredzamajiem ieņēmumiem no pievienotās vērtības nodokļa un faktiski iekasēto summu.

([9]) Valsts ieņēmumu dienesta prezentācija par nedeklarēto darba samaksu un nodokļu plaisu, 2021. gada augusts, https://www.vid.gov.lv/lv/media/2207/download?attachment.

([10]) Metodika nodokļu maksātāju grupēšanai kopās, balstoties uz viņu uzvedības modeļiem saistībā ar nodokļu saistību izpildi. Avots: VID nepublicētie dokumenti, 2022. gada novembris.

administratīvās procedūras attiecībā uz vējparkiem valsts mežos, kurus paredzēts uzbūvēt līdz 2026. gadam. 2022. gada beigās Latvija ieviesa vienkāršotus noteikumus "zaļo koridoru" izveidei vēja un saules enerģijas parku izvēršanai. Jaunie noteikumi par sešiem mēnešiem saīsina ietekmes uz vidi novērtējuma procedūru (sk. 7. pielikumu). Tomēr varētu pielikt papildu pūles, lai paātrinātu atjaunīgās enerģijas izmantošanu elektroenerģijas ražošanā, siltumapgādē un aukstumapgādē. Tas varētu ietvert elektrotīkla modernizāciju, decentralizētas atjaunīgo energoresursu elektroenerģijas ražošanas integrācijas veicināšanu un regulējuma un stimulu izveidi energokopienu atbalstam.

Turpmāks progress sinhronizācijas pabeigšanā ar Eiropas elektroenerģijas tīkliem palīdzēs panākt piegādes drošību. Latvijas energotīkls, tāpat kā citās Baltijas valstīs, joprojām ir pakļauts riskam, jo tās elektrotīkls ir sinhronizēts ar *BRELL* elektrotīklu (ko kontrolē Krievija un Baltkrievija). Turpinās darbs pie Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizēšanas ar ES tīklu, lai nodrošinātu tīklu un elektroapgādes drošību, bet tas vēl nav pabeigts. Latvijas tīkla izveides pabeigšana palielinātu arī pārvades jaudu, lai tīklā varētu integrēt arvien lielāku atkrastes un sauszemes atjaunīgo energoresursu daļu. Reģiona energoapgādes drošību var uzlabot, arī nodrošinot, ka energotīklu starpsavienojumiem ir pietiekama jauda. Šajā nolūkā ir nepieciešama sadarbība ar Lietuvu un Igauniju.

Latvija gūtu labumu arī no vērienīgākiem energoefektivitātes pasākumiem ēku fonda, kā arī transporta un rūpniecības dekarbonizācijai. ANP jau ir iekļauti vairāki pasākumi, kas atbalsta energoefektivitāti uzņēmumos un daudzdzīvokļu, pašvaldību un sabiedriskajās ēkās. Latvijas 2020. gada ilgtermiņa renovācijas stratēģijas vērienīgo mērķu sasniegšana būs būtiska, lai uzlabotu valsts ēku fonda energosniegumu un tādējādi izmantotu tā lielo energoefektivitātes potenciālu. Varētu ieviest arī papildu pasākumus, tostarp finansēšanas un atbalsta pasākumus.

Finansējuma pieejamības uzlabošana maziem un vidējiem uzņēmumiem

Kredītu pieaugums joprojām ir neliels, un paredzams, ka procentu likmju pieaugums to vēl vairāk mazinās. 2022. gadā aizdevumi uzņēmumiem pieauga par 10,6 % salīdzinājumā ar gandrīz nulles pieaugumu 2021. gadā. Kreditēšanas pieaugums ir saistīts ar kredītlīniju paplašināšanu enerģētikas uzņēmumiem, tomēr Latvijas Banka uzskata, ka kreditēšanas palielinājums būs īslaicīgs. Mājsaimniecībām izsniegto aizdevumu apjoms 2022. gadā pieauga par 4,8 % salīdzinājumā ar 6,5 % pieaugumu iepriekšējā gadā un ir zem nominālā IKP pieauguma tempa. Paredzams, ka kredītu pieaugums palēninās stingrāku kreditēšanas nosacījumu apstākļos, par ko jau liecina aizdevumu pieteikumu skaita samazināšanās 2022. gada beigās. Lielākā daļa uzņēmumu un mājsaimniecību aizņēmēju par esošajiem aizdevumiem maksā procentus ar mainīgu likmi, kas nozīmē, ka procentu likmju paaugstināšanās ātri pāraugs augstākās parāda apkalpošanas izmaksās. Tomēr saskaņā ar Latvijas Bankas analīzi banku konservatīvā aizdevumu politika ir nodrošinājusi, ka uzņēmējdarbības aizdevumu ņēmēji kopumā spēj samērā viegli absorbēt procentu maksājumu pieaugumu. Tajā pašā laikā procentu likmju pieauguma dēļ aptuveni 12 % mājsaimniecību aizņēmēju varētu izjust finansiālu spriedzi.

Lēnais kreditēšanas pieaugums ilgtermiņā ir skaidrojams ar vairākām strukturālām problēmām. MVU Latvijā ir grūtāk saņemt kredītu nekā MVU citās eurozonas valstīs. Saskaņā ar banku nozares sniegto informāciju galvenie šķēršļi ir to paaugstinātais kredītrisks un uzņēmumu, kas darbojas ēnu ekonomikā, izplatība. Tomēr uzņēmumu apsekojumi norāda uz citiem šķēršļiem, kas kavē kreditēšanu: apgrūtinošas formalitātes, stingras nodrošinājuma prasības un augstas kredīta izmaksas. Procentu likmes Latvijas aizņēmējiem ir vienas no augstākajām eurozonā ([11]). Banku nozare skaidro, ka tam

([11]) Latvijas Banka, 2021. gads

pamatā ir augstās izmaksas, kas saistītas ar zemajiem aizdevumu atgūšanas rādītājiem, savukārt Latvijas Banka norāda, ka augstas procentu likmes varētu būt saistītas ar konkurences trūkumu banku nozarē. Nesenais procentu likmju kāpums ir palielinājis Latvijas banku aizdevumu procentu likmju un noguldījumu procentu likmju starpību, un pēdējās gandrīz nav mainījušās. Šāda attīstība, iespējams, vēl vairāk palielina bažas par konkurences trūkumu Latvijas banku nozarē.

Lai mazinātu kredītu piedāvājuma ierobežojumus, ir vajadzīgi gan vispārēji uzņēmējdarbības vides uzlabojumi, gan mērķorientēti politikas pasākumi. Latvija ir ieguldījusi ievērojamas pūles, lai uzlabotu maksātnespējas procedūru, kopš 2018. gada veicot vairākas reformas, tostarp izveidojot ekonomisko lietu tiesu (ANP finansē ekonomisko lietu tiesas tiesnešu apmācību). Neraugoties uz to, aizdevumu atgūšanas rādītāji joprojām ir zemi. Tikai neliela daļa uzņēmumu, kas iziet maksātnespējas procedūru, tiek pārstrukturēti ([12]). Maksātnespējas procesa uzlabošana, kas ļautu panākt augstu uzņēmumu pārstrukturēšanas līmeni un laika gaitā – augstākus aizdevumu atgūšanas rādītājus, samazinātu banku subjektīvos riskus un tādējādi veicinātu kreditēšanu. Lai gan tā pieaug, privātās investīcijas joprojām ir mazākas nekā kaimiņvalstīs. EIB 2022. gada investīciju apsekojuma rezultāti liecina, ka privātās investīcijas negatīvi ietekmē liela ekonomiskā nenoteiktība, uzņēmējdarbības noteikumi, kvalificētu darbinieku un darba tirgus noteikumu trūkums. 2022. gadā trīs ceturtdaļas Latvijas uzņēmumu uzskatīja, ka uzņēmējdarbības noteikumi ir ilgtermiņa šķērslis investīcijām, kas ir daudz augstāks rādītājs nekā Baltijas kaimiņvalstīs (Igaunija – 34 %; Lietuva – 47 %) (sk. 12. pielikumu). Lai nodrošinātu, ka finansējums ir pieejams dzīvotspējīgiem uzņēmumiem, varētu apsvērt mērķorientētas valsts finansētu aizdevumu un garantiju shēmas stratēģiski svarīgām investīcijām, kas saistītas ar inovāciju vai zaļo pārkārtošanos.

([12]) ESAO, 2022. gads.

Izglītības un apmācības pieejamības uzlabošana atbilstoši darba devēju vajadzībām

Darbaspēka piedāvājuma samazināšanās kontekstā Latvija saskaras ar prasmju neatbilstību; sevišķi jūtams vidēja un augsta līmeņa prasmju trūkums. Paredzams, ka darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaits samazināsies nelabvēlīga dabiskā pieauguma dēļ, kā rezultātā radīsies darbaspēka trūkums. Brīvo darbvietu rādītājs salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu palielinājās par 0,2 procentpunktiem līdz 2,8 % 2022. gada 3. ceturksnī. Tas ir saistīts ar nevienmērīgu reģionālo izaugsmi, kā rezultātā darba vietas un nodarbinātības iespējas tiek koncentrētas saimnieciskās darbības centros. Pastāv arī būtiskas atšķirības starp bezdarba līmeni atkarībā no personas prasmju līmeņa: mazkvalificētiem darbiniekiem — 16,6 %, vidēji kvalificētiem — 7,4 % un augsti kvalificētiem — 4,5 % 2022. gada 3. ceturksnī (sk. 14. pielikumu). Turklāt bezdarba līmenis jauniešiem (vecumā no 15 līdz 24 gadiem) ir 2,3 reizes augstāks par kopējo bezdarba līmeni Latvijā. Līdzdalības līmenis aktīva darba tirgus politikas pasākumos ir zems, savukārt mācību iespējas, kas ļautu apmierināt darba devēju vajadzības, ir nepietiekamas.

Pieaugošo prasmju trūkumu varētu mazināt ar prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumiem. Vidējā termiņā un ilgtermiņā palielināsies pieprasījums pēc darbiniekiem ar vidēja līmeņa un augstākās izglītības kvalifikāciju zinātnē, tehnoloģijā, inženierzinātnēs un matemātikā, savukārt pieprasījums pēc mazkvalificētiem darba ņēmējiem samazinās ([13]). Pieaugušo izglītībai varētu būt nozīmīga loma prasmju pilnveidē un pārkvalifikācijā, kas ļautu samazināt prasmju neatbilstību. Tomēr, neraugoties uz zināmu pieaugumu, līdzdalības līmenis, jo īpaši cilvēkiem ar zemu prasmju līmeni, joprojām ir zems (sk. 14. pielikumu).

([13]) Ekonomikas ministrija (2022), Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja termiņa un ilgtermiņa prognozēm.

Zaļās pārkārtošanās kontekstā darbaspēka trūkums galvenajās nozarēs pēdējos gados ir palielinājies, un tas ir saistīts ar attiecīgu prasmju trūkumu un rada šķēršļus pārejā uz neto nulles emisiju ekonomiku. 2022. gadā tika ziņots par darbaspēka trūkumu 25 profesijās, kurās zaļās pārkārtošanās īstenošanai bija vajadzīgas specifiskas prasmes vai zināšanas, tostarp būvniecības un ar to saistītajos elektriķu, inženieru mehāniķu un elektrolīniju uzstādītāju un remontētāju profesijās ([14]). Brīvo darbvietu rādītājs palielinājās tādās svarīgās nozarēs kā būvniecība (no 1,2 % 2015. gadā līdz 3,5 % 2021. gadā) un ražošana (no 2,2 % 2015. gadā līdz 3,7 % 2021. gadā), un tikai ražošanas nozare 2021. gadā pārsniedza ES vidējo rādītāju, proti, 1,9 % ([15]). Tika ziņots, ka 2022. gadā darbaspēka trūkums bija faktors, kas ierobežo ražošanu rūpniecībā (22,6 % uzņēmumu) un būvniecībā (28,7 % uzņēmumu) ([16]). Prasmju pilnveide un pārkvalifikācija zaļās pārkārtošanās nolūkā, t. sk. visvairāk skartajiem cilvēkiem, un iekļaujošu darba tirgu veicināšana ir būtiska rīcībpolitika, kas ļautu paātrināt pāreju uz neto nulles emisiju līmeni un nodrošināt tās taisnīgumu (sk. 8. pielikumu).

Reģionālā nevienlīdzība piekļuvē kvalitatīvai izglītībai joprojām ir galvenā problēma Latvijas izglītības nozarē. Tā kā skolu tīkls joprojām ir pārāk liels Latvijas mazajam skolas vecuma bērnu skaitam, daudzām skolām ir grūti pieņemt darbā skolotājus, jo tās nevar piedāvāt konkurētspējīgas algas, kas ir balstītas uz pilnslodzes darba laiku. Latvijas skolotāji ir vieni no vecākajiem ES, un ir grūti atjaunot arvien novecojošāko mācībspēku rindas (sk. 15. pielikumu). Turklāt mācību rezultāti skolās mazpilsētās un lauku apvidos vidēji ir zemāki nekā Rīgā. Tāpat lauku apvidos ir augstāks to skolēnu īpatsvars, kuri priekšlaicīgi pamet skolu.

Nabadzības un ienākumu nevienlīdzības novēršana

Augstais nabadzības un ienākumu nevienlīdzības līmenis palielinās pandēmijas radīto problēmu un augstās inflācijas dēļ. Ienākumu sadalījums Latvijā ir nevienlīdzīgāks nekā vidēji ES. Turīgāko 20 % iedzīvotāju ienākumi bija vairāk nekā 6 reizes lielāki par nabadzīgāko 20 % iedzīvotāju ienākumiem. Nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto cilvēku īpatsvars Latvijā 2021. gadā bija viens no augstākajiem, proti, 26,1 % salīdzinājumā ar 21,7 % ES. Nabadzības risks cilvēkiem vecumā virs 65 gadiem bija visaugstākais ES (44,6 %) (sk. 14. pielikumu). Viena vecāka mājsaimniecības un personas ar invaliditāti ir īpaši neaizsargātas pret nabadzību. Lauku apvidos arī nabadzības un sociālās atstumtības risks ir lielāks nekā teritorijās ar lielāku urbanizāciju (sk. 17. pielikumu). Ir svarīgi vēl vairāk paātrināt centienus uzlabot dzīves līmeni reģionos, lai sasniegtu tādu pašu līmeni kā galvaspilsētā.

Sociālās palīdzības adekvātuma un pakalpojumu pieejamības uzlabošana joprojām ir problēma. Grūtības rada sociālās palīdzības un pakalpojumu, ieskaitot piekļuvi atbilstīgiem sociālajiem mājokļiem, sniegšana neaizsargātām grupām. Sociālo pārvedumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzību ir ievērojami mazāka nekā vidēji ES (sk. 14. pielikumu). Turklāt pensijas ir vienas no zemākajām ES salīdzinājumā ar algām, jo kopējais aizstāšanas koeficients (pensija kā nodarbinātības ienākumu proporcija) Latvijā 2021. gadā bija 0,42 salīdzinājumā ar 0,58 ES. Ar ANP atbalstītā minimālo ienākumu reforma ir bijis pozitīvs solis visneaizsargātāko cilvēku

([14]) Datu par trūkumu pamatā ir Eiropas Darba iestādes (2023. gads) *EURES* ziņojums par darbaspēka trūkumu un pārpalikumu 2022. gadā. Valsts iestādes ziņo, izmantojot anketu, kuras pamatā ir *EURES* valstu koordinācijas biroju iesniegtie administratīvie dati un citi avoti (trūkuma definīcijas atšķiras, tāpēc dati dažādās valstīs nav salīdzināmi un aptver plašu nozaru klāstu). Prasmju un zināšanu prasības ir balstītas uz *ESCO* (Eiropas prasmju, kompetenču un profesiju klasifikācija) taksonomiju par prasmēm zaļās pārkārtošanās vajadzībām (attiecībā uz profesijām *ISCO* 4 ciparu līmenī, kuru pavisam ir 436). Piemēri ir noteikti, balstoties uz to *ESCO* "zaļuma" vērtējumu un attiecīgo nozari.

([15]) *Eurostat* (JVS_A_RATE_R2).

([16]) Eiropas uzņēmumu un patērētāju aptauja.

dzīves kvalitātes uzlabošanā. Tomēr varētu uzlabot arī citas sociālās aizsardzības sistēmas jomas, tostarp pakalpojumus, lai samazinātu nabadzību un ienākumu nevienlīdzību.

Latvijas dzīvojamais fonds ir novecojis un nekvalitatīvs, kam ir negatīva sociālā ietekme. To cilvēku īpatsvars, kuri dzīvo pārapdzīvotā mājsaimniecībā (41,3 % salīdzinājumā ar 17 % ES 2021. gadā) un ļoti sliktos sadzīves apstākļos (11,5 % salīdzinājumā ar 4,3 % ES 2020. gadā), ir viens no lielākajiem ES, tomēr nesen izstrādātajā mājokļu stratēģijā nav risināts jautājums par sociālajiem mājokļiem un bezpajumtniecību. Bēgļu ierašanās, kuri bēg no Krievijas agresijas Ukrainā, ir padarījusi mājokļu situāciju vēl sarežģītāku, jo vietējām iestādēm ir grūti nodrošināt pienācīgu mājokli pat pagaidu uzturēšanās vajadzībām. Lielāki mājokļu pabalsti un ANP investīcijas zemas īres maksas mājokļos palīdzēs mājsaimniecībām ar zemiem ienākumiem, taču esošo sociālo mājokļu sliktā kvalitāte un ierobežotā pieejamība pašvaldībās neaizsargātām grupām joprojām rada problēmas. Sociālo mājokļu fonds Latvijā ir viens no vismazākajiem ESAO valstu starpā, un tas veido tikai 2 % no kopējā dzīvojamā fonda ([17]). Tas skar mājsaimniecības visos ienākumu līmeņos, bet problēma jo īpaši ietekmē neaizsargātās grupas. Ilgtermiņa finansējums nav pietiekams, lai risinātu mājokļu pieejamības problēmu.

Pietiekamu resursu nodrošināšana veselības aprūpei un ilgtermiņa aprūpei

Liela daļa Latvijas iedzīvotāju nevar piekļūt nepieciešamajai veselības aprūpei To Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuru medicīniskās aprūpes vajadzības netika apmierinātas, bija viens no augstākajiem ES gan pirms Covid-19 pandēmijas, gan tās laikā (4,0 % Latvijā 2021. gadā salīdzinājumā ar 2,0 % visā ES), nesamērīgi ietekmējot cilvēkus zemāku ienākumu grupās (sk. 14. pielikumu).

Latvijas veselības aprūpes sistēma netiek pietiekami finansēta. Veselības aprūpes izdevumi Latvijā ir vieni no zemākajiem ES, un tikai 63,6 % no tiem 2020. gadā tika finansēti no publiskiem līdzekļiem. Tā kā finanšu resursu veselības aprūpei nepietiek, ir radīta gada kvotu sistēma veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai, kas savukārt noved pie ilga gaidīšanas laika un lielām neapmierinātām vajadzībām pēc medicīniskās aprūpes. Finanšu resursu trūkums arī ierobežo piedāvāto aprūpes pakalpojumu klāstu, un publiski finansētajiem veselības aprūpes pakalpojumiem un precēm gandrīz vienmēr ir nepieciešams papildu maksājums no lietotāja puses. Līdz ar to personīgo maksājumu par veselības aprūpi īpatsvars Latvijā ir augsts (31,9 % 2020. gadā, vairāk nekā divas reizes pārsniedzot ES kopējo līmeni, proti, 14,4 %). Pēdējos gados veselības aprūpes publiskais finansējums ir palielinājies, un saskaņā ar jaunākajiem pieejamajiem datiem neapmierinātās vajadzības pēc veselības aprūpes un personīgie maksājumi par veselības aprūpi ir nedaudz samazinājušies. Tomēr šī pozitīvā tendence ir apdraudēta, jo saskaņā ar vidēja termiņa budžeta plāniem ([18]) publiskie izdevumi veselības aprūpei kā daļa no IKP samazināsies. Tas galvenokārt ir saistīts ar Covid-19 pagaidu atbalsta pakāpenisku izbeigšanu, mazākiem papildu piešķīrumiem salīdzinājumā ar veselības nozares vajadzībām un ilgtspējīgu finansēšanas plānu trūkumu.

Pastāvīgais veselības aprūpes speciālistu trūkums ir šķērslis veselības aprūpes sniegšanai. Praktizējošo ārstu skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir mazāks par ES vidējo rādītāju. Praktizējošo medmāsu skaits uz 1000 iedzīvotājiem ir viens no zemākajiem ES un pēdējos gados ir samazinājies. Veselības aprūpes darbinieku trūkums ir akūtāks reģionos ārpus Rīgas (sk. 16. pielikumu). Ir jāpaplašina pasākumi, kas ļautu piesaistīt vairāk studentu karjeras veidošanai veselības

([17]) ESAO (2022), *Social renting housing stock* (Sociālo īres mājokļu fonds).

([18]) Latvijas 2023. gada stabilitātes programmā bija paredzēts, ka nemainīgas politikas scenārijā valdības izdevumi veselības aprūpes funkcijai samazinātos no 5,6 % no IKP 2022. gadā līdz 3,6 % 2026. gadā.

nozarē, un ir vajadzīgi pasākumi, lai veicinātu veselības aprūpes speciālistu pieņemšanu darbā, noturēšanu darbā un ģeogrāfisko līdzsvaru.

Sabiedrības novecošana radīs lielāku pieprasījumu pēc ilgtermiņa aprūpes, līdz ar to saasinās nepieciešamība steidzami uzlabot salīdzinoši vājo ilgtermiņa aprūpes sistēmu. Tiek lēsts, ka potenciāli apgādājamo visu vecumu cilvēku īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā palielināsies no 31,7 % 2019. gadā līdz 41,2 % 2030. gadā un 56,7 % 2050. gadā. To iedzīvotāju īpatsvars, kuriem ir nopietnas grūtības personīgās aprūpes vai mājas soļa veikšanā un kuriem tādēļ ir vajadzīga ilgtermiņa aprūpe, pārsniedz ES vidējo rādītāju. Tomēr publiskie izdevumi ilgtermiņa aprūpei ir vieni no zemākajiem ES (sk. 14. pielikumu). Tā rezultātā piekļuve ilgtermiņa aprūpei ir ierobežota, nevar nodrošināt kvalitāti un trūkst darbinieku. Oficiālajā ilgtermiņa aprūpē nodarbināto skaits ir nepietiekams, un lielākā daļa ir sievietes, kuras saskaras ar sarežģītiem darba apstākļiem un zemām algām. Piemēram, 2022. gadā vidējā alga par sociālo darbu bija 66 % no vidējās bruto izpeļņas valstī ([19]). Turklāt atbildība par ilgtermiņa aprūpi ir sadrumstalota starp veselības un sociālās aprūpes nozarēm. Progress pārejā no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītu aprūpi, neraugoties uz to, ka tas daļēji tiek risināts ar ANP un citiem ES fondiem, ir ierobežots.

([19]) Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa pa darbības veidiem (eiro) |Latvijas Oficiālās statistikas portāls

GALVENIE KONSTATĒJUMI

Latvijas atveseļošanas un noturības plānā ir iekļauti pasākumi vairāku strukturālu problēmu risināšanai.

- Rīgas metropoles areāla transporta sistēmas zaļināšana, energoefektivitātes atbalsta programmu uzsākšana uzņēmumu, daudzdzīvokļu un pašvaldību ēku renovācijai, elektroenerģijas pārvades un sadales tīklu modernizācija, kā arī pielāgošanās klimata pārmaiņām;

- publiskā sektora un uzņēmumu digitalizācija, pamata un padziļinātu digitālo prasmju un savienojamības uzlabošana un platjoslas infrastruktūras uzlabošana;

- sociālās un reģionālās nevienlīdzības mazināšana, t. sk. palielinot minimālos ienākumus, palielinot cenas ziņā pieejamu mājokļu piedāvājumu un uzlabojot piekļuvi sabiedriskajām ēkām, sociālās aprūpes iestādēm un individuālajiem mājokļiem, uzlabojot skolu tīklu un attīstot rūpnieciskos parkus;

- veselības aprūpes noturības, pieejamības un kvalitātes uzlabošana, t. sk. attīstot integrētu veselības aprūpi un uzlabojot epidemioloģisko drošību, ieguldot universitāšu un reģionālajās slimnīcās un ambulatorajās klīnikās;

- pētniecības un inovācijas pārvaldības un finansēšanas reformēšana un augstākās izglītības kvalitātes un starptautiskās konkurētspējas veicināšana;

- nodokļu saistību izpildes uzlabošana, tiesībaizsardzības stiprināšana cīņai ar ekonomiskajiem noziegumiem, publiskās pārvaldes efektivitātes un publiskā iepirkuma kvalitātes uzlabošana.

Latvijai būtu jāturpina atveseļošanas un noturības plāna stabila īstenošana un ātri jāpabeidz *REPowerEU* nodaļa nolūkā ātri sākt tās īstenošanu.

Papildus ANP paredzētajām reformām un investīcijām Latvijai būtu vēlams veikt šādas darbības.

- Jāpaaugstina zemais nodokļu ieņēmumu līmenis kā daļa no IKP, t. sk. palielinot īpašuma un kapitāla aplikšanu ar nodokļiem un vēl vairāk uzlabojot nodokļu saistību izpildi, lai iegūtu pienācīgu finansējumu veselības aprūpei un sociālajai aizsardzībai;

- jāsamazina nabadzība un ienākumu nevienlīdzība, stiprinot sociālo palīdzību, pensijas un pakalpojumus neaizsargātām grupām, tostarp piekļuvi sociālajiem mājokļiem un ilgtermiņa aprūpei, kā arī individuāliem uz vajadzībām balstītiem sociālajiem pakalpojumiem;

- jāatvieglo MVU piekļuve finansējumam, uzlabojot uzņēmējdarbības vidi un izstrādājot mērķorientētas garantiju shēmas stratēģiski svarīgām investīcijām, kas saistītas ar zaļo pārkārtošanos vai reģionālo attīstību;

- jāpastiprina centieni novērst darbaspēka trūkumu un prasmju neatbilstību, izmantojot prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumus, tostarp attiecībā uz cilvēkiem ar zemu prasmju līmeni, lai apmierinātu darba devēju vajadzības un veicinātu zaļās pārkārtošanās procesam nepieciešamās prasmes;

- jāsamazina vispārējā atkarība no fosilā kurināmā un jādiversificē energoresursu struktūra, paātrinot atjaunīgo energoresursu, jo īpaši sauszemes un

atkrastes vēja, kā arī saules enerģijas izvēršanu; jāveicina energoefektivitātes pasākumi; jāuzlabo elektrotīkls, starpsavienojumu jauda un jāturpina savlaicīga sinhronizācija ar ES elektrotīklu.

PIELIKUMI

PIELIKUMU SARAKSTS

Transversālie rādītāji 24

A1. Ilgtspējīgas attīstības mērķi 24

A2. Progress konkrētai valstij adresēto ieteikumu īstenošanā 27

A3. Atveseļošanas un noturības plāns - pārskats 30

A4. Citi ES instrumenti ekonomikas atveseļošanai un izaugsmei 32

A5. Noturība 35

Vides ilgtspēja 36

A6. Eiropas zaļais kurss 36

A7. Energoapgādes drošība un pieejamība cenas ziņā 42

A8. Taisnīga pārkārtošanās uz klimatneitralitāti 47

Produktivitāte 50

A9. Resursu produktivitāte, efektivitāte un apritīgums 50

A10. Digitālā pārkārtošanās 53

A11. Innovācija 56

A12. Rūpniecība un vienotais tirgus 59

A13. Publiskā pārvalde 63

Taisnīgums 66

A14. Nodarbinātības, prasmju un sociālās politikas problēmas, ņemot vērā Eiropas sociālo tiesību pīlāru 66

A15. Izglītība un apmācība 69

A16. Health and health systems 72

A17. Ekonomiskais un sociālais sniegums reģionālā līmenī 74

Makroekonomikas stabilitāte 76

A18. Galvenās tendences finanšu sektorā 76

A19. Nodokļi 79

A20. Tabula – Ekonomikas un finanšu rādītāji 82

A21. Parāda atmaksājamības analīze 83

A22. Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras novērtējuma matrica 86

TABULU SARAKSTS

A2.1. Kopsavilkuma tabula par 2019.–2022. gada KVAI 28
A3.1. Latvijas ANP galvenie elementi 30
A5.1. Noturības rādītāji, kuros apkopota situācija visās RDB dimensijās un jomās 35
A6.1. ES zaļā kursa progresa rādītāji no makroekonomikas viedokļa 40
A7.1. Galvenie enerģētikas rādītāji 46
A8.1. Galvenie taisnīgas pārkārtošanās rādītāji Latvijā 48
A9.1. Vispārējie un sistēmiskie apritīguma rādītāji 52
A10.1. Galvenie digitālās desmitgades mērķi, ko uzrauga ar DESI rādītājiem 54
A11.1. Galvenie inovācijas rādītāji 57
A12.1. Rūpniecība un vienotais tirgus 60
A13.1. Publiskās pārvaldes rādītāji 64
A14.1. Sociālo rezultātu pārskats par Latviju 66
A14.2. Situācija Latvijā attiecībā uz 2030. gada nodarbinātības, prasmju un nabadzības samazināšanas mērķrādītājiem 67
A15.1. ES līmeņa mērķi un citi kontekstuāli rādītāji saskaņā ar Eiropas izglītības telpas stratēģisko satvaru 71
A16.1. Galvenie veselības rādītāji 72
A17.1. Latvija, atsevišķi rādītāji reģionālā līmenī 75
A18.1. Finanšu stabilitātes rādītāji 76
A19.1. Nodokļu rādītāji 80
A20.1. Galvenie ekonomikas un finanšu rādītāji 82
A21.1. Parāda atmaksājamības analīze – Latvija 84
A21.2. Latvijas fiskālās ilgtspējas risku intensitātes karte 85
A22.1. Makroekonomikas nelīdzsvarotības matricas novērtējums 86

GRAFIKU SARAKSTS

A1.1. Latvijas progress IAM sasniegšanā pēdējos piecos gados 24
A2.1. Latvijas progress attiecībā uz 2019.–2022. gada KVAI (2023. gada Eiropas pusgads) 27
A3.2. Izmaksa pa pīlāriem 30
A3.1. ANM ietvaros izmaksāto dotāciju kopsumma 30
A3.3. Atskaites punktu un mērķrādītāju izpildes statuss 31
A4.1. Kohēzijas politikas fondi 2021.–2027. gadam Latvijā: budžets pa fondiem 32
A4.2. Sinerģija starp kohēzijas politikas fondiem un ANM pīlāriem Latvijā 32
A4.3. Kohēzijas politikas fondu ieguldījums ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā 2014.–2020. gadā un 2021.–2027. gadā Latvijā 33
A6.1. Tematisks — siltumnīcefekta gāzu emisijas no kopīgo centienu nozarēm, izteiktas Mt CO2 ekv., 2005.–2021. gads 36
A6.2. Energoresursu struktūra (augšā) un elektroenerģijas struktūra (apakšā), 2021. gads 37
A6.3. Tematisks — vides investīciju vajadzības un pašreizējās investīcijas gadā, 2014.–2020. gads 38
A7.1. Pazemes krātuvju līmenis Latvijā 42
A7.2. Gāzes patēriņa īpatsvars pa nozarēm, 2021. gads 43
A7.3. Latvijas enerģijas mazumtirdzniecības cenas rūpniecībai (augšā) un mājsaimniecībām (apakšā) 43
A7.4. Patentu saimes Enerģētikas savienības pētniecības un inovācijas prioritātēs 45
A8.1. Taisnīgas pārkārtošanās problēmas Latvijā 47
A8.2. Enerģijas cenu distributīvā ietekme enerģijas izdevumu pieauguma dēļ (2021.–2023. gads) 48
A9.1. Materiālu izmantošanas tendence 50
A9.2. Sadzīves atkritumu apstrāde 51
A11.1. Pētniecības un izstrādes intensitāte % no IKP 2010.–2022. gadā 56
A12.1. Stundas produktivitāte PSL (% no ES) 59
A12.2. Vidējās neto privātās investīcijas % no IKP, 2018.–2022. gads 61
A12.3. Uzņēmējdarbības vide un produktivitātes stimuli 61
A13.1. Latvija. Atvērto valdības datu brieduma rādītājs: 2022. gada rezultāti (% no kopējā maksimālā vērtējuma) (kreisā puse); valstu sarindojums, kopējais vērtējums (labā puse) 63
A13.2. Latvija. a) Regulējuma ietekmes novērtējums, b) ieinteresēto personu iesaistīšana un c) tiesību aktu *ex post* novērtējums 65
A15.1. *STEM* augstāko izglītības iestāžu absolventu īpatsvars no kopējā absolventu skaita 2015. un 2020. gadā (%) 70
A16.1. Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums (gadi) 72
A16.2. Prognozētais publisko izdevumu pieaugums veselības aprūpes jomā 2019.–2070. gadā 72
A19.1. Nodokļu ķīlis vienīgajiem un otrajiem pelnītājiem kā % no kopējām darbaspēka izmaksām, 2022. gads 80

A19.2. Nodokļu ieņēmumi no dažādiem nodokļu veidiem, % no kopējiem nodokļu ieņēmumiem 80

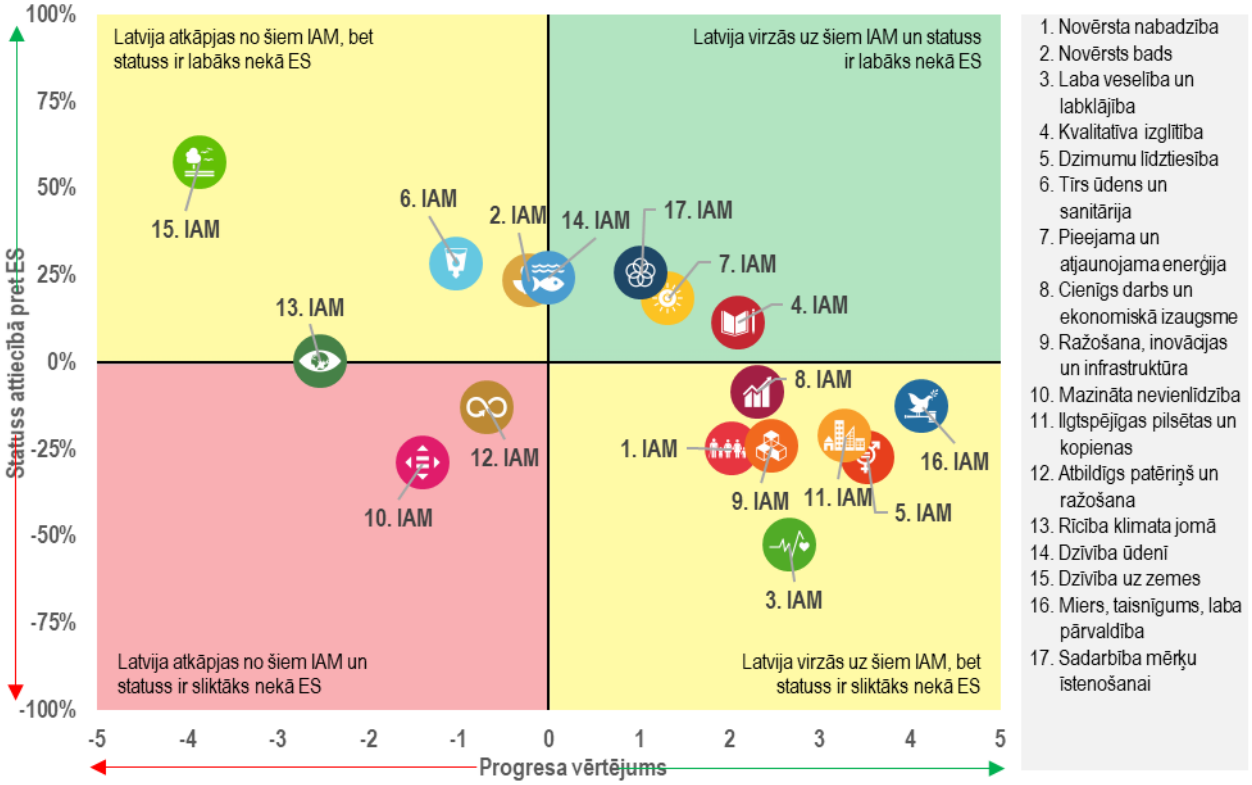
KARŠU SARAKSTS

A17.1. GDP per head (in PPS) in Latvia, NUTS3, 2019 74

Šajā pielikumā novērtēts Latvijas progress ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanā, ņemot vērā konkurētspējīgas ilgtspējas četras dimensijas. 17 IAM un ar tiem saistītie rādītāji nodrošina politikas satvaru saskaņā ar ANO Ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam. Mērķis ir izskaust visu veidu nabadzību, novērst nevienlīdzību un cīnīties pret klimata pārmaiņām un vides krīzi, vienlaikus nodrošinot, ka neviens netiek atstāts novārtā. ES un tās dalībvalstis ir apņēmušās īstenot šo vēsturisko globālo pamatnolīgumu un aktīvi strādāt, lai maksimāli palielinātu progresu IAM sasniegšanā. Turpmākā grafika pamatā ir ES IAM rādītāju kopums, kas izstrādāts, lai uzraudzītu progresu IAM sasniegšanā ES kontekstā.

Lai gan Latvija gūst labus rezultātus (7. un 14. IAM) vai uzlabo sniegumu (11. IAM) attiecībā uz vairākiem IAM rādītājiem, kas saistīti ar *vides ilgtspēju*, tā attālinās no 12., 13. un 15. IAM sasniegšanas. Pievēršoties it īpaši 7. IAM (Pieejama un atjaunojama enerģija), Latvija ir panākusi progresu attiecībā uz atjaunīgās enerģijas daļu kopējā enerģijas patēriņā, kas palielinājās no 37,1 % 2015. gadā līdz 42,1 % 2020. gadā un arī krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju (21,8 % 2021. gadā). Tomēr no 2020. līdz 2021. gadam elektroenerģijas ražošanas jauda no atjaunīgajiem energoresursiem nav palielinājusies (sīkāku informāciju sk. 6. un 7. pielikumā). Attiecībā uz 12. IAM (Atbildīgs patēriņš un ražošana) materiālu apritīgas izmantošanas rādītājs ir pasliktinājies no 6,5 % 2016. gadā līdz 6,2 % 2021. gadā un ir ievērojami zemāks par ES vidējo rādītāju — 11,7 %. Latvijas atveseļošanas un noturības plānā (ANP) ir iekļauti pasākumi dažu ar enerģētiku saistītu problēmu risināšanai, proti, 1. komponentā (klimata pārmaiņas un vides ilgtspēja). Lai gan notiek progress 11. IAM (Ilgtspējīgas pilsētas un kopienas) sasniegšanā, Latvijai ir jāpanāk ES

A1.1. grafiks. **Latvijas progress IAM sasniegšanā pēdējos piecos gados**

Detalizētu datu kopu par dažādajiem IAM sk. *Eurostat* gada ziņojumā "Ilgtspējīga attīstība Eiropas Savienībā"; sīkāku informāciju par plašiem konkrētai valstij raksturīgiem datiem par dalībvalstu īstermiņa progresu skatīt: Galvenie konstatējumi — ilgtspējīgas attīstības rādītāji — *Eurostat* (europa.eu). Katra IAM statuss valstī ir visu konkrētā mērķa rādītāju apkopojums salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju. Augsts statuss nenozīmē, ka valsts ir tuvu konkrētā IAM sasniegšanai, bet gan norāda, ka tai ir labāki rezultāti nekā vidēji ES. Progresa vērtējums ir absolūta mērvienība, kuras pamatā ir rādītāju tendences pēdējo piecu gadu laikā. Aprēķinā nav ņemtas vērā nekādas mērķvērtības, jo lielākā daļa ES politikas mērķrādītāju attiecas tikai uz kopējo ES līmeni. Atkarībā no datu pieejamības par katru mērķi ne visi 17 IAM ir parādīti katrai valstij.

Avots: *Eurostat*, pēdējo reizi atjaunināts 2023. gada aprīļa sākumā, izņemot 2023. gada 27. aprīlī publiskotos ES darbaspēka apsekojuma (DSA) rādītājus. Dati galvenokārt attiecas uz 2016.–2021. vai 2017.–2022. gadu.

vidējais rādītājs, jo īpaši attiecībā uz sadzīves atkritumu reciklēšanas rādītāju (44,1 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 49,6 % 2021. gadā) un ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaita samazināšanu (7,8 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 4,5 % 2021. gadā). Attiecībā uz 12. IAM (Atbildīgs patēriņš un ražošana) sasniegšanu Latvija attālinās no IAM, piemēram, atkritumu rašanās uz vienu iedzīvotāju laikposmā no 2016. līdz 2020. gadam ir palielinājusies (no 975 kg līdz 1501 kg), un tai ir jāpanāk atbilstība ES vidējam rādītājam, jo īpaši attiecībā uz materiālu apritīgu izmantošanas rādītāju (6,2 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 11,7 % 2021. gadā). Lai gan nav progresa attiecībā uz 14. IAM, rādītāji ir labāki nekā vidēji ES. Piemēram, aizsargājamo jūras teritoriju īpatsvars 2021. gadā bija 15,8 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 12,1 %.

Lai gan Latvijas situācija uzlabojas vairākos IAM rādītājos, kas saistīti ar *taisnīgumu* (1., 3., 4., 5., 7. un 8. IAM), tai joprojām ir jāpanāk ES vidējais rādītājs, un tā attālinās no 10. IAM (Mazināta nevienlīdzība) un 2. IAM (Novērsts bads). Attiecībā uz dažiem rādītājiem, kas saistīti ar nabadzību (1. IAM), Latvijai joprojām ir nepietiekami rezultāti salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju. Tas jo īpaši attiecas uz ļoti sliktu sadzīves apstākļu rādītāju (11,5 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 4,3 % 2020. gadā) un cilvēkiem, kurus apdraud nabadzība ienākumu dēļ pēc sociālajiem pārvedumiem (23,4 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 16,8 % 2021. gadā). Tomēr pēdējos gados ir vērojami zināmi uzlabojumi. Latvija samazināja nabadzības vai sociālās atstumtības risku no 28,2 % 2016. gadā līdz 26,1 % 2021. gadā, taču joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju — 21,7 %. Neapmierinātās vajadzības veselības jomā gadu gaitā ir samazinājušās, pat ja tās joprojām ir augstas (4,0 % 2021. gadā) un pārsniedz ES vidējo rādītāju (2,0 % 2021. gadā). Tāpat arī attiecībā uz rādītājiem, kas saistīti ar bada novēršanu (2. IAM), Latvijas rezultāti ir nepietiekami. Tajā pašā laikā neveselīgs dzīvesveids izraisīja aptaukošanās pieaugumu no 21,3 % pieaugušo 2014. gadā līdz 23,0 % pieaugušo 2019. gadā, pārsniedzot ES vidējo rādītāju – 16,5 %. Salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 10. IAM (Mazināta nevienlīdzība) Latvijas rādītāji joprojām ir nepietiekami: atšķirība starp pilsētām un laukiem saistībā ar nabadzības vai sociālās atstumtības risku ir 9,2 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 0,6 % 2021. gadā, savukārt pirktspējai pielāgotais IKP uz vienu iedzīvotāju bija 74 % 2022. gadā salīdzinājumā ar ES indeksu = 100. Vienlaikus Latvija ir uzlabojusi vairākus ar taisnīgumu saistītus rādītājus, piemēram, ilgstoša bezdarba līmeni (8. IAM; 2 % 2022. gadā salīdzinājumā ar 3,6 % 2017. gadā un ES vidējo rādītāju 2,4 % 2022. gadā) un izglītību priekšlaicīgi pametušo rādītāju (4. IAM; 6,7 % 2022. gadā salīdzinājumā ar 8,6 % 2017. gadā un ES vidējo rādītāju 9,6 % 2022. gadā). ANP 3. komponents "Nevienlīdzības mazināšana" ietver pasākumus, kuru mērķis ir mazināt reģionālās atšķirības, kā arī uzlabot sociālās drošības tīklu un veicināt sociālo integrāciju un iekļautību Latvijā. 4. komponenta "Veselība" mērķis ir veicināt Latvijas veselības aprūpes sistēmas pieejamību, efektivitāti un noturību.

Latvija gūst labus rezultātus vai uzlabo sniegumu attiecībā uz IAM rādītājiem, kas saistīti ar *produktivitāti* (4., 8. un 9. IAM), bet tai ir jāpanāk ES vidējais rādītājs attiecībā uz 9. IAM. To mājsaimniecību daļa, kurām ir ātrdarbīgs interneta pieslēgums, 2021. gadā bija 90,7 %, kas ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju (70,2 %). Iekšzemes bruto izdevumi pētniecībai un izstrādei Latvijā ir zemi, taču tie lēnām pieaug (0,69 % no IKP 2021. gadā salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 2,26 %). Digitālo prasmju stiprināšana joprojām ir problēma, jo tikai aptuveni pusei iedzīvotāju ir vismaz digitālās pamatprasmes (50,8 % 2021. gadā salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 53,9 %). Reformas un investīcijas ANP 2. komponenta "Digitālā transformācija" ietvaros ir vērstas uz digitālās infrastruktūras un aprīkojuma turpmāku attīstīšanu un digitālo prasmju uzlabošanu visos līmeņos.

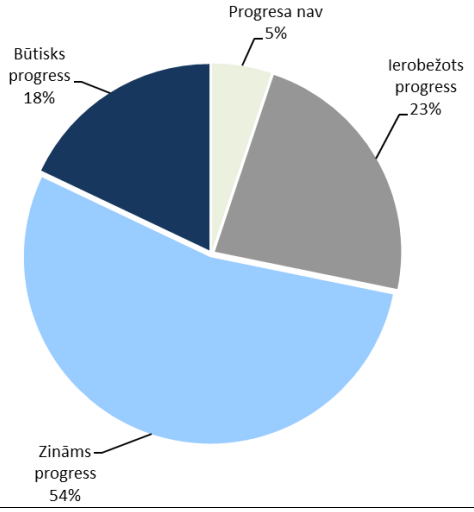
Latvijas situācija uzlabojas IAM rādītājos, kas saistīti ar *makroekonomikas stabilitāti* (8., 16. un 17. IAM). Tās situācija ir uzlabojusies attiecībā uz 8. IAM (Cienīgs darbs un ekonomiskā izaugsme) un 16. IAM (Miers, taisnīgums, laba pārvaldība). Pēdējos gados Latvijas reālais IKP uz vienu iedzīvotāju palielinājās no 11 590 EUR 2017. gadā līdz 13 320 EUR 2022. gadā (ES vidējais rādītājs 2022. gadā bija 28 820 EUR). Latvijai bija ļoti līdzīgs investīciju īpatsvars IKP salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju (22,3 % no IKP salīdzinājumā ar 22,4 % ES 2021. gadā). Latvijas sniegums attiecībā uz iestāžu darba kvalitāti, tostarp uzticēšanos iestādēm (16. IAM), ir zemāks par ES vidējo rādītāju, bet uzlabojas. To iedzīvotāju īpatsvars Latvijā, kuri uzticas Eiropas

Parlamentam, 2022. gadā saglabājās tāds pats kā 2017. gadā (47 % salīdzinājumā ar ES 50 % 2022. gadā). 5. komponentā "Likuma vara" iekļauto pasākumu mērķis ir palielināt publiskās pārvaldes pārredzamību un integritāti, ceļot tādas vispārējas prasmes kā ētiska rīcība, godprātība un korupcijas apkarošana.

Tā kā IAM veido visaptverošu satvaru, visas saites uz attiecīgajiem IAM ir vai nu izskaidrotas, vai attēlotas ar ikonām citos pielikumos.

Komisija Eiropas pusgada ietvaros ir novērtējusi Latvijai adresētos 2019.–2022. gada konkrētai valstij adresētos ieteikumus (KVAI) ([38]). Šie ieteikumi attiecas uz plašu politikas jomu loku, kuras ir saistītas ar 14 no 17 ilgtspējīgas attīstības mērķiem (sk. 1. un 3. pielikumu). Novērtējumā apsvērti Latvijas līdzšinējie politikas pasākumi ([39]) un Atveseļošanas un noturības plānā (ANP) noteiktās saistības ([40]). Šajā ANP īstenošanas posmā 72 % no KVAI, kas pievēršas strukturālām problēmām laikposmā no 2019. līdz 2022. gadam, ir reģistrēts vismaz "zināms progress", savukārt 23 % no KVAI ir reģistrēts "ierobežots progress" (sk. A2.1. grafiku). Turpinot ANP īstenošanu, turpmākajos gados gaidāms ievērojams progress strukturālo KVAI īstenošanā.

A2.1. grafiks. **Latvijas progress attiecībā uz 2019.–2022. gada KVAI (2023. gada Eiropas pusgads)**

Avots: Eiropas Komisija.

([38]) 2022. gada KVAI: EUR-Lex - 32022H0901(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu).
2021. gada KVAI: EUR-Lex - 32021H0729(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu).
2020. gada KVAI: EUR-Lex - 32020H0826(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu).
2019. gada KVAI: EUR-Lex - 32019H0905(14) - LV - EUR-Lex (europa.eu).

([39]) Tostarp politikas pasākumi, par kuriem ziņots valsts reformu programmā un Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) ziņojumos (divas reizes gadā ziņo par progresu atskaites punktu un mērķrādītāju īstenošanā, un kas izriet no maksājumu pieprasījumu novērtējuma).

([40]) Dalībvalstis tika aicinātas savos ANP piedāvāt efektīvus risinājumus visiem attiecīgajiem konkrētai valstij adresētajiem ieteikumiem, ko 2019. un 2020. gadā sniedza Padome, vai nozīmīgai to daļai. Šeit izklāstītajā KVAI novērtējumā ir apsvērta ANP iekļauto pasākumu, kā arī ārpus ANP veikto pasākumu īstenošanas pakāpe novērtēšanas brīdī. Pasākumi, kas paredzēti pielikumā pieņemtajam Padomes īstenošanas lēmumam par ANP novērtējuma apstiprināšanu un kas vēl nav pieņemti vai īstenoti, bet tiek uzskatīti par ticami paziņotiem, saskaņā ar KVAI novērtēšanas metodiku saņem novērtējumu "ierobežots progress". Kad šie pasākumi ir īstenoti, tie atkarībā no atbilstības var tikt novērtēti kā "zināms/būtisks progress" vai "pilnīga īstenošana".

A2.1. tabula. **Kopsavilkuma tabula par 2019.–2022. gada KVAI**

Latvija	Novērtējums 2023. gada maijā	ANP aptvertie KVAI līdz 2026. gadam**	Attiecīgie IAM
2019. gads, 1. IAM	**Zināms progress**		
Nodrošināt, ka valdības primāro neto izdevumu nominālais izaugsmes temps 2020. gadā nepārsniedz 3,5 %, kas atbilst gada strukturālajai korekcijai 0,5 % apmērā no IKP.	Vairs nav būtisks	Neattiecas	8., 16. IAM
Samazināt nodokļus zema atalgojuma saņēmējiem, novirzot nodokļus uz citiem avotiem, jo īpaši kapitālu un īpašumu, un uzlabojot nodokļu saistību izpildi.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023. un 2026. gadā.	8., 10., 12., 16. IAM
Nodrošināt efektīvu uzraudzību un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas regulējuma izpildi.	Būtisks progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2024. un 2025. gadā.	8., 16. IAM
2019. gads, 2. IAM	**Zināms progress**		
Risināt sociālās atstumtības problēmu, jo īpaši, uzlabojot minimālo ienākumu pabalstu, minimālo vecuma pensiju un cilvēkiem ar invaliditāti paredzētā ienākumu atbalsta adekvātumu.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022. gadā.	1., 2., 8., 10. IAM
Uzlabot izglītības un apmācības – jo īpaši tās, kas paredzēta mazkvalificētiem darba ņēmējiem un darba meklētājiem – kvalitāti un efektivitāti, tostarp, palielinot līdzdalību profesionālajā izglītībā un apmācībā un pieaugušo izglītībā.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024. un 2026. gadā.	4. IAM
Uzlabot veselības aprūpes sistēmas pieejamību, kvalitāti un izmaksu lietderību.	Ierobežots progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023. un 2024. gadā.	3. IAM
2019. gads, 3. IAM	**Zināms progress**		
Ar investīcijām saistītajā ekonomikas politikā galveno uzmanību veltīt inovācijai,	Ierobežots progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023. un 2024. gadā.	9., 10., 11. IAM
cenas ziņā pieejamu mājokļu piedāvājumam,	Ierobežots progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā.	1., 2., 8., 10., 11. IAM
transportam, jo īpaši tā ilgtspējai,	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023. un 2026. gadā.	10., 11. IAM
resursu efektivitātei un energoefektivitātei, energotīklu starpsavienojumiem	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022. un 2023. gadā.	6., 7., 9., 10., 11., 12., 13. IAM
un digitālajai infrastruktūrai, ņemot vērā reģionālās atšķirības.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024., 2025. un 2026. gadā.	9., 10., 11. IAM
2019. gads, 4. IAM	**Zināms progress**		
Uzlabot publiskā sektora pārskatatbildību un efektivitāti, jo īpaši attiecībā uz pašvaldībām un valsts un pašvaldību uzņēmumiem, un interešu konfliktu novēršanas režīmu.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024., 2025. un 2026. gadā.	9., 16. IAM
2020. gads, 1. IAM	**Ierobežots progress**		
Ievērojot Stabilitātes un izaugsmes pakta vispārējo izņēmuma klauzulu, veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai efektīvi vērstos pret Covid-19 pandēmiju, stiprinātu ekonomiku un atbalstītu tās turpmāko atveseļošanu. Kad to pieļaus ekonomiskie apstākļi, īstenot fiskālo politiku, kas ļaus panākt piesardzīgu vidēja termiņa fiskālo stāvokli un nodrošinās parāda atmaksājamību, veicinot investīcijas.	Vairs nav būtisks	Neattiecas	8., 16. IAM
Stiprināt veselības sistēmas noturību un piekļūstamību, tostarp nodrošinot to ar papildu cilvēkresursiem un finanšu resursiem.	Ierobežots progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023. un 2024. gadā.	3. IAM
2020. gads, 2. IAM	**Zināms progress**		
Paredzēt pienācīgu ienākumu atbalstu krīzes vissmagāk skartajām grupām	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā.	1., 2., 10. IAM
un stiprināt sociālās drošības tīklu.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022. gadā.	1., 2., 10. IAM
Mazināt krīzes ietekmi uz nodarbinātību, tostarp izmantojot elastīgu darba režīmu,	Zināms progress		8. IAM
aktīvos darba tirgus pasākumus un prasmju pilnveidošanu.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024. un 2026. gadā.	4., 8. IAM
2020. gads, 3. IAM	**Zināms progress**		
Nodrošināt likviditātes atbalsta pieejamību uzņēmumiem, jo īpaši mazajiem un vidējiem uzņēmumiem.	Būtisks progress		8., 9. IAM
Pasteidzināt tādu publisko investīciju projektu īstenošanu, kuri jau sagatavoti realizēšanai,	Zināms progress	Attiecīgais ANP pasākums tiek plānots 2022. gadā.	8., 16. IAM
un rosināt privātās investīcijas, lai sekmētu ekonomikas atveseļošanu.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023. un 2024. gadā.	8., 9. IAM
Virzīt investīcijas uz zaļo un digitālo pārkārtošanos, jo īpaši uz pētniecību un inovāciju,	Ierobežots progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023. un 2026. gadā.	9. IAM
tīru un efektīvu enerģijas ražošanu un izmantošanu,	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022. un 2023. gadā.	7., 9., 13. IAM
ilgtspējīgu transportu	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023. un 2026. gadā.	11. IAM
un digitālo infrastruktūru.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024., 2025. un 2026. gadā.	9. IAM

(turpinājums nākamajā lappusē)

Tabula (turpinājums)

2020. gads, 4. IAM	**Būtisks progress**		
Turpināt darbu pie nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas sistēmas pilnveidošanas.	Būtisks progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024. un 2025. gadā.	8., 16. IAM
2021. gads, 1. IAM	**Zināms progress**		
2022. gadā saglabāt atbalstošu fiskālo nostāju, kas ietver stimulējošo iedarbību, kuru nodrošina Atveseļošanas un noturības mehānisms, un saglabāt valsts finansētās investīcijas. Kontrolēt valsts finansēto kārtējo izdevumu pieaugumu.	Zināms progress	Neattiecas	8., 16. IAM
Kad to pieļaus ekonomiskie apstākļi, īstenot fiskālo politiku, kas ļaus panākt piesardzīgu vidēja termiņa fiskālo stāvokli un nodrošinās fiskālo stabilitāti vidējā termiņā.	Būtisks progress	Neattiecas	8., 16. IAM
Vienlaikus palielināt investīcijas, lai vairotu izaugsmes potenciālu. Lai nodrošinātu ilgtspējīgu un iekļaujošu atveseļošanu, īpašu uzmanību pievērst publisko finanšu struktūrai gan budžeta ieņēmumos, gan izdevumos, un budžeta pasākumu kvalitātei. Prioritāri veikt ilgtspējīgas un izaugsmi veicinošas investīcijas, jo īpaši investīcijas, ar ko atbalsta zaļo un digitālo pārkārtošanos.	Būtisks progress	Neattiecas	8., 16. IAM
Prioritāri īstenot fiskālās strukturālās reformas, kas palīdzēs nodrošināt finansējumu valsts politikas prioritātēm un sekmēs publisko finanšu ilgtspēju ilgtermiņā, tostarp, attiecīgā gadījumā stiprinot visiem pieejamu veselības un sociālās aizsardzības sistēmu tvērumu, adekvātumu un ilgtspēju.	Ierobežots progress	Neattiecas	8., 16. IAM
2022. gads, 1. IAM	**Zināms progress**		
Nodrošināt, ka 2023. gadā valsts finansēto primāro kārtējo izdevumu pieaugums atbilst kopumā neitrālai politikas nostājai, ņemot vērā to, ka turpinās pagaidu un mērķorientēta atbalsta sniegšana pret energocenu kāpumu visneaizsargātākajām mājsaimniecībām un uzņēmumiem, kā arī personām, kas bēg no Ukrainas. Būt gatavai kārtējos izdevumus pielāgot mainīgajai situācijai.	Progresa nav	Neattiecas	8., 16. IAM
Palielināt publiskās investīcijas, kas sekmēs zaļo un digitālo pārkārtošanos un enerģētisko drošību, ņemot vērā REPowerEU *iniciatīvu, tostarp, izmantojot Atveseļošanas un noturības mehānismu un citus Savienības fondus.*	Būtisks progress	Neattiecas	8., 16. IAM
Īstenot fiskālo politiku, kuras mērķis ir panākt piesardzīgu vidēja termiņa fiskālo stāvokli.	Būtisks progress	Neattiecas	8., 16. IAM
Lai mazinātu nevienlīdzību, paplašināt cita starpā īpašuma un kapitāla aplikšanu ar nodokļiem	Progresa nav		8., 10., 12. IAM
un stiprināt veselības aprūpes	Ierobežots progress	Attiecīgie ANP pasākumi plānoti 2022., 2023. un 2024. gadā.	3. IAM
un sociālās aizsardzības adekvātumu.	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi ieviesti 2021. gadā. Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024., 2025. gadā.	1., 2., 10. IAM
2022. gads, 2. IAM			
Turpināt atveseļošanas un noturības plāna īstenošanu, ievērojot Padomes 2021. gada 13. jūlija īstenošanas lēmumā iekļautos atskaites punktus un mērķrādītājus.	ANP īstenošana tiek uzraudzīta, novērtējot ANP maksājumu pieprasījumus un analizējot divreiz gadā publicētos ziņojumus par atskaites punktu un mērķrādītāju sasniegšanu. Tie ir jāatspoguļo ziņojumos par valstīm.		
Iesniegt 2021.–2027. gada kohēzijas politikas plānošanas dokumentus, lai pabeigtu sarunas ar Komisiju un pēc tam sāktu to īstenošanu.	Progresu saistībā ar kohēzijas politikas plānošanas dokumentiem uzrauga saskaņā ar ES kohēzijas politiku.		
2022. gads, 3. IAM	**Ierobežots progress**		
Uzlabot finansējuma pieejamību mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, izmantojot publiskās aizdevumu un garantiju shēmas, kas vērstas uz stratēģiski nozīmīgu investīciju atvieglošanu, jo īpaši zaļās pārkārtošanās un reģionālās attīstības jomā.	Ierobežots progress		8., 9. IAM
2022. gads, 4. IAM	**Zināms progress**		
Samazināt vispārējo atkarību no fosilajām degvielām un diversificēt fosilo degvielu importu,	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024., 2026. gadā.	7., 9., 13. IAM
paātrinot atjaunīgo energoresursu apguvi,	Zināms progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2024. gadā.	7., 9., 13. IAM
nodrošinot pietiekamas starpsavienojumu jaudas, diversificējot enerģijas piegādes un piegāžu maršrutus	Zināms progress		7., 9., 13. IAM
un ar vērienīgu energoefektivitātes pasākumu palīdzību samazinot kopējo enerģijas patēriņu.	Ierobežots progress	Attiecīgie ANP pasākumi tiek plānoti 2022., 2023., 2024., 2026. gadā.	7. IAM

Piezīme.

* Sk. ([39]). zemsvītras piezīmi.

** Šajā tabulā iekļautie ANP pasākumi veicina KVAI īstenošanu. Tomēr ir vajadzīgi papildu pasākumi ārpus ANP, lai pilnībā īstenotu KVAI un risinātu to pamatā esošās problēmas. ** Pasākumi, kas norādīti kā "tiek īstenoti", ir tikai tie, kas iekļauti ANM maksājumu pieprasījumos, kurus iesniegusi un pozitīvi novērtējusi Eiropas Komisija.

Avots: Eiropas Komisija

Atveseļošanas un noturības mehānisms (ANM) ir centrālais elements ES centienos palīdzēt tai atveseļoties no Covid-19 pandēmijas, paātrināt divējādo pārkārtošanos un stiprināt noturību pret turpmākiem satricinājumiem. ANM arī veicina IAM īstenošanu un palīdz ņemt vērā konkrētai valstij adresētos ieteikumus (sk. 2. pielikumu). Latvija savu pašreizējo atveseļošanas un noturības plānu (ANP) iesniedza 2021. gada 30. aprīlī. Komisijas pozitīvais novērtējums 2021. gada 22. jūnijā un Padomes apstiprinājums 2021. gada 13. jūlijā pavēra ceļu ANM dotāciju izmaksai 1,8 miljardu EUR apmērā laikposmā no 2021. līdz 2026. gadam.

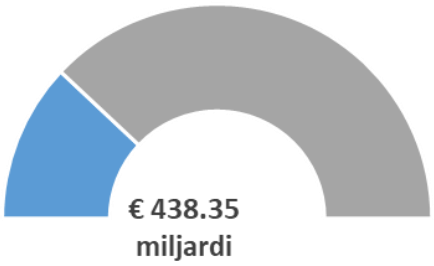
A3.1. tabula. **Latvijas ANP galvenie elementi**

	Pašreizējais ANP
Tvērums	Sākotnējais plāns
Padomes īstenošanas lēmuma pieņemšanas datums (iesniegšanas datums)	
Kopējais piešķīrums	1,8 miljardi EUR dotācijās (5.6% no 2019.g. IKP) un 0 miljardi EUR aizdevumos
Investīcijas un reformas	61 investīcija un 24 reformas
Kopējais atskaites punktu un mērķrādītāju skaits	214

Avots: ANM rezultātu pārskats

Kopš ANM regulas stāšanās spēkā un nacionālo atveseļošanas un noturības plānu novērtējuma ģeopolitiskās un ekonomiskās norises ir radījušas būtiskus traucējumus visā ES. Lai efektīvi novērstu šos traucējumus, (koriģētā) ANM regula ļauj dalībvalstīm dažādu iemeslu dēļ grozīt savus atveseļošanas un noturības plānus. Turklāt saskaņā ar ANM 11. panta 2. punktu maksimālā finanšu iemaksa Latvijai 2022. gada 30. jūnijā tika atjaunināta līdz 1,8 miljardiem EUR dotācijās. Šā ziņojuma par valsti publicēšanas laikā netika iesniegts pārskatīts plāns.

A3.1. grafiks. **ANM ietvaros izmaksāto dotāciju kopsumma**

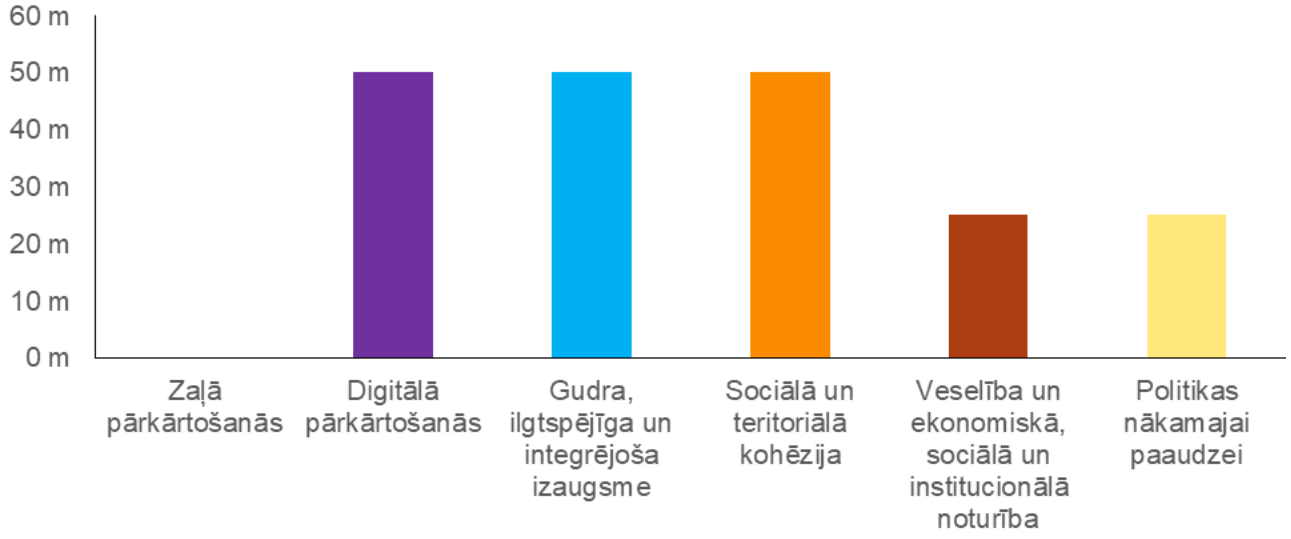
Piezīme. Šajā grafikā ir parādīta to dotāciju summa, kas līdz šim izmaksātas saskaņā ar ANM. Dotācijas ir neatmaksājamas finanšu iemaksas. Katrai dalībvalstij piešķirto dotāciju kopējo summu nosaka, izmantojot sadales koeficientu un attiecīgā ANP aplēstās kopējās izmaksas.
Avots: ANM rezultātu pārskats

Latvijas progress plāna īstenošanā ir atspoguļots atveseļošanas un noturības rezultātu pārskatā ([23]). Rezultātu pārskatā ir sniegts arī pārskats par progresu, kas panākts, pārredzamā veidā īstenojot ANM kopumā. Šā pielikuma grafikos parādīts pašreizējais stāvoklis attiecībā uz atskaites punktiem un mērķrādītājiem, kas Latvijai jāsasniedz un ko Komisija pēc tam novērtējusi kā apmierinoši izpildītus.

Līdz šim Latvijai ANM ietvaros ir izmaksāti 438,4 miljoni EUR. Komisija 2021. gada 9. oktobrī Latvijai izmaksāja priekšfinansējumu 237,4 miljonu EUR apmērā, kas atbilst 13 % no sākotnējā finanšu piešķīruma. Komisija, ņemot vērā Ekonomikas un finanšu komitejas atzinumu, pozitīvi novērtēja Latvijas pirmā maksājuma pieprasījumu, kā rezultātā 2022. gada 7. oktobrī tika izmaksāts finansiālais atbalsts 201 miljona EUR apmērā (bez priekšfinansējuma). Saistītie deviņi atskaites punkti aptver minimālo ienākumu atbalsta sistēmas, platjoslas infrastruktūras, izglītības iestāžu infrastruktūras un attālinātās mācīšanās reformas. Citas aptvertās jomas ir publiskais iepirkums, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un teroristu finansēšanas novēršana, kā arī zemas īres maksas mājokļu būvniecība.

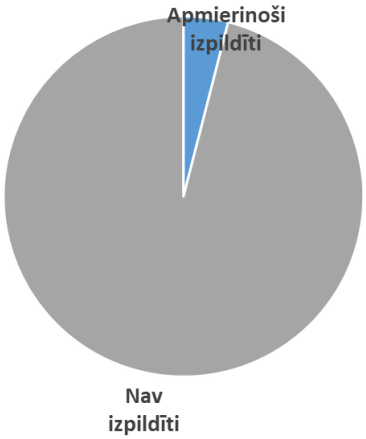
([23]) https://ec.europa.eu/economy_finance/recovery-and-resilience-scoreboard/country_overview.html

A3.2. grafiks. **Izmaksa pa pīlāriem**

Piezīme. Katra izmaksa atspoguļo progresu ANM īstenošanā visos sešos politikas pīlāros. Šajā grafikā parādīts, kā ANM ietvaros veiktās izmaksas (izņemot priekšfinansējumu) ir saistītas ar pīlāriem. Summas tika aprēķinātas, sasaistot atskaites punktus un mērķrādītājus, uz kuriem attiecas konkrētā izmaksa, ar to attiecīgo pasākumu pīlāru izsekojamību (primāro un sekundāro).
Avots: ANM rezultātu pārskats

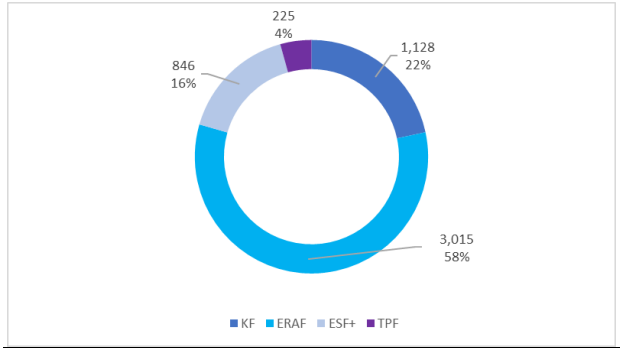
A3.3. grafiks. **Atskaites punktu un mērķrādītāju izpildes statuss**

Piezīme. Šajā grafikā parādīts apmierinoši izpildīto atskaites punktu un mērķrādītāju īpatsvars. Atskaites punkts vai mērķrādītājs ir apmierinoši sasniegts, ja dalībvalsts ir sniegusi Komisijai pierādījumus, ka tā ir sasniegusi atskaites punktu vai mērķrādītāju, un Komisija to ir pozitīvi novērtējusi īstenošanas lēmumā.
Avots: ANM rezultātu pārskats

ES budžets vairāk nekā 1,2 triljonu EUR apmērā 2021.–2027. gadam ir paredzēts ES galveno prioritāšu īstenošanai. Kohēzijas politikas investīcijas visā ES sasniedz 392 miljardus EUR, un tās veido gandrīz trešdaļu no kopējā ES budžeta, ieskaitot aptuveni 48 miljardus EUR, kas ieguldīti saskaņā ar *REPowerEU* mērķiem.

A4.1. grafiks. **Kohēzijas politikas fondi 2021.–2027. gadam Latvijā: budžets pa fondiem**

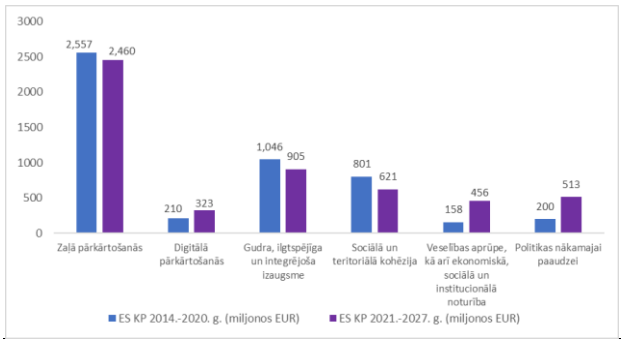

(1) miljoni EUR faktiskajās cenās, % no kopsummas; (kopsumma, ieskaitot ES un valsts finansējumu)
Avots: Eiropas Komisija, Kohēzijas atvērtie dati.

Latvijā 2021.–2027. gadā kā daļa no valsts kopējā 5 miljardu EUR piešķīruma no kohēzijas politikas fondiem ([24]) tiks ieguldīti 2,5 miljardi EUR zaļās pārkārtošanās un 323 miljoni EUR digitālās pārkārtošanās vajadzībām. Proti, gandrīz 1 miljards EUR no Eiropas Reģionālās attīstības fonda (ERAF) finansējuma veicinās pētniecību un izstrādi, inovāciju un digitalizāciju saskaņā ar reģionālajām viedajām stratēģijām. Atbalsts (dotācijas, finanšu instrumenti un nefinansiāls atbalsts) tiks sniegts vairāk nekā 3700 uzņēmumiem, īpašu uzmanību pievēršot ekosistēmām. Tā kā enerģijas patēriņa samazināšana ir prioritāte 2021.–2027. gadā, gandrīz 466 miljoni EUR tiks piešķirti energoefektivitātes investīciju projektiem, kas nodrošinās vismaz 30 % primārās enerģijas ietaupījumu. Paredzams, ka Kohēzijas fonds atbalstīs būtisku pāreju uz ekoloģiski tīrāku un ilgtspējīgu transportu. Būtisks uzdevums ir nodrošināt ilgtspējīgas un ilglaicīgas investīcijas, kas ir energoefektīvas un rentablas. Taisnīgas pārkārtošanās fonds (TPF) ļaus vēl vairāk diversificēt ekonomiku, palīdzēs radīt darbvietas apgabalos, kurus visvairāk skar enerģētikas pārkārtošana, un atbalstīs darba ņēmēju prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju. Latvija plāno atbalstīt 3950 darba ņēmējus un nodrošināt privātās investīcijas vairāk nekā 41 miljona EUR apmērā, lai papildinātu TPF finansējumu. No Eiropas Sociālā fonda Plus (ESF+) Latvija izglītībai un prasmēm piešķir gandrīz 250 miljonus EUR, no kuriem gandrīz 52 miljoni EUR bija veltīti pieaugušo kvalifikācijas celšanai un pārkvalifikācijai. Latvija arī izmēģinās prasmju fondus, lai piesaistītu ilgtspējīgas privātās investīcijas pieaugušo izglītībai. Vairāk nekā 360 miljoni EUR tiks izmantoti, lai uzlabotu piekļuvi nodarbinātībai un sociālajiem pakalpojumiem, īpašu uzmanību pievēršot neaizsargātām grupām.

No iepriekš minētajām investīcijām 518 miljoni EUR tiks ieguldīti saskaņā ar *REPowerEU* mērķiem. Tie papildina 487 miljonus EUR, kas 2014.–2020. gada budžetā veltīti *REPowerEU*. 473 miljoni EUR (2021.–2027. gads) un 391 miljons EUR (2014.–2020. gads) ir paredzēti energoefektivitātes uzlabošanai; 45 miljoni EUR (2021.–2027. gads) un 95 miljoni EUR (2014.–2020. gads) – atjaunīgajai enerģijai un mazoglekļa pētniecībai un inovācijai.

A4.2. grafiks. **Sinerģija starp kohēzijas politikas fondiem un ANM pīlāriem Latvijā**

(1) Miljoni EUR faktiskajās cenās (kopsumma, ieskaitot gan ES, gan valsts līdzfinansējumu).
Avots: Eiropas Komisija

2014.–2020. gadā kohēzijas politikas fondi Latvijai darīja pieejamus 4,6 miljardus EUR ([25]), kuru apguve bija 76 % ([26]). Ieskaitot

([24]) Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF), Kohēzijas fonds (KF), Eiropas Sociālais fonds+ (CF+), Taisnīgas pārkārtošanās fonds (TPF), izņemot *Interreg* programmas. Kopsumma ietver valsts un ES iemaksas. Datu avots: Kohēzijas atvērtie dati.

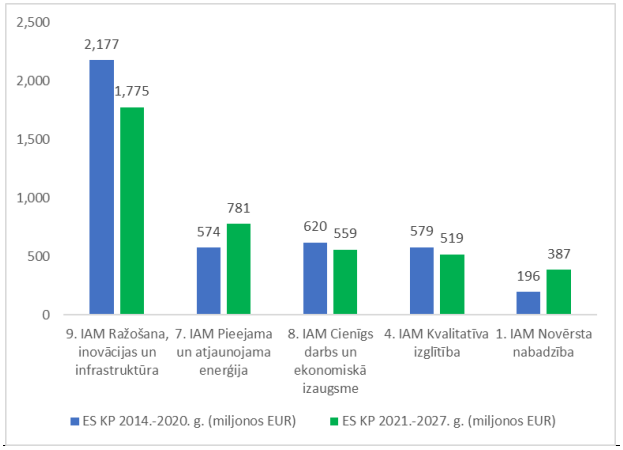
([25]) Kohēzijas politikas fondi ietver ERAF, ESF, KF un Jaunatnes nodarbinātības iniciatīvu (JNI). Šeit nav iekļautas ETS programmas. Saskaņā ar "N+3 noteikumu" 2014.–2020. gadam atvēlētie līdzekļi ir jāizlieto līdz 2023. gadam. *REACT-EU* ir iekļauta visos skaitļos. Kopsumma, ieskaitot ES un valsts finansējumu. Datu avots: Kohēzijas atvērtie dati.

([26]) 2014.–2020. gada Kohēzijas politikas ES maksājumi, ko veic dalībvalstis, katru dienu tiek atjaunināti, izmantojot kohēzijas atvērtos datus.

valsts finansējumu, kopējās investīcijas sasniedza 5,4 miljardus EUR, kas ir aptuveni 2,8 % no IKP 2014.–2020. gadā.

Latvija turpina gūt labumu no kohēzijas politikas elastības, lai atbalstītu ekonomikas atveseļošanu, palielinātu konverģenci un sniegtu vitāli svarīgu atbalstu reģioniem pēc Covid-19 pandēmijas. Atveseļošanas palīdzība kohēzijai un Eiropas teritorijām (*REACT-EU*) ([27]) *NextGenerationEU* ietvaros nodrošina 230 miljonus EUR papildus 2014.–2020. gada kohēzijas politikas piešķīrumam Latvijai. *REACT-EU* atbalstīja Covid-19 pandēmijas visvairāk skartās nozares, nodrošinot veselības aprūpes aprīkojumu un infrastruktūru un izveidojot 454 papildu gultasvietas pacientiem, kā arī nodrošinot IT aprīkojumu un attālinātus risinājumus 474 izglītības iestādēm. Turklāt gandrīz 8 miljoni EUR tika piešķirti Eiropas atbalsta fonda vistrūcīgākajām personām (*FEAMD*) darbības programmai. Ar *SAFE* (Atbalsts enerģijai par pieņemamu cenu) 2014.–2020. gada kohēzijas politikas līdzekļus var mobilizēt arī tam, lai atbalstītu neaizsargātas mājsaimniecības, darbvietas un uzņēmumus, kurus īpaši skar augstās enerģijas cenas.

A4.3. grafiks. **Kohēzijas politikas fondu ieguldījums ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā 2014.–2020. gadā un 2021.–2027. gadā Latvijā**

(1) Piecas lielākās iemaksas IAM sasniegšanā miljonos (EUR) faktiskajās cenās
Avots: Eiropas Komisija

Gan 2014.–2020. gadā, gan 2021.–2027. gadā kohēzijas politikas fondi ir devuši būtisku ieguldījumu ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanā. 2021.–2027. gadā šie fondi atbalsta 11 no 17 IAM, jo īpaši 9. IAM "Ražošana, inovācijas un infrastruktūra" un 7. IAM "Pieejama un atjaunojama enerģija" ([28]).

Citi ES fondi Latvijai dara pieejamus ievērojamus resursus. Kopējā lauksaimniecības politika (KLP) 2014.–2022. gadā darīja pieejamus 3,4 miljardus EUR un turpinās atbalstīt Latviju ar 2,4 miljardiem EUR 2023.–2027. gadā. Abi KLP fondi (Eiropas Lauksaimniecības garantiju fonds un Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai) palīdz īstenot Eiropas zaļo kursu, vienlaikus nodrošinot ilgtermiņa nodrošinātību ar pārtiku. Tie sadarbībā ar citiem ES fondiem veicina sociālo, vides un ekonomisko ilgtspēju un inovāciju lauksaimniecībā un lauku apvidos. Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds 2014.–2020. gadā Latvijai darīja pieejamus 140 miljonus EUR, un Eiropas Jūrlietu, zvejniecības un akvakultūras fonds 2021.–2027. gadā piešķir 139 miljonus EUR.

Latvija arī gūst labumu no citām ES programmām, jo īpaši no Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumenta, kas EISI 2 (2021.–2027. gadam) ietvaros līdz šim ir piešķīris ES finansējumu 144,1 miljona EUR apmērā četriem konkrētiem projektiem stratēģisko transporta tīklu jomā. Tāpat programma "Apvārsnis Eiropa" Latvijas pētniecībai un inovācijai līdz šim ir piešķīrusi gandrīz 23 miljonus EUR papildus 117 miljoniem EUR, kas paredzēti saskaņā ar iepriekšējo programmu ("Apvārsnis 2020"). Publiskā sektora aizdevumu mehānisms, kas izveidots Taisnīgas pārkārtošanās mehānisma ietvaros, dara pieejamu Komisijas dotāciju atbalstu 14,5 miljonu EUR apmērā projektiem Latvijā 2021.–2027. gadam, kas tiks apvienots ar EIB aizdevumiem, lai atbalstītu publiskā sektora struktūru investīcijas taisnīgas pārkārtošanās reģionos.

Latvija saņēma atbalstu no Eiropas pagaidu atbalsta instrumenta bezdarba riska mazināšanai ārkārtas situācijā (*SURE*), lai finansētu saīsināta darba laika shēmas un citus līdzīgus pasākumus, ieskaitot papildu pasākumus veselības jomā Covid-19 ietekmes mazināšanai. Padome piešķīra Latvijai finansiālu palīdzību 472 miljonu EUR apmērā aizdevumos, kas atbalstīja aptuveni 6 % darba ņēmēju un 7 %

([27]) *REACT-EU* piešķīrums kohēzijas atvērtajiem datiem.

([28]) Citi ES fondi veicina IAM īstenošanu, un 2014.–2022. gadā tas ietver gan Eiropas Lauksaimniecības fondu lauku attīstībai (ELFLA), gan Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fondu (EJZF).

uzņēmumu 2020. gadā un aptuveni 9 % darba ņēmēju un 12 % uzņēmumu 2021. gadā.

Tehniskā atbalsta instruments (TSI) palīdz Latvijai izstrādāt un īstenot izaugsmi veicinošas reformas, tostarp tās, kas izklāstītas tās atveseļošanas un noturības plānā (ANP). Latvija kopš 2017. gada ir saņēmusi ievērojamu atbalstu. Kā piemērus ([29]) var minēt atbalstu tiesu iestāžu pieejamības stiprināšanai, akadēmiskās karjeras modeļa uzlabošanai un koordinācijas veicināšanai vēža pacientu aprūpē un skrīningā.

([29]) Valstu faktu lapas par reformu atbalstu ir pieejamas šeit.

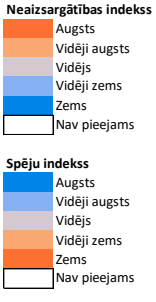
Šajā pielikumā, izmantojot Komisijas noturības infopaneļus (*RDB*) ([30]), **ir atspoguļotas Latvijas relatīvās noturības spējas un neaizsargātība**. *RDB*, kas ietver 124 kvantitatīvos rādītājus, sniedz plašas norādes par dalībvalstu spēju panākt progresu četrās savstarpēji saistītās dimensijās: sociālajā un ekonomiskajā, zaļajā, digitālajā, kā arī ģeopolitiskajā dimensijā. Rādītāji liecina par neaizsargātību ([31]) un spējām ([32]), kas var kļūt arvien svarīgākas, gan lai virzītu notiekošās pārkārtošanās, gan lai pārvarētu iespējamos nākotnes satricinājumus. Šajā nolūkā *RDB* palīdz apzināt jomas, kurās vajadzīgi turpmāki centieni, lai veidotu spēcīgāku un noturīgāku ekonomiku un sabiedrību. Tie ir apkopoti A5.1. tabulā kā sintētiskie noturības indeksi, kas atspoguļo Latvijas un ES-27 vispārējo relatīvo situāciju katrā no četrām dimensijām un to pamatā esošajām jomām ([33]).

Saskaņā ar noturības rādītāju kopumu *RDB* ietvaros Latvijas neaizsargātības līmenis kopumā atbilst ES vidējam rādītājam. Latvija uzrāda vidēji zemu neaizsargātību *RDB* sociālajā un ekonomiskajā, zaļajā un digitālajā dimensijā un vidēji augstu neaizsargātību ģeopolitiskajā dimensijā. Tai ir par ES vidējo rādītāju lielāka neaizsargātība tādās jomās kā personīgās telpas digitalizācija, izejvielu un energoapgāde un finanšu globalizācija. Latvijai ir salīdzinoši maza neaizsargātība attiecībā uz "resursu ilgtspējīgu izmantošanu", "ekosistēmām, bioloģisko daudzveidību un ilgtspējīgu lauksaimniecību", "kiberdrošību" un "rūpniecību un publiskās telpas digitalizāciju".

Salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju Latvija uzrāda kopumā zemāku spēju līmeni visos *RDB* rādītājos. Tai ir vidēji zemas noturības spējas visā *RDB* sociālajā un ekonomiskajā dimensijā un vidējas spējas digitālajā, zaļajā un ģeopolitiskajā dimensijā. Latvijai ir par ES vidējo rādītāju lielākas spējas tādās jomās kā "izejvielu un energoapgāde" un "vērtības ķēdes un tirdzniecība". Salīdzinājumā ar ES ir iespējams uzlabot spējas visās sociālās un ekonomiskās dimensijas jomās (jo īpaši tādās jomās kā "veselība, izglītība un darbs" attiecībā uz standartizētu novēršamu un ārstējamu mirstību un veselīgas dzīves gadu absolūto vērtību dzimšanas brīdī), "klimata pārmaiņu mazināšanā un klimatadaptācijā", "resursu ilgtspējīgā izmantošanā", rūpniecības digitalizācijā, "finanšu globalizācijā" un "drošībā un demogrāfijā".

A5.1. tabula. **Noturības rādītāji, kuros apkopota situācija visās *RDB* dimensijās un jomās**

Dimensija/joma	Neaizsargātība		Spējas	
	LV	ES-27	LV	ES-27
Sociālā un ekonomiskā				
Nevienlīdzība un pārkārtošanās sociālā ietekme				
Veselība, izglītība un darbs				
Ekonomiskā & finanšu stabilitāte un ilgtspēja				
Zaļā				
Klimata pārmaiņu mazināšana un klimatadaptācija				
Resursu ilgtspējīga izmantošana				
Ekosistēmas, bioloģiskā daudzveidība un ilgtspējīga lauksaimniecība				
Digitālā				
Digitālās iespējas personīgajā telpā				
Digitālā vide rūpniecībai				
Digitālās iespējas publiskajā telpā				
Kiberdrošība				
Ģeopolitiskā				
Izejvielu un energoapgāde				
Vērtības ķēdes un tirdzniecība				
Finanšu globalizācija				
Drošība un demogrāfija				

Dati ir par 2021. gadu, un ES-27 attiecas uz vērtību ES kopumā. Dati, kas ir ES-27 neaizsargātības pamatā jomā "vērtības ķēdes un tirdzniecība", nav pieejami, jo tie ietver partneru koncentrācijas pasākumus, kas nav salīdzināmi ar dalībvalstu līmeņa vērtībām.

Avots: *JRC* noturības infopaneļi — Eiropas Komisija

([30]) Sīkāku informāciju skatīt https://ec.europa.eu/info/strategy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_lv; Sk. arī 2020. gada stratēģiskās prognozēšanas ziņojumu (COM(2020) 493).

([31]) Neaizsargātība raksturo iezīmes, kas var saasināt krīžu un pārkārtošanās negatīvo ietekmi, vai šķēršļus, kas var kavēt ilgtermiņa stratēģisko mērķu sasniegšanu.

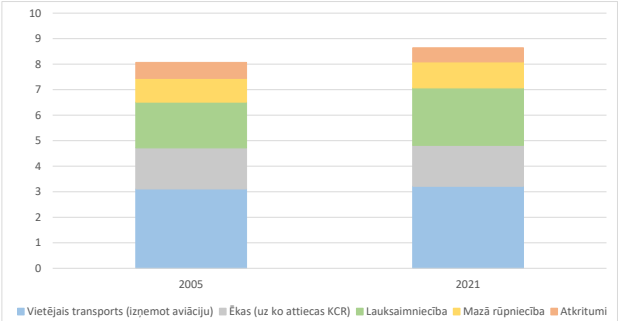
([32]) Spējas attiecas uz veicinošiem faktoriem vai spēju tikt galā ar krīzēm un strukturālām pārmaiņām un pārvaldīt pārkārtošanos.

([33]) Šis pielikums ir saistīts ar 1. pielikumu par IAM, 6. pielikumu par zaļo kursu, 8. pielikumu par taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti, 9. pielikumu par resursu produktivitāti, efektivitāti un apritīgumu, 10. pielikumu par digitālo pārkārtošanos un 14. pielikumu par Eiropas sociālo tiesību pīlāru.

Latvijas zaļā pārkārtošanās prasa nepārtrauktu rīcību vairākos aspektos, tostarp atjaunīgo energoresursu izvēršanā un integrēšanā, ēku energoefektivitātē un ilgtspējīgā transportā. Latvijā notiek Eiropas zaļā kursa īstenošana; šajā pielikumā sniegts pārskats par galvenajām iesaistītajām jomām ([34]).

Latvija vēl nav definējusi visus klimata politikas pasākumus, kas tai vajadzīgi, lai sasniegtu savu jauno 2030. gada klimata mērķrādītāju kopīgo centienu nozarēs ([35]). Paredzams, ka 2021. gada dati par siltumnīcefekta gāzu emisijām šajās nozarēs parādīs, ka Latvija ir ģenerējusi mazāk par tās ikgadējo emisiju sadales apjomu ([36]). Tiek prognozēts, ka ar pašreizējo politiku Latvijā 2030. gadā šīs emisijas tiks samazinātas par 10 % salīdzinājumā ar 2005. gada līmeni. Tas ir vairāk nekā pietiekami, lai sasniegtu kopīgo centienu mērķrādītāju, pirms tas tika paaugstināts, lai sasniegtu ES 55 % mērķi. Ierosinātie papildu pasākumi nodrošinātu straujāku emisiju samazinājumu par 15 %, bet ar to nepietiktu, lai sasniegtu jauno mērķrādītāju — 17 % ([37]). Savā atveseļošanas un noturības plānā (ANP) Latvija 37,6 % no savām Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) dotācijām ir piešķīrusi svarīgākajām reformām un investīcijām klimata mērķu sasniegšanai. Investīcijas tiek piešķirtas ilgtspējīgam transportam, sabiedrisko un privāto ēku energoefektivitātei, atjaunīgajai enerģijai, tīkla modernizācijai un pasākumiem, kas saistīti ar pielāgošanos klimata pārmaiņām ([38]).

A6.1. grafiks. **Tematisks — siltumnīcefekta gāzu emisijas no kopīgo centienu nozarēm, izteiktas Mt CO_2 ekv., 2005.–2021. gads**

Avots: Eiropas Vides aģentūra.

Latvijas zemes izmantošanas sektora spēja veikt neto oglekļa piesaistījumus joprojām ir zema. Latvijas neto piesaistījumiem zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) sektorā kopš 2017. gada bija lielas svārstības pa gadiem. Zemes izmantošanas sektorā siltumnīcefekta gāzu emisijas no aramzemes un zālājiem ir salīdzinoši lielas, un tas liecina par lielām emisijām no augsnēm ar augstu organisko vielu saturu, kā arī par meža krājumu samazināšanos. Latvija prognozē tendenci virzībā uz neto emisijām, nevis plāno līdz 2030. gadam palielināt piesaistījumus no zemes izmantošanas sektora. ZIZIMM sektora 2030. gada mērķrādītājs nozīmē, ka tiks likvidēti 644 kt CO_2 ekv. (sk. A6.1. tabulu) ([39]).

([34]) Šajā pielikumā sniegto pārskatu papildina informācija, kas sniegta 7. pielikumā par energoapgādes drošību un pieejamību cenas ziņā, 8. pielikumā par taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti un vides ilgtspēju, 9. pielikumā par resursu produktivitāti, efektivitāti un apritīgumu, 11. pielikumā par inovāciju un 19. pielikumā par nodokļiem.

([35]) Dalībvalstu siltumnīcefekta gāzu emisiju mērķrādītāji 2030. gadam ("kopīgo centienu mērķrādītāji") tika palielināti ar Regulu (ES) 2023/857 (Kopīgo centienu regula), ar ko groza Regulu (ES) 2018/842, saskaņojot rīcību attiecīgajās nozarēs ar mērķi ES līmenī visas tautsaimniecības mērogā panākt siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājumu vismaz par 55 % salīdzinājumā ar 1990. gada līmeni. Regulā ir noteikti valstu mērķrādītāji tām nozarēm, kas neietilpst pašreizējā ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā, proti: ēkas (siltumapgāde un aukstumapgāde), autotransports, lauksaimniecība, atkritumu apsaimniekošana un mazā rūpniecība. Emisijas, uz kurām attiecas ES ETS un Kopīgo centienu regula, papildina neto piesaistījumi zemes izmantošanas sektorā, ko reglamentē Regula (ES) 2018/841 (Zemes izmantošanas, zemes izmantošanas maiņas un mežsaimniecības (ZIZIMM) regula), kas grozīta ar Regulu (ES) 2023/839.

([36]) Latvijas ikgadējais emisiju iedales apjoms 2021. gadam bija aptuveni 10,7 Mt CO_2 ekv., un tās aptuvenās 2021. gada emisijas bija 8,6 Mt (sk. Eiropas Komisija, "Paātrināt pārkārtošanos uz klimatneitralitāti Eiropas drošībai un labklājībai. 2022. gada ES klimatrīcības progresa ziņojums", SWD(2022)343).

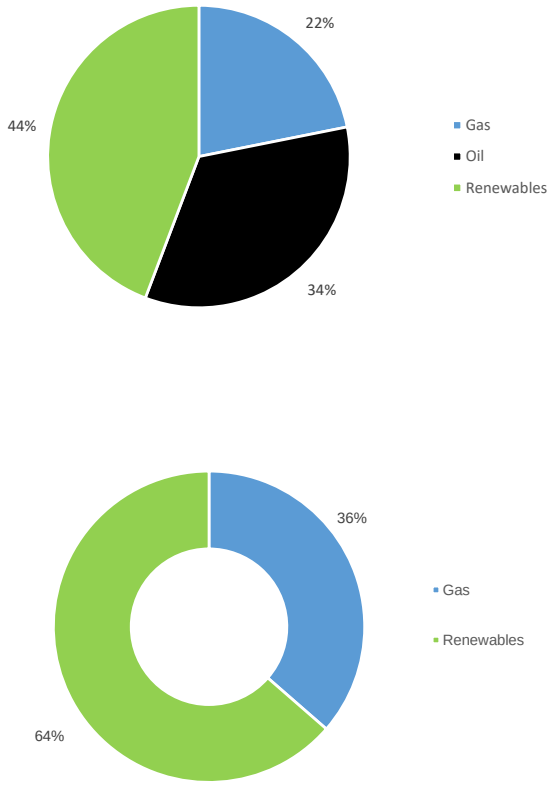
([37]) Informāciju par attālumu līdz 2030. gada klimata politikas mērķrādītājam skatīt A6.1. tabulā. Spēkā esošie un papildu pasākumi 2022. gada 15. martā.

([38]) Piemēram, investīcijas tīrā transportā Rīgas metropoles areālā, kas aptver dzelzceļu, tramvajus, elektriskos autobusus un velocelinus, kā arī privāto un sabiedrisko ēku un uzņēmumu energoefektivitātē.

([39]) Šī vērtība ir indikatīva un tiks atjaunināta 2025. gadā (kā noteikts Regulā (ES) 2023/839).

Importētajam fosilajam kurināmajam joprojām ir būtiska nozīme Latvijas energoresursu struktūrā. 2021. gadā atjaunīgo energoresursu enerģija veidoja 44 % no Latvijas energoresursu struktūras, savukārt nafta un naftas produkti veidoja 34 % (sk. A6.2. grafiku). Dabasgāzes īpatsvars energoresursu struktūrā 2021. gadā bija 22 %. 2021. gadā atjaunīgo energoresursu īpatsvars elektroenerģijas struktūrā bija 64 %. Dabasgāze veidoja atlikušos 36 % no elektroenerģijas struktūras.

A6.2. grafiks. **Energoresursu struktūra (augšā) un elektroenerģijas struktūra (apakšā), 2021. gads**

Energoresursu struktūra balstās uz bruto iekšzemes patēriņu un neietver siltumenerģiju un elektroenerģiju. Atjaunīgo energoresursu daļa ietver biodegvielu un neatjaunīgos atkritumus.
Avots: *Eurostat*
Avots:

Lai dekarbonizētu Latvijas ekonomiku, ir būtiski paātrināt atjaunīgo energoresursu izmantošanu. Latvijas NEKP ir noteikts 50 % atjaunīgo energoresursu mērķrādītājs enerģijas bruto galapatēriņā līdz 2030. gadam, kas tika uzskatīts par adekvātu. Latvijai atjaunināta jā NEKP būs jāpalielina atjaunīgās enerģijas mērķrādītājs, lai atspoguļotu vērienīgākos ES klimata un enerģētikas mērķrādītājus paketē "Gatavi mērķrādītājam 55 %" un *REPowerEU* plānā. Tomēr progress 2021. gadā joprojām stagnēja, jo atjaunīgie energoresursi veidoja 42,1 % no enerģijas bruto galapatēriņa, tāpat kā 2020. gadā. Latvijai ir liels dekarbonizācijas potenciāls, jo īpaši transporta un būvniecības nozarēs un pārejā uz atjaunīgiem energoresursiem, sevišķi paātrinot vēja un saules enerģijas izmantošanu. Latvijas ANP ir ietvertas investīcijas un reformas, kuru mērķis ir atbalstīt diversifikāciju, atsakoties no fosilā kurināmā. Ievērojama investīciju daļa tiek piešķirta Rīgas metropoles areāla transporta sistēmas zaļināšanai un ilgtspējīgam sabiedriskajam transportam. Plānā iekļauto reformu mērķis ir uzlabot tiesisko regulējumu, lai varētu izmantot sauszemes vēja enerģiju un samazināt juridisko nenoteiktību attiecībā uz investīcijām. Latvijas ANP ir ietvertas arī investīcijas, kas saistītas ar elektroenerģijas pārvades un sadales tīklu modernizāciju, kas ļaus atjaunīgos energoresursus izmantot Latvijas elektroenerģijas struktūrā.

Būs jāpastiprina Latvijas energoefektivitātes mērķrādītāji 2030. gadam. Latvijas NEKP mērķrādītāji attiecībā uz primārās enerģijas patēriņu un enerģijas galapatēriņu (PEP un EGP) Komisijas 2020. gada novērtējumā tika uzskatīti par pieticīgiem. Pamatojoties uz enerģijas patēriņa trajektoriju 2018.–2021. gadam, paredzams, ka Latvija sasniegs savu 2030. gada PEP un EGP mērķrādītāju, jo par tiem tika paziņots tās NEKP ([40]). Latvijai ir jāvirza energoefektivitātes pasākumi būvniecības un transporta nozarēs, kā arī rūpniecībā. Strauji novecojošais dzīvojamo ēku fonds vien veidoja 30 % no enerģijas galapatēriņa valstī ([41]). Saskaņā ar 2020. gada ilgtermiņa renovācijas stratēģiju (ITRS), kas ietver indikatīvu atskaites punktu 2030. gadam, Latvija gatavojas renovēt 30 % daudzdzīvokļu ēku (8100 ēkas), par prioritāti nosakot 4860 ēkas. Latvijas mērķis ir arī līdz 2030. gadam renovēt 500 000 m^2 sabiedrisko ēku ar renovācijas rādītāju 3 % gadā ([42]). Latvijas ANP ir iekļauti konkrēti pasākumi nacionālā ēku fonda energoefektivitātes uzlabošanai, izmantojot

([40]) Paredzams, ka pēc tam, kad būs pabeigtas sarunas par Energoefektivitātes direktīvas pārstrādāšanu, gan ES, gan valsts mērķrādītāju, kā arī valsts energoefektivitātes pasākumu vērienīgums šo mērķu sasniegšanai pieaugs.

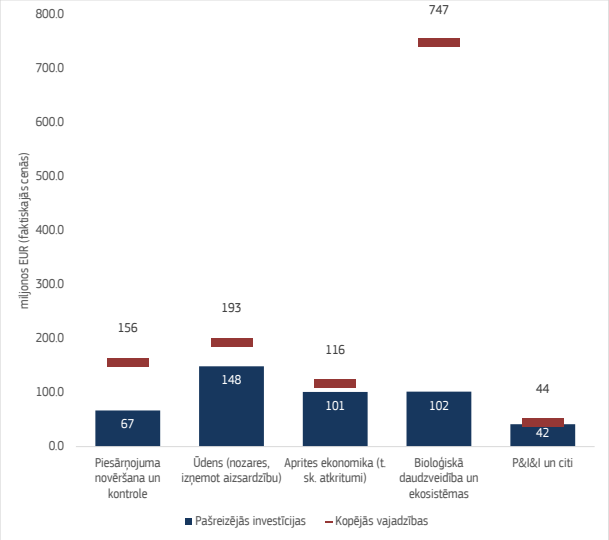
([41]) Latvijas nacionālais enerģētikas un klimata plāns 2021.–2030. gadam

([42]) Latvijas ēku atjaunošanas ilgtermiņa stratēģija.

īpašus sabiedrisko un privāto ēku renovācijas pasākumus. Tajā ir paredzētas arī investīcijas energoefektivitātes stimulēšanai rūpniecības nozarē. Tomēr, lai sasniegtu ITRS vērienīgos mērķus, Latvijai ir jāievieš papildu finansēšanas un atbalsta pasākumi, kā arī stimuli energoefektivitātes līgumu slēgšanai sabiedriskajās ēkās un energoefektivitātes pienākuma shēmas paplašināšana galapatēriņa nozarēs.

Latvijā zaļā mobilitāte uzrāda progresa potenciālu. Bezemisiju vieglo automobiļu tirgus lēnām attīstās. Jauno reģistrēto bezemisiju transportlīdzekļu īpatsvars joprojām ir daudz zemāks par ES vidējo rādītāju ([43]). Latvijas ANP atbalsta elektrotransportlīdzekļu uzlādes staciju izveidi. Dzelzceļa tīkla elektrifikācija 13,5 % apmērā ir salīdzinoši zema ([44]). Individuālais transports saasina sezonālās gaisa piesārņojuma problēmas, galvaspilsētā radot ievērojamas veselības un ekonomiskās izmaksas.

A6.3. grafiks. **Tematisks — vides investīciju vajadzības un pašreizējās investīcijas gadā, 2014.–2020. gads**

Avots: Eiropas Komisija.

Latvijai par labu nāktu lielākas investīcijas vides aizsardzībā un jo sevišķi pasākumi bioloģiskās daudzveidības aizsardzībai un piesārņojuma novēršanai. Tika lēsts, ka laikposmā no 2014. līdz 2020. gadam vides investīciju vajadzības ([45]) bija vismaz 1,3 miljardi EUR, savukārt investīcijas bija aptuveni 500 miljoni EUR, tādējādi radot iztrūkumu vismaz 800 miljonu EUR apmērā gadā (sk. A6.3. grafiku) ([46]). Latvija nav noteikusi pietiekami daudz teritoriju iekļaušanai tās sauszemes ES *Natura 2000* tīklā, kas pašlaik aptver 11,5 % no tās teritorijas ([47]). Salīdzinājumā ar pārējo ES tās dzīvotņu aizsardzības statuss, kas aizsargāts saskaņā ar ES tiesību aktiem, ir ļoti slikts; mazāk nekā 10 % ir labvēlīgs statuss (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 16 %). Aptuveni 90 % mežu un pļavu, kas aizsargātas saskaņā ar ES tiesību aktiem, ir slikts vai vājš stāvoklis: Latvijā vēl nav visaptverošas pieejas ekosistēmu pakalpojumiem, un tā vēl nav atvēlējusi pietiekamus resursus dabas aizsardzībai.

Klimata pārmaiņas ietekmē daudzas nozares Latvijā ([48]), un pielāgošanās problēmas jo īpaši skar piekrastes reģionu. Laikposmā no 1980. līdz 2020. gadam ekonomiskie zaudējumi, ko Latvijā radīja ar laikapstākļiem un klimatu saistīti notikumi, sasniedza gandrīz 1 miljardu EUR ([49]). Pašlaik dažas nozares ir guvušas labumu no klimata pārmaiņām (piemēram, zemākas apkures izmaksas, pagarināta kultūraugu audzēšanas sezona). Tomēr pieaugošais nokrišņu daudzums palielina plūdu draudus. Tiek prognozēts, ka ekstremāli laikapstākļi, piemēram, karstuma viļņi, būs daudz biežāki. Klimatsensitīvākās nozares ir lauksaimniecība, infrastruktūra, enerģētika un transports. Bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu samazināšanās klimata pārmaiņu dēļ apdraud Latvijas dabas kapitāla saglabāšanu un ilgtspējīgu attīstību, lai gan dati bieži vien ir nepietiekami. Lai aizsargātu Latvijas ekosistēmas,

([43]) 2022. gadā akumulatoru elektrotransportlīdzekļu īpatsvars Latvijā bija 4,6 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 12 %. Avots: Eiropas Alternatīvo degvielu observatorija

([44]) ES vidējais rādītājs ir 56,6 %. Avots: ES transports skaitļos. 2022. gada statistikas buklets.

([45]) Vides mērķi ietver piesārņojuma novēršanu un kontroli, ūdens resursu apsaimniekošanu un rūpniecības nozares, aprites ekonomiku un atkritumu apsaimniekošanu, biodaudzveidību un ekosistēmas (Eiropas Komisija, Vides politikas īstenošanas 2022. gada pārskats, Ziņojums par Latviju).

([46]) Ņemot vērā arī vajadzības, kas aplēstas tikai ES līmenī (piemēram, ūdens aizsardzība, lielāks apritīgums, bioloģiskās daudzveidības stratēģija).

([47]) 2021. gadā Latvijā bija 18,2 % sauszemes aizsargājamo teritoriju (*Natura 2000* un valsts izraudzītās teritorijas) salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 26,4 % (Eiropas Vides aģentūra (2023), *Natura 2000* barometrs).

([48]) Eiropas Vides aģentūra, "Advancing towards climate resilience in Europe" (gaidāms).

([49]) Eiropas Vides aģentūra, "Economic losses from climate-related extremes in Europe", publicēts 2022. gada 3. februārī.

ir svarīgi atteikties no monokultūrām mežsaimniecībā un lauksaimniecībā un uzraudzīt invazīvās sugas un kaitēkļus ([50]). Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam tika pieņemts 2018. gadā. Tā mērķis ir integrēt klimatnoturības mērķus visās ekonomikas nozarēs ([51]). Progresu plānots novērtēt periodiski. Latvijas ANP ir iekļauts pīlārs par pielāgošanos klimata pārmaiņām, ko veido ugunsgrēku un plūdu novēršanas pasākumi ([52]).

Latvija sniedz fosilā kurināmā un citas videi kaitīgas subsīdijas, kuru reformēšanu varētu apsvērt, vienlaikus nodrošinot pārtikas un energoapgādes drošību un mazinot sociālo ietekmi. Sākotnējā novērtējumā ir konstatētas videi kaitīgas subsīdijas lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības, elektroenerģijas, gāzes, tvaika un gaisa kondicionēšanas, transporta un uzglabāšanas, ražošanas un citās pakalpojumu nozarēs. Šādu subsīdiju piemēri ir akcīzes nodokļa atbrīvojumi dīzeļdegvielai, ko izmanto lauksaimniecībā, zivsaimniecībā, akvakultūrā un kuģošanā, akcīzes nodokļa atmaksāšana dīzeļdegvielai, ko izmanto kravu pārvadājumos un citu kategoriju pasažieru pārvadājumos, vai atmaksas shēma energoietilpīgām nozarēm saskaņā ar nosacījumiem ([53]). Visu videi kaitīgo Latvijas subsīdiju kartēšana palīdzētu noteikt prioritātes reformēšanas kandidātiem.

([50]) Avots: Eiropas Vides aģentūra, *Climate-Adapt*, pārskats par klimata noslogojumu Latvijā.

([51]) Latvijas pielāgošanās klimata pārmaiņām plāns laika posmam līdz 2030. gadam.

([52]) Latvijas atveseļošanas un noturības plāns.

([53]) Fosilā kurināmā rādītāji 2021. gadā, izteikti EUR, no 2022. gada ziņojuma par enerģētikas savienības stāvokli. Videi kaitīgu subsīdiju sākotnējais novērtējums, ko Komisija veica 2022. gada rīkkopā videi kaitīgu subsīdiju reformēšanai Eiropā, izmantojot ESAO definīcijas un pamatojoties uz šādām datu kopām: ESAO Lauksaimniecības politikas uzraudzība un novērtējumi; ESAO Vides politikas instrumentu (*PINE*) datubāze; ESAO statistikas datubāze par atbalstu fosilajam kurināmajam; SVF valsts līmeņa enerģijas subsīdiju aplēses. Rīkkopas 4. pielikumā ir sīki izklāstīti subsīdiju piemēri – reformēšanas kandidāti.

A6.1. tabula. **ES zaļā kursa progresa rādītāji no makroekonomikas viedokļa**

									"Gatavi mērķrādītājam 55 %" 2030	Attālums	
			2005	2017	2018	2019	2020	2021	mērķrādītājs/vērtība	*WEM*	*WAM*
Virzība uz politikas mērķrādītājiem	Siltumnīcefekta gāzu emisiju samazinājumi kopīgo centienu nozarēs[1]	Mt CO_2ekv.; %; p.p.	8.5	8%	7%	1%	-1%	-	-17.0%	-7	-2
	Neto oglekļa piesaistījumi no ZIZIMM[2]	kt CO_2ekv.	-5,965	-3,110	-614	-2,293	801	2,394	-644	n/p	n/p
			2005	2017	2018	2019	2020	2021	Valsts ieguldījums 2030. g. ES mērķrādītājā		
	Atjaunīgo energoresursu īpatsvars enerģijas bruto galapatēriņā[3]	%	32%	39%	40%	41%	42%	42%	50%		
	Energoefektivitāte: primārās enerģijas patēriņš[3]	Mtoe	4.5	4.5	4.7	4.6	4.3	4.5	4.1		
	Energoefektivitāte: enerģijas galapatēriņš[3]	Mtoe	4.0	4.0	4.2	4.1	3.9	4.1	3.6		

			Latvija						ES		
			2016	2017	2018	2019	2020	2021	2019	2020	2021
Fiskālie un finanšu rādītāji	Vides nodokļi (% no IKP)	% no IKP	3.6	3.5	3.4	2.9	3.0	2.7	2.4	2.2	2.2
	Vides nodokļi (% no visiem nodokļiem)[4]	% no nodokļiem	11.7	11.2	10.9	9.6	9.8	9.0	5.9	5.6	5.5
	Valdības izdevumi vides aizsardzībai	% no visiem izdevumiem	1.4	1.4	1.5	1.5	1.3	1.3	1.7	1.6	1.6
	Investīcijas vides aizsardzībā[5]	% no IKP	0.3	0.3	0.3	0.4	-	-	0.4	0.4	0.4
	Fosilā kurināmā subsīdijas[6]	2021 miljards EUR	0.2	0.2	0.1	0.1	0.1	-	53.0	50.0	-
	Klimatisko zaudējumu apdrošinātības deficīts[7]	vērtējums 1–4					0.9	1.4			1.5
Klimats	Neto siltumnīcefekta gāzu emisijas	1990=100	43.0	43.0	43.0	45.0	41.0	42.0	76.0	69.0	72.0
	Ekonomikas siltumnīcefekta gāzu emisiju intensitāte	kg/EUR'10	0.57	0.56	0.56	0.55	0.52	-	0.31	0.30	0.26
	Ekonomikas enerģijas intensitāte	kgoe/EUR'10	0.20	0.20	0.20	0.19	-	-	0.11	0.11	-
Enerģija	Enerģijas galapatēriņš (*FEC*)	2015=100	100.9	106.0	110.3	107.7	101.8	107.1	102.9	94.6	-
	FEC dzīvojamo ēku sektorā	2015=100	103.4	108.1	111.3	107.5	100.9	108.8	101.3	101.3	106.8
	FEC dienesta ēku sektorā	2015=100	101.1	103.5	101.0	97.0	93.9	102.5	100.1	94.4	100.7
Piesārņojums	Smoga prekursoru emisiju intensitāte (pret IKP)[8]	tonna/EUR'10	2.7	2.6	2.5	2.5	2.3	-	0.9	0.9	-
	Gaisa piesārņojuma dēļ zaudētie dzīves gadi pēc PM2,5	uz 100 000 iedzīvotāju	728.9	525.6	846.0	594.5	479.1	-	581.6	544.5	-
	Gaisa piesārņojuma dēļ zaudētie dzīves gadi pēc NO_2	uz 100 000 iedzīvotāju	117.9	98.2	119.5	77.4	59.4		309.6	218.8	-
	Nitrāti gruntsūdenī	mg NO_3/litrs	-	-	-	-	-	-	21.0	20.8	-
Bioloģiskā daudzveidība	Sauszemes aizsargājamās teritorijas	% no kopapjoma	11.4	18.1	-	18.2	18.2	18.2	26.2	26.4	26.4
	Jūras aizsargājamās teritorijas	% no kopapjoma	15.8	-	-	15.8	-	15.8	10.7	-	12.1
	Bioloģiskā lauksaimniecība	% no visas izmantotās lauksaimniecības zemes	13.4	13.9	14.5	14.8	14.8	15.3	8.5	9.1	-

			2017	2018	2019	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Mobilitāte	Bezemisiju transportlīdzekļu īpatsvars[9]	% no jaunreģistrētajiem	0.4	0.8	0.6	2.1	2.9	4.5	5.4	8.9	10.7
	Maiņstrāvas/līdzstrāvas uzlādes punktu skaits (*AFIR* kategorizācija)		-	-	-	384	480	609	188626	330028	432518
	Elektrificēto līniju īpatsvars	%	13.5	13.5	13.5	13.5	13.5	13.5	56.6	n/p	56.6
	Sastrēguma stundas uz vienu svārstsatiksmes šoferi gadā		21.8	19.8	20.3	20.3	n/p	n/p	28.7	n/p	n/p

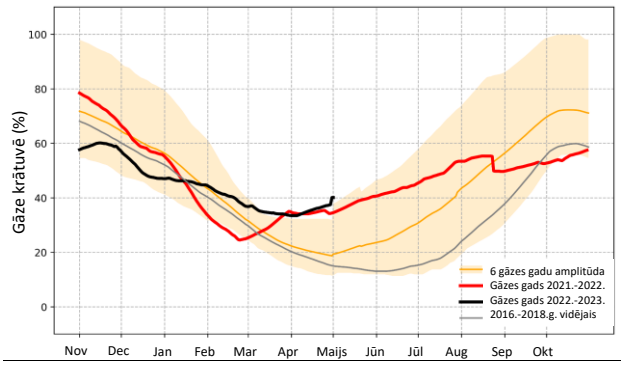
Avoti: (1) Vēsturiskās un prognozētās emisijas, kā arī dalībvalstu klimata politikas mērķrādītāji un 2005. bāzes gada emisijas saskaņā ar Kopīgo centienu lēmumu (attiecībā uz 2020. gadu) tiek mērītas ar globālās sasilšanas potenciāla (GSP) vērtībām no Klimata pārmaiņu starpvaldību padomes (*IPCC*) 4. novērtējuma ziņojumā (*AR4*). Dalībvalstu klimata politikas mērķi un 2005. bāzes gada emisijas saskaņā ar Kopīgo centienu regulu (attiecībā uz 2030. gadu) ir norādītas GSP vērtībās no 5. novērtējuma ziņojuma (*AR5*). Iepriekšējā tabulā parādītas 2005. bāzes gada emisijas saskaņā ar Kopīgo centienu lēmumu, izmantojot *AR4* GSP vērtības. Emisijas par 2017.–2021. gadu ir izteiktas procentuālās izmaiņās no 2005. bāzes gada emisijām ar *AR4* GSP vērtībām. 2021. gada dati ir provizoriski. Tabulā parādīts 2030. gada mērķrādītājs saskaņā ar Regulu (ES) 2023/857, kas to saskaņo ar ES 55 % mērķi, procentuālās izmaiņās no 2005. bāzes gada emisijām (*AR5* GSP). Attālums līdz mērķrādītājam ir starpība starp dalībvalstu 2030. gada mērķrādītāju (ar AR5 GSP vērtībām) un prognozētajām emisijām, ņemot vērā esošos pasākumus (*WEM*) un papildu pasākumus (*WAM*) (ar AR4 GSP vērtībām) procentuālās izmaiņās no 2005. bāzes gada emisijām. Tā kā globālās sasilšanas potenciāla vērtības atšķiras, attālums līdz mērķrādītājam ir tikai ilustratīvs. Iekļautie pasākumi atspoguļo pašreizējo stāvokli 2022. gadā.
(2) Neto piesaistījumus izsaka kā negatīvus skaitļus, neto emisijas — kā pozitīvus skaitļus. Paziņotie dati ir no 2023. gada siltumnīcefekta gāzu inventarizācijas iesniegtā pārskata. 2030. gada siltumnīcefekta gāzu neto piesaistījumu vērtība, kā noteikts Regulā (ES) 2023/839, ar ko groza Regulu (ES) 2018/841 (ZIZIMM regula) — IIa pielikums, kilotonnas CO_2 ekvivalenta, pamatojoties uz 2020. gada iesniegumiem.
(3) Atjaunīgās enerģijas un energoefektivitātes mērķrādītāji un valsts devumi atbilst metodikai, kas noteikta Regulā (ES) 2018/1999 (Pārvaldības regula).
(4) Procentos no kopējiem nodokļu un sociālo iemaksu ieņēmumiem (izņemot nosacītās sociālās iemaksas). Ieņēmumi no ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas ir iekļauti vides nodokļa ieņēmumos.
(5) Bruto pamatkapitāla veidošanas izdevumi vides aizsardzības pakalpojumu sniegšanai (piesārņojuma mazināšanai un novēršanai), aptverot valdību, rūpniecību un specializētos pakalpojumu sniedzējus.
(6) Eiropas Komisija, Pētījums par enerģijas subsīdijām un citiem valdības intervences pasākumiem Eiropas Savienībā, 2022. gada izdevums.
(7) Klimatisko zaudējumu apdrošinātības deficīts ir klimatisko katastrofu izraisīto neapdrošināto ekonomisko zaudējumu īpatsvars. Šā rādītāja pamatā ir pašreizējā plūdu, savvaļas ugunsgrēku un vētru, kā arī zemestrīču radītā riska modelēšana un pašreizējā apdrošināšanas tvēruma līmeņa aplēse. Rādītājs nesniedz informāciju par sadalījumu starp privātajām/publiskajām izmaksām, ko rada ar klimatu saistītas katastrofas. Vērtējums 0 nozīmē, ka apdrošinātības deficīta nav, savukārt 4 punkti atbilst ļoti lielam deficītam (EAAPI, 2022. gads).
(8) Sēra oksīdi (SO_2 ekvivalents), amonjaks, cietdaļiņas < 10*µm*, slāpekļa oksīdi kopējā ekonomikā (dalīti ar IKP).
(9) Akumulatoru elektrotransportlīdzekļi (*BEV*) un degvielas elementa transportlīdzekļi (*FCEV*).

2022. gadā Latvijai izdevās diversificēt kurināmo, atsakoties no Krievijas gāzes, kas iepriekš valstij bija vienīgā gāzes piegādātāja. Latvija ir uzrādījusi, ka elektroenerģijas ražošanas uzsākšana no atjaunīgajiem energoresursiem notiek lēni, tāpēc tai ir jāpaātrina pāreja uz tīru enerģiju. Šajā pielikumā ([54]) ir izklāstītas darbības, ko Latvija veikusi *REPowerEU* mērķu sasniegšanai, tostarp īstenojot atveseļošanas un noturības plānu, lai uzlabotu energoapgādes drošību un pieejamību cenas ziņā, vienlaikus paātrinot pārkārtošanos uz tīru enerģiju un palīdzot uzlabot ES konkurētspēju tīras enerģijas nozarē ([55]).

Latvijas Republikas Saeimas 2022. gada jūlijā pieņemtais stratēģiskais lēmums, ar ko no 2023. gada janvāra aizliedz Krievijas dabasgāzes iepirkumus, rosināja vietējos gāzes piegādātājus rast alternatīvus dabasgāzes piegādes avotus. Latvijai nav *LNG* kompleksa, bet tā importē dabasgāzi no Lietuvas Klaipēdas *LNG* termināļa un var piekļūt Somijas *LNG* terminālim, kas atrodas Inko ostā un kas sāka darbību 2023. gada janvārī. Vairāku gāzes starpsavienojumu pabeigšana saistībā ar Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojuma plāna (*BEMIP*) īstenošanu ir palīdzējusi nodrošināt tirgus integrāciju un samazināt atkarību no Krievijas gāzes reģionā, kas vēsturiski ir atkarīgs no viena piegādātāja. Tie ir gāzes starpsavienojumu uzlabojumi ar Igauniju un Lietuvu kopā ar citiem svarīgiem kopīgu interešu projektiem (KIP) reģionā, piemēram, gāzes starpsavienojumu starp Poliju un Lietuvu, Baltijas cauruļvadu starp Dāniju un Poliju, Baltijas savienojumu starp Somiju un Igauniju, Klaipēdas *LNG* termināli Lietuvā un Svinoujsces *LNG* termināli Polijā. Inčukalna pazemes krātuvē (24,1 TWh) tiek veikti uzlabošanas darbi, kurus paredzēts pabeigt līdz 2025. gadam. Tas ir vienīgais šāds komplekss Baltijas valstīs, un tam ir būtiska nozīme piegādes drošības nodrošināšanā.

Latvijas gāzes uzglabāšanas jauda ievērojami pārsniedz valsts patēriņu. Šā iemesla dēļ, pamatojoties uz Gāzes uzglabāšanas regulu ([56]), Latvijas piepildījuma mērķrādītāju un starpposma mērķrādītājus samazina līdz 35 % no gāzes vidējā gada patēriņa iepriekšējos piecos gados. Latvija. Latvija ir izpildījusi savas gāzes uzglabāšanas saistības pagājušā gada ziemā, līdz 2022. gada 1. novembrim sasniedzot 57,7 % (aptuveni par 38 procentpunktiem pārsniedzot savu juridisko pienākumu), un līdz 2023. gada 15. aprīlim beidza apkures sezonu ar uzpildītu gāzes krātuvi 35,3 % apmērā (sk. A7.1. grafiku) ([57]).

A7.1. grafiks. **Pazemes krātuvju līmenis Latvijā**

Avots: *JRC* aprēķins, pamatojoties uz *AGSI+* pārredzamības platformu, 2022. gads (pēdējais atjauninājums 2023. gada 1. maijā).

Gāzes sistēmas un elektroenerģijas sistēmas piegādes drošība ir cieši saistīta. No dabasgāzes saražotā elektroenerģija 2021. gadā veidoja vairāk nekā trešdaļu no elektroenerģijas struktūras (sk. 6. pielikumu). Saskaņā ar *Eurostat* sākotnējo informāciju elektroenerģijas ražošana no gāzes Latvijā 2022. gadā salīdzinājumā ar 2021. gadu samazinājās par 857 GWh jeb 42 % ([58]). Tas bija būtisks virzītājspēks novērotajam gāzes pieprasījuma samazinājumam Latvijā. Laikposmā no 2022. gada augusta līdz 2023. gada martam gāzes patēriņš ir samazinājies par 30 % salīdzinājumā ar iepriekšējo piecu gadu vidējo rādītāju. Lai nodrošinātu enerģijas ietaupījumus, Latvija ir ieviesusi programmas ēku

([54]) To papildina 6. pielikums, jo Eiropas zaļais kurss ir vērsts uz pārkārtošanos uz tīru enerģiju, 8. pielikums par darbībām, kas veiktas, lai mazinātu enerģētisko nabadzību un aizsargātu visneaizsargātākos iedzīvotājus, 9. pielikums, jo pāreja uz aprites ekonomiku ļaus panākt ievērojamus enerģijas un resursu ietaupījumus, vēl vairāk stiprinot energoapgādes drošību un pieejamību cenas ziņā, un 12. pielikums par rūpniecību un vienoto tirgu, kas papildina pašreizējos centienus saskaņā ar Eiropas zaļo kursu un *REPowerEU*.

([55]) Saskaņā ar Zaļā kursa industriālo plānu (COM(2023) 62 final) un ierosināto Neto nulles emisiju industrijas aktu (COM(2023) 161 final).

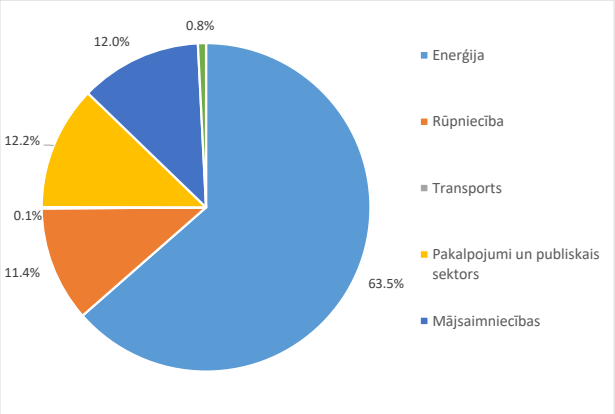
([56]) Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2022/1032 (2022. gada 29. jūnijs), ar ko groza Regulas (ES) 2017/1938 un (EK) Nr. 715/2009 attiecībā uz gāzes uzglabāšanu.

([57]) Komisijas Īstenošanas regula (ES) 2022/2301 (2022. gada 23. novembris), ar ko 2023. gadam katrai dalībvalstij, kuras teritorijā ir pazemes gāzes krātuves un kura ir tieši savienota ar savu tirgus zonu, nosaka piepildījuma trajektoriju ar starpposma mērķrādītājiem.

([58]) *EUROSTAT*: Neto elektroenerģijas ražošana pēc kurināmā veida - ikmēneša dati (nrg_cb_pem)

energoefektivitātes palielināšanai, tajā skaitā apvienojumā ar mazām atjaunīgo energoresursu iekārtām, piemēram, siltumsūkņiem un saules enerģijas paneļiem. Valdība ir arī izstrādājusi plānu, kā stimulēt pāreju no fosilā kurināmā uz biogāzi vai biometānu no lauksaimniecības atkritumiem. Tomēr Latvijai vēl ir jāizveido biometāna ražošanas tiesiskais regulējums, jo īpaši ieviešot ilgtspējas sertifikātu sistēmu saskaņā ar Atjaunojamo energoresursu direktīvas prasībām, tostarp ražotāju savienošanai ar dabasgāzes tīklu. Latvijas papildu centieni energoefektivitātes jomā arī palīdzētu vēl vairāk samazināt valsts atkarību no fosilā kurināmā. Latvija veic nelielu skaitu pārbaužu attiecībā uz produktiem, uz kuriem attiecas ekodizains un energomarķējums. Tas rada bažas par vienlīdzīgiem konkurences apstākļiem starp ekonomikas dalībniekiem un nenoteiktību attiecībā uz attiecīgo ražojumu atbilstības līmeni, un līdz ar to iespējamu enerģijas un CO_2 ietaupījumu negūšanu ([59]).

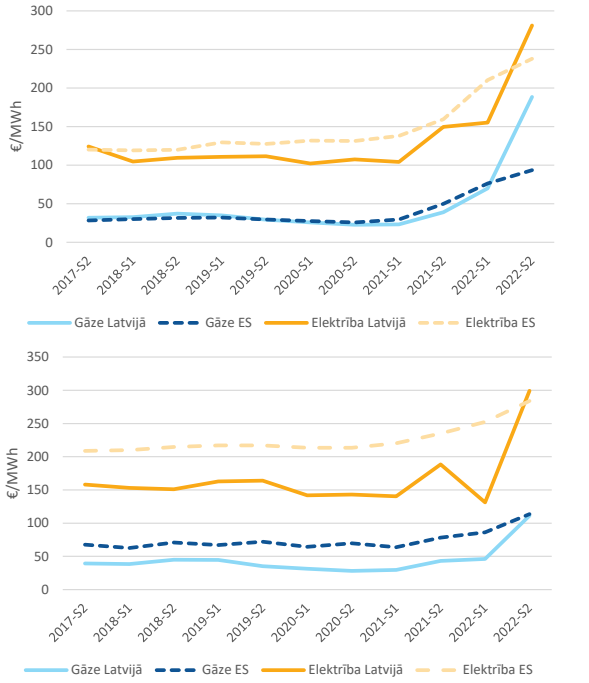
A7.2. grafiks. **Gāzes patēriņa īpatsvars pa nozarēm, 2021. gads**

Avots: *Eurostat.*

Lai pielāgotos atjaunīgās elektroenerģijas plašākai izmantošanai, ir vajadzīgas papildu investīcijas elektrotīkla modernizācijā, kā arī investīcijas elastības pakalpojumos, piemēram, pieprasījumreakcijā un enerģijas uzkrāšanā. Atveseļošanas un noturības plāna ietvaros Latvija veiks investīcijas sadales tīklu modernizācijā, lai varētu uzsākt decentralizētas atjaunīgās enerģijas izmantošanu (sk. 6. pielikumu). Ir panākts ievērojams progress reģionālā tirgus integrācijā starp Baltijas un Ziemeļvalstu elektroenerģijas tirgiem *BEMIP* ietvaros, pasūtot elektroenerģijas KIP starp Latviju, Igauniju un Lietuvu un to ziemeļu kaimiņvalstīm. Projekts Baltijas valstu elektrotīkla sinhronizācijai ar kontinentālo Eiropas tīklu ir krietni pavirzījies uz priekšu. Tas ietver vairākas jaunas investīcijas un pastiprinājumus, kas palielina piegādes drošību plašākam reģionam un pievieno papildu pārvades jaudu, lai tīklā varētu integrēt arvien lielāku atkrastes un sauszemes atjaunīgo energoresursu īpatsvaru. Taču Latvijas energotīkls, tāpat kā citās Baltijas valstīs, joprojām ir pakļauts riskam, jo tās elektrotīkls ir sinhronizēts ar *BRELL* elektrotīklu (Krievija un Baltkrievija).

A7.3. grafiks. **Latvijas enerģijas mazumtirdzniecības cenas rūpniecībai (augšā) un mājsaimniecībām (apakšā)**

(1) Attiecībā uz elektroenerģiju paredzams patēriņš ir DC mājsaimniecībām un ID rūpniecībai.
(2) Attiecībā uz gāzi paredzams patēriņš ir D2 mājsaimniecībām un I4 rūpniecībai.
Avots: *Eurostat.*

Neraugoties uz pasākumiem, ko Latvija ieviesusi, lai mazinātu enerģētikas krīzes ietekmi, Latvijas mājsaimniecības, mazos un vidējos uzņēmumus un nozares joprojām ietekmē augstas enerģijas cenas. No 2022. gada 1. oktobra līdz 2023. gada 30. aprīlim visiem elektroenerģijas patērētājiem tika atcelta obligātā iepirkuma komponente elektroenerģijas rēķinā (atbalsta veids elektroenerģijas ražotājiem, kas ražo elektroenerģiju no atjaunīgajiem energoresursiem). Turklāt, lai pasargātu mājsaimniecības no augošajām cenām, valdība

([59]) Interneta atbalstītā informācijas un saziņas sistēma Eiropas mēroga tirgus uzraudzībai.

nolēma ierobežot elektroenerģijas un gāzes cenas, kā arī atbalstīt mājsaimniecības, sedzot daļu no apkures izmaksām, savukārt dažām juridiskām personām elektroenerģijas sadales un pārvades tarifu izmaksas tiek kompensētas no valsts budžeta. Tika skarta arī Latvijas rūpniecība, kas 2021. gadā veidoja 11,4 % no valsts gāzes patēriņa. Starp dažādajām nozarēm lielākie rūpnieciskie dabasgāzes patērētāji ir pārtikas un dzērienu nozare un nemetālisko minerālu nozare (sk. 12. pielikumu).

Latvija ir uzrādījusi, ka elektroenerģijas ražošanas uzsākšana no atjaunīgajiem energoresursiem notiek lēni, neraugoties uz ievērojamo neizmantoto vēja enerģijas ražošanas potenciālu. Pēc trīs gadus ilga stagnācijas perioda (no 2019. līdz 2021. gadam), kura laikā Latvija nereģistrēja uzstādītās jaudas pieaugumu elektroenerģijas ražošanai no atjaunīgajiem energoresursiem, 2022. gadā tika novērots pieaugums par 142 MW. Pieaugumu galvenokārt noteica saules enerģijas (49 MW) un sauszemes vēja enerģijas (59 MW) izvēršanas pieaugums ([60]). 2022. gada septembrī Saeima pieņēma likumu par atviegloto kārtību energoapgādes struktūru būvniecībai. Tas paātrinās atjaunīgās enerģijas projektu izstrādes tempu, tostarp vējparkus ar jaudu, kas lielāka par 50 MW, un saules enerģijas parkus, kuru jauda pārsniedz 10 MW. Papildus tika pieņemti grozījumi likumā "Par ietekmes uz vidi novērtējumu". Jaunais tiesiskais regulējums ļauj izveidot zaļo koridoru vējparku iekārtām Latvijā, par 6 mēnešiem saīsinot ietekmes uz vidi novērtējuma procedūru. Turklāt tas ļauj valdībai piešķirt valsts interešu statusu vējparku iekārtām. Šāds statuss ļautu tai ignorēt pašvaldību un vietējo kopienu iebildumus, kas ir viens no galvenajiem iemesliem, kāpēc sauszemes vējparku izmantošana ir lēna. Turklāt Latvija kopā ar Igauniju pašlaik īsteno kopīgu hibrīdu atkrastes vēja energotīklu projektu ar jaudu 1 GW. 2023. gada janvārī *BEMIP* ietvaros Baltijas jūras dalībvalstis, ieskaitot Latviju, apstiprināja kopīgus atkrastes atjaunīgās enerģijas mērķus Baltijas jūrā: 23 GW 2030. gadam, 35 GW 2040. gadam un 47 GW 2050. gadam (no tiem Latvija ir apņēmusies līdz 2030. gadam sasniegt 0,4 GW, un mērķi 2040. un 2050. gadam vēl ir jāatjaunina). Latvijai joprojām trūkst īpašu pasākumu, kas veicinātu decentralizētas AER ražošanas integrāciju un dotu patērētājiem iespēju piedalīties elektroenerģijas tirgū, izmantojot līdzsvarošanas un elastības pakalpojumus, tostarp pieprasījumreakciju un uzkrāšanu saskaņā ar Elektroenerģijas tirgus direktīvu. Tiesiskais regulējums attiecībā uz energokopienām, kas pašlaik tiek izstrādāts, ievērojami veicinātu decentralizētas atjaunīgo energoresursu izmantošanas ieviešanu. Turklāt Nacionālajā enerģētikas un klimata plānā Latvija apņēmās modernizēt esošo centralizētās siltumapgādes infrastruktūru dzesēšanas izmantošanai ēkās un palielināt atjaunīgo energoresursu īpatsvaru centralizētās siltumapgādes un transporta nozarēs. Latvija varētu gūt labumu no renovācijas programmu sasaistes ar novērtējumu par centralizētās siltumapgādes tīklu modernizāciju, pamatojoties uz AER.

Latvija piedzīvoja lejupejošu tendenci attiecībā uz privātā sektora investīcijām pētniecībā un inovācijā un patentu saimju skaitu enerģētikas savienības prioritātēs. Privātās investīcijas pētniecībā un inovācijā enerģētikas savienības prioritātēs samazinājās no 16,4 miljoniem EUR 2014. gadā (0,07 % no IKP) līdz 6,2 miljoniem EUR 2019. gadā (0,02 % no IKP). Arī patentu saimju skaits enerģētikas savienības prioritātēs samazinājās no 11,4 uz miljonu iedzīvotāju 2013. gadā līdz 2,8 uz miljonu iedzīvotāju 2019. gadā. Tīras enerģijas vērtības ķēdē Latvija ir viena no 10 dalībvalstīm, kurās 40 % atjaunīgās enerģijas darbvietu ir ražošanas nozarē. Laikposmā no 2019. līdz 2021. gadam Latvija ir priekšgalā cieto bioenerģijas nesēju un izejvielu jomā ar aptuveni 1,5 miljardiem EUR, kam seko Vācija ar 1,3 miljardiem EUR. Tā galvenokārt veic piegādes citām dalībvalstīm. Kopumā ES 2022. gadā AER nozarē ir 1,24 miljoni darbvietu ([61]), kas salīdzinājumā ar kopējo ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu ES ([62]) nozīmē, ka vidēji 0,67 % no visām darbvietām ir AER nozarē, savukārt 2021. gadā Latvijā atjaunīgās enerģijas nozarē strādāja kopumā 16 900 cilvēku ([63]), kas ir 1,9 % no visām darbvietām ([64]) un tādējādi 2 reizes pārsniedz ES vidējo rādītāju. Lielākā daļa no šīm darbvietām ir

([60]) *IRENA*, *Renewable Capacity Statistics* (2023. gads).

([61]) https://www.irena.org/Publications/2022/Sep/Renewable-Energy-and-Jobs-Annual-Review-2022

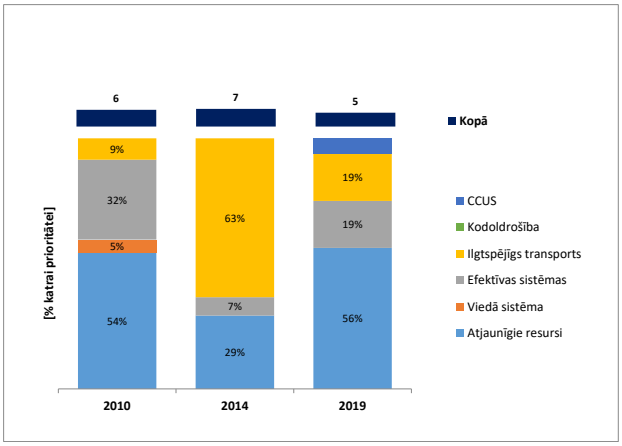
([62]) 189 miljoni 2021. gadā.

([63]) https://www.irena.org/Data/View-data-by-topic/Benefits/Renewable-Energy-Employment-by-Country

([64]) Latvijā (2021. gadā) dzīvo 2 miljoni cilvēku, un nodarbināti bija 0,86 miljoni cilvēku.

cietās biomasas jomā (10 600 jeb 63 %) ([65]). Kā minēts iepriekš, Latvijai ir ievērojams vēja enerģijas potenciāls. Tomēr pāreja uz tīru enerģiju ir minerālietilpīga un prasīs daudzu kritiski svarīgu minerālu apjomīgas piegādes (sk. 5. pielikumu).

A7.4. grafiks. **Patentu saimes Enerģētikas savienības pētniecības un inovācijas prioritātēs**

Avots: *JRC SETIS* (2022. gads)

([65]) https://www.irena.org/Publications/2022/Sep/Renewable-Energy-and-Jobs-Annual-Review-2022

A7.1. tabula. **Galvenie enerģētikas rādītāji**

		LATVIJA				ES			
		2018	2019	2020	2021	2018	2019	2020	2021
ENERGOATKARĪBA	**Atkarība no importa [%]**	44%	44%	45%	38%	58%	61%	57%	56%
	cietais fosilais kurināmais	91%	111%	90%	93%	44%	44%	36%	37%
	jēlnafta un naftas produkti	98%	100%	106%	94%	95%	97%	97%	92%
	dabasgāze	99%	100%	100%	100%	83%	90%	84%	83%
	Atkarība no Krievijas fosilā kurināmā [%]								
	akmeņogles	95%	80%	97%	40%	40%	44%	49%	47%
	jēlnafta	0%	0%	0%	0%	30%	27%	26%	25%
	dabasgāze	100%	100%	100%	100%	40%	40%	38%	41%

		2015	*2016*	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ELEKTROENERĢIJA	**Bruto saražotā elektroenerģija (GWh)**	5 533	6 424	7 531	6 725	6 438	5 725	5 846	-
	Sadedzināms kurināmais	3 526	3 767	3 000	4 170	4 174	2 940	2 990	-
	Kodolenerģija	0	0	0	0	0	0	0	-
	Hidroenerģija	1 860	2 530	4 381	2 432	2 108	2 603	2 708	-
	Vēja enerģija	147	128	150	122	154	177	141	-
	Saules enerģija	0	0	0	1	3	5	7	-
	Ģeotermālā enerģija	0	0	0	0	0	0	0	-
	Citi avoti	0	0	0	0	0	0	0	-
	Elektroenerģijas neto imports (GWh)	1 821	1 033	-64	909	1 118	1 626	1 773	-
	kā % no galapatēriņam pieejamās elektroenerģijas	28%	16%	-1%	14%	17%	24%	26%	-
	Elektrotīklu starpsavienojums (%)	-	-	45,30 %	46,13 %	53,9%	42,1%	47,2%	82,4%

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
GĀZES PIEGĀDES DIVERSIFIKĀCIJA	**Gāzes patēriņš (miljardos m^3)**	1,33	1,37	1,30	1,42	1,34	1,10	1,20	0,84
	Gāzes imports – pa veidiem (miljardos m^3)	1,31	1,13	1,24	1,42	1,36	1,12	1,19	-
	Gāzes imports – cauruļvads	1,31	1,13	1,24	1,41	1,35	1,11	1,19	-
	Gāzes imports – *LNG*	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,01	0,01	-
	Gāzes imports – pa galvenajiem avota piegādātājiem (miljardos m^3) (1)								
	Krievija	1,31	1,13	1,24	1,42	1,36	1,12	1,19	-

		2019	2020	2021	2022
	***LNG* termināļi**				
	LNG termināļu skaits (2)	0	0	0	0
	LNG krātuves jauda (m^3 LNG)	0	0	0	0
	Pazemes krātuve				
	Krātuvju skaits	1	1	1	1
	Operatīvā krātuves jauda (miljardos m^3)	2,5	2,2	2,2	2,5

		2019	2020	2021	2022
TĪRA ENERĢIJA	**Iespējkapitāla investīcijas klimata tehnoloģiju jaunuzņēmumos un augošos uzņēmumos (milj. EUR) (3)**				
	kā % no kopējām iespējkapitāla investīcijām Latvijā	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
	Pētniecības & inovācijas izdevumi enerģētikas savienības P&I prioritātēm				
	Publiskie P&I (milj. EUR)	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
	Publiskie P&I (% IKP)	n.p.	n.p.	n.p.	n.p.
	Privātie P&I (milj. EUR)	6,3	n.p.	n.p.	n.p.
	Privātie P&I (% IKP)	0,02%	n.p.	n.p.	n.p.

(1) Galveno piegādātāju sarindojums ir balstīts uz jaunākajiem pieejamajiem datiem (2021. gada dati).
(2) Ieskaitot *FSRU*
(3) Riska kapitāla investīcijas ietver riska kapitāla darījumus (visi posmi) un privātā kapitāla izaugsmes/paplašināšanās darījumus (attiecībā uz uzņēmumiem, kas iepriekš bijuši daļa no riska kapitāla investīciju brokeru sabiedrības portfeļa).

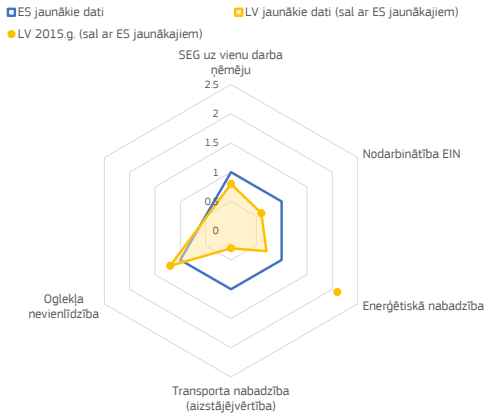
Avots: Avots: *Eurostat*, *Gas Infrastructure Europe* (Uzglabāšanas un *LNG* pārredzamības platforma), *JRC SETIS* (2022. gads), *JRC* izstrāde, pamatojoties uz *PitchBook* datiem (2022. gada jūnijs).

Ar šo pielikumu tiek uzraudzīts Latvijas progress taisnīgas pārkārtošanās uz klimatneitralitāti un vides ilgtspēju nodrošināšanā, jo īpaši attiecībā uz darba ņēmējiem un mājsaimniecībām neaizsargātā situācijā. Darbvietu skaits zaļajā ekonomikā Latvijā nav palielinājies. Prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumi veicinās vienmērīgu statusa maiņu darba tirgū, nodrošinās taisnīgu zaļo pārkārtošanos saskaņā ar Padomes ieteikumu ([66]), un *REPowerEU* īstenošanu. Latvijas atveseļošanas un noturības plānā (ANP) ir paredzētas investīcijas sabiedrisko un dzīvojamo ēku energoefektivitātē ([67]), kas papildina taisnīgas pārkārtošanās teritoriālo plānu un rīcību, ko atbalsta ar plašākām pārkvalifikācijas un prasmju pilnveides darbībām, ko atbalsta Eiropas Sociālais fonds Plus (ESF+)".

Nodarbinātība Latvijas nozarēs, kuras visvairāk skar zaļā pārkārtošanās, joprojām ir zema, bet stabila, savukārt nodarbinātība zaļajā ekonomikā nepalielinās. Latvijas darbaspēka siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju intensitāte laikposmā no 2015. līdz 2021. gadam nedaudz samazinājās no 11,5 tonnām līdz 11,2 tonnām uz vienu darba ņēmēju un ir zemāka par ES vidējo rādītāju – 13,7 tonnām (sk. A8.1. grafiku un A8.1. tabulu). Kopumā nodarbinātība Latvijas energoietilpīgajās nozarēs 2020. gadā veidoja stabilu īpatsvaru 1,7 % apmērā no kopējās nodarbinātības (tāda pati vērtība kā 2015. gadā) salīdzinājumā ar 3,0 % ES. Tomēr nodarbinātība kalnrūpniecībā un karjeru izstrādē kopš 2015. gada ir samazinājusies par 7,2 % (līdz aptuveni 3000 darba ņēmējiem). Turklāt 2015.–2019. gadā kopējais darbvietu skaits vides preču un pakalpojumu nozarē arī samazinājās par 1,3 % (līdz 26 933) (ES – 8,3 %), sasniedzot 3 % no kopējās nodarbinātības, kas ir tuvu ES vidējam rādītājam (konkrēti par aprites darbvietām sk. 9. pielikumu). Kopējais brīvo darbvietu rādītājs ir 2,8 % un būvniecības nozarē tas ir 3,2 % (salīdzinājumā ar 4,0 % ES) ([68]), kam ir būtiska nozīme zaļās pārkārtošanās īstenošanā.

Zaļā pārkārtošanās prasa prasmju pilnveidi un pārkvalifikāciju nozarēs, kas sarūk un pārveidojas. Prasmes ir būtiskas vienmērīgai statusa maiņai darba tirgū un darbvietu saglabāšanai nozarēs, kas mainās. Latvijā 37 % iedzīvotāju uzskata, ka viņiem nav nepieciešamo prasmju, lai veicinātu zaļo pārkārtošanos (ES – 38 %) ([69]). Lai risinātu šo problēmu, ESF+ ieguldīs strukturālāku prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas ekosistēmu un elastīgu mācību veidu attīstībā Latvijā, paredzot indikatīvu summu 4,8 miljonu EUR apmērā, lai īpaši atbalstītu zaļo prasmju apmācību. Vēl 9,8 miljoni EUR tiks ieguldīti izglītības sistēmā, lai uzlabotu zaļās prasmes un zaļo ekonomiku. Turklāt, lai mazinātu kūdras nozares pārkārtošanās sociālo ietekmi visvairāk skartajās teritorijās, Taisnīgas pārkārtošanās fonds ieguldīs 16,9 miljonus EUR skarto darba ņēmēju pārkvalifikācijai un kvalifikācijas celšanai. Šī investīcija palīdzēs nodrošināt darba ņēmējiem prasmes, kas atbilst darba tirgus vajadzībām. Tā arī izstrādās ilgtspējīgu un sociāli atbildīgu atbalsta sistēmu pieaugušo izglītībai un atbalstīs padziļinātu digitālo prasmju apguvi.

A8.1. grafiks. **Taisnīgas pārkārtošanās problēmas Latvijā**

Avots: *Eurostat, EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+* projekti un Pasaules nevienlīdzības datubāze (sk. A8.1. tabulu).

Enerģētiskās nabadzības rādītāji pēdējos gados ir uzlabojušies un joprojām ir zemāki par ES vidējo rādītāju, taču enerģijas cenu kāpums var paslikt inat situāciju. To iedzīvotāju īpatsvars, kuri nespēj uzturēt mājokli pietiekami siltu, samazinājās no 14,5 %

([66]) Padomes Ieteikums (2022. gada 16. jūnijs) par to, kā nodrošināt taisnīgu pārkārtošanos uz klimatneitralitāti (2022/C 243/04), aptver nodarbinātību, prasmes, nodokļu un pabalstu sistēmas un sociālās aizsardzības sistēmas, pamatpakalpojumus un mājokļus.

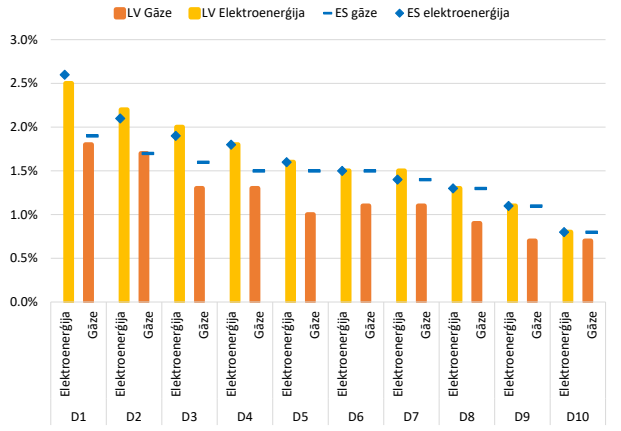
([67]) Sk. 2022. gada ziņojumu par valsti (6. pielikums).

([68]) *Eurostat* (JVS_A_RATE_R2)

([69]) Eirobarometra speciālaptauja Nr. 527. "Uztvere par zaļās pārkārtošanās taisnīgumu" (2022. gada maijs–jūnijs).

(2015. gadā) līdz 4,9 % 2021. gadā ([70]). Konkrētāk, 2021. gadā tika skarti 12,4 % iedzīvotāju, kuriem draud nabadzība (ES: 16,4 %), un 4,5 % vidēji zemu ienākumu mājsaimniecību (ienākumu decilēs 4–5) (ES: 8,2 % 2021. gadā). Pirms enerģijas cenu kāpuma aptuveni 45,1 % no visiem iedzīvotājiem un 82 % no nabadzības riskam pakļautajiem (balstīts uz izdevumiem) iedzīvotājiem (*AROP*) bija sadzīves izdevumi par elektroenerģiju, gāzi un citu kurināmo ([71]), kas pārsniedza 10 % no viņu mājsaimniecības budžeta (aplēstais ES vidējais rādītājs ir attiecīgi 26,9 % un 48,2 %).

A8.2. grafiks. **Enerģijas cenu distributīvā ietekme enerģijas izdevumu pieauguma dēļ (2021.–2023. gads)**

Enerģijas izdevumu vidējās izmaiņas procentos (%) no kopējiem izdevumiem uz ienākumu decili (D) novēroto cenu izmaiņu dēļ (2021. gada augusts — 2023. gada janvāris salīdzinājumā ar 18 mēnešiem pirms tam), izņemot politikas atbalstu un uzvedības reakcijas.
Avots: *EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+* projekti, pamatojoties uz mājsaimniecību budžeta apsekojumu par 2015. gadu un *Eurostat* inflācijas datiem par CP0451 un CP0452.

Enerģijas cenu pieaugums 2021.–2023. gadā negatīvi ietekmē mājsaimniecību budžetus, jo īpaši grupām ar zemiem ienākumiem. Enerģijas cenu izmaiņu rezultātā laikposmā no 2021. gada augusta līdz 2023. gada janvārim salīdzinājumā ar 18 mēnešiem pirms tam (sk. 7. pielikumu), ja nebūtu politikas atbalsta un uzvedības reakcijas, to mājsaimniecību iedzīvotāju īpatsvars, kuri vairāk nekā 10 % no sava budžeta tērē enerģijai, būtu palielinājies par 22,3 procentpunktiem visiem iedzīvotājiem un par 12,5 procentpunktiem starp (uz izdevumiem balstītajiem) *AROP* iedzīvotājiem, savukārt ES līmenī tas būtu palielinājies attiecīgi par 16,4 procentpunktiem un 19,1 procentpunktu ([72]). Kā parādīts A8.2. grafikā, izdevumi par enerģiju grupām ar zemiem un vidēji zemiem ienākumiem būtu palielinājušies visvairāk atbilstoši ES modeļiem. No (uz izdevumiem balstītajiem) *AROP* iedzīvotājiem to mājsaimniecību iedzīvotāju īpatsvars, kuru privātā transporta degvielas ([73]) budžeta daļa pārsniedz 6 %, būtu palielinājies mazāk par ES vidējo rādītāju (0,6 procentpunkti salīdzinājumā ar 5,3 procentpunktiem), sasniedzot 10,8 % 2023. gada janvārī (kas ir krietni zem ES vidējā rādītāja – 37,1 %) transporta degvielas cenu pieauguma dēļ.

Piekļuvē sabiedriskajam transportam ir vērojams nošķirums starp pilsētām un laukiem. Iedzīvotāji uzskata, ka sabiedriskais transports ir salīdzinoši pieejams (64 % salīdzinājumā ar 55 % ES), par pieņemamu cenu (61 % pret 54 %) un labas kvalitātes (69 % pret 60 %). Runājot par šiem priekšstatiem, Latvijas lauku apvidos visos trijos rādītājos ir sliktāks rezultāts nekā pilsētu teritorijās, tomēr tas joprojām ir labāks salīdzinājumā ar lauku apvidiem ES kopumā ([74]). Latvijas iedzīvotāju 10 % lielāko emitētāju vidējā oglekļa pēda ir aptuveni 5,8 reizes lielāka par 50 % mazāko emitētāju oglekļa pēdu (sk. A8.1. diagrammu), t. i., nedaudz izteiktāka par ES vidējo rādītāju (5,0 reizes). Latvijā vidējais gaisa piesārņojuma līmenis 2020. gadā bija zemāks par ES vidējo rādītāju (9,1 pret 11,2 *μg*/m PM2,5), un 31 % iedzīvotāju, dzīvo reģionos, kuri ir pakļauti kritiskam gaisa piesārņojuma līmenim ([75]), kas būtiski ietekmē veselību, jo īpaši neaizsargātām grupām, un izraisa 833 priekšlaicīgas nāves gadījumus gadā ([76]).

([70]) Enerģētiskā nabadzība ir daudzdimensionāls jēdziens. Izmantotais rādītājs ir vērsts uz enerģētiskās nabadzības iznākumu. Papildu rādītāji ir pieejami Enerģētiskās nabadzības konsultāciju centrā.

([71]) Produkti, kas definēti saskaņā ar Eiropas individuālā patēriņa veidu klasifikāciju (*ECOICOP*): CP045:

([72]) EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+; sīkāku informāciju sk. attiecīgajā tehniskajā kopsavilkumā.

([73]) *ECOICOP*: CP0722:

([74]) ES (lauki): attiecīgi — 46 %, 48 % un 56 %. Eirobarometra speciālaptauja Nr. 527.

([75]) Divas reizes vairāk nekā ieteikts PVO gaisa kvalitātes pamatnostādnēs (ikgadējā ekspozīcija 5*μg*/m³)

([76]) EVA — *Air Quality Health Risk Assessment*

A8.1. tabula. **Galvenie taisnīgas pārkārtošanās rādītāji Latvijā**

Rādītājs	Apraksts	LV 2015	LV jaunākie	ES jaunākie
SEG uz vienu darba ņēmēju	Siltumnīcefekta gāzu emisijas uz vienu darba ņēmēju - CO2 ekvivalenta tonnas	11,5	11,2 (2021)	13,7 (2021)
Nodarbinātība EIN	Nodarbinātības īpatsvars energointensīvās nozarēs, ieskaitot ieguves rūpniecību un karjeru izstrādi (NACE B), ķimikālijas (C20), minerālvielas (C23), metālus (C24), autobūvi (C29) - %	1,7	1,7 (2020)	3 (2020)
Enerģētiskā nabadzība	To iedzīvotāju īpatsvars, kuri dzīvo mājsaimniecībā, kas nevar uzturēt mājokli pienācīgi siltu - %	14,5	4,9 (2021)	6,9 (2021)
Transporta nabadzība (aizstājējvērtība)	AROP iedzīvotāju aplēstais īpatsvars, kuri vairāk nekā 6% izdevumu tērē personīgā transporta degvielai - %	10,1	10,8 (2023)	37,1 (2023)
Oglekļa nevienlīdzība	Vidējās emisijas uz vienu iedzīvotāju 10% lielākajiem emitētājiem salīdzinājumā ar 50% mazākajiem emitētājiem	6,1	5,8 (2020)	5 (2020)

Avots: *Eurostat* (env_ac_ainah_r2, nama_10_a64_e, ilc_mdes01), ES darbaspēka apsekojums (laika pārrāvums 2021. gadā), *EMPL-JRC GD-AMEDI/AMEDI+* projekti un Pasaules nevienlīdzības datubāze (*WID*).

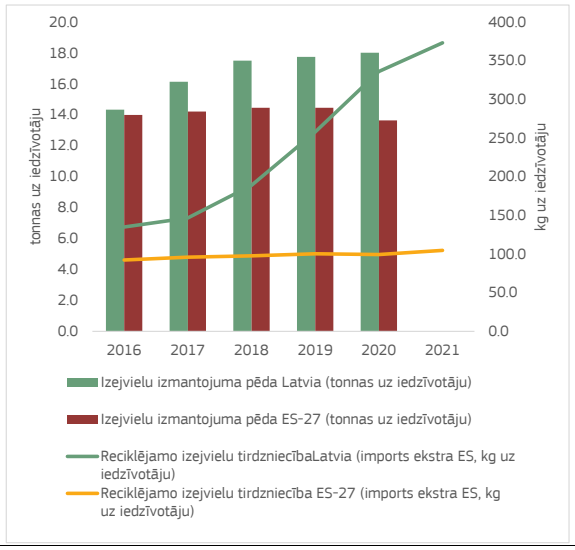
Pārejai uz aprites ekonomiku ir būtiska nozīme ES klimata un vides mērķu sasniegšanā, un tā sniedz lielus sociālekonomiskus ieguvumus. Tā stimulē darbvietu izaugsmi, inovāciju un konkurētspēju un veicina noturību un resursapgādes drošību. Rūpniecības, apbūvētās vides un lauksaimniecības pārtikas pāreja uz apritīgumu var radīt būtiskus vides uzlabojumus (sk. 6. pielikumu), jo tās ierindojas starp resursu ziņā visintensīvākajām sistēmām.

Latvijas pāreja uz aprites ekonomiku ir nepietiekama, un tā ir jāpaātrina, lai sasniegtu ES aprites ekonomikas mērķus. ES 2020. gada aprites ekonomikas rīcības plāna (*CEAP*) mērķis ir divkāršot materiālu apritīgas izmantošanas rādītāju laikposmā no 2020. līdz 2030. gadam. Latvija joprojām ir ļoti tālu no šā mērķa sasniegšanas, jo 2021. gadā tās materiālu apritīga izmantošana bija 6,2 % jeb aptuveni puse no ES-27 vidējā rādītāja, proti, 11,7 %. Tas skaidrojams ar to, ka produkti, kurus varētu pārstrādāt, netiek ražoti Latvijā. *CEAP* mērķis ir arī ievērojami samazināt ES izejvielu izmantojuma pēdu. Latvijas izejvielu izmantojuma pēda ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju un pieaug. Aprites pārkārtošanas radītie ieguvumi darba tirgū netiek izmantoti, un salīdzinājumā ar 2016. gadu uz tiešo apriti orientētās darbvietās ir samazinājies nodarbinātības līmenis. Attiecībā uz veselību un drošību uz apriti orientētās darbvietās nāvējoši nelaimes gadījumi atkritumu apsaimniekošanā un materiālu atgūšanā pārsniedz visu Latvijas ekonomikas nozaru vidējo rādītāju un pārsniedz ES vidējo rādītāju ([77]).

Latvija ir pieņēmusi valsts aprites ekonomikas rīcības plānu, bet tam trūkst mērķtiecīgu darbību, finansējuma un īstenošanas. Latvija 2020. gada septembrī pieņēma aprites ekonomikas rīcības plānu 2021.–2027. gadam, kas ir diezgan vispārīgs un ko varētu stiprināt ar sīkāk izstrādātām un mērķtiecīgākām darbībām, finansējumu un īstenošanu. Latvija labi strādā ar zaļo publisko iepirkumu, jo 2021. gadā tas finansiālā izteiksmē veidoja 26,7 % no visa publiskā iepirkuma. Zaļais publiskais iepirkums var palīdzēt veicināt pieprasījumu pēc ilgtspējīgiem produktiem, kas atbilst remontējamības un reciklējamības standartiem.

Lai virzītos uz aprites ekonomiku, ir vajadzīgi turpmāki uzlabojumi atkritumu apsaimniekošanā. Latvijas sadzīves atkritumu reciklēšanas rādītājs ievērojami pieauga no 25,2 % 2016. gadā līdz 44,1 % 2021. gadā, galvenokārt tāpēc, ka reciklēto atkritumu statistikā tika iekļauti reciklēšanai eksportētie atkritumi. Latvija nav izpildījusi ES mērķi līdz 2020. gadam reciklēt 50 % sadzīves atkritumu, un tiek lēsts, ka pastāv risks, ka līdz 2025. gadam netiks sasniegts ES 55 % reciklēšanas mērķis. Lai gan poligonos apglabāto atkritumu īpatsvars samazinājās no 64,3 % 2016. gadā līdz 52,5 % 2021. gadā, Latvija joprojām lielā mērā paļaujas uz atkritumu apglabāšanu poligonos, un šis rādītājs gandrīz divas reizes pārsniedz ES vidējo rādītāju (23 %). Lai gan tās atkritumu apsaimniekošanas reformai un plastmasas un stikla pudeļu depozīta sistēmas ieviešanai 2022. gadā būtu jāpalielina reciklēšanas rādītāji, ir vajadzīgi turpmāki uzlabojumi dalītajā savākšanā, jo īpaši no daudzdzīvokļu ēkām un attiecībā uz bioatkritumiem, lai valsts ekonomika kļūtu apritīgāka.

A9.1. grafiks. **Materiālu izmantošanas tendence**

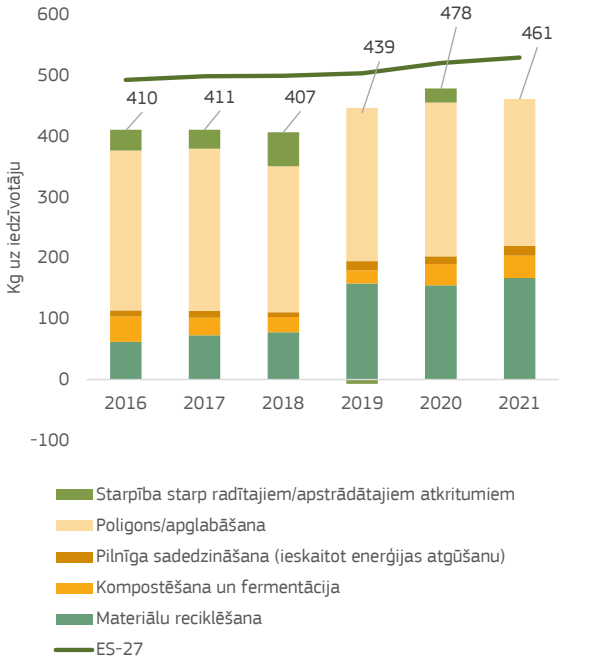
Avots: *Eurostat.*

Rūpniecības sistēma kļūst arvien apritīgāka. Ekonomika, ieskaitot rūpniecību, materiālu izmantošanā ir divreiz neefektīvāka nekā ES vidējais rādītājs, un resursu produktivitāte ir 1,6 pirktspējas līmenis uz kilogramu salīdzinājumā

([77]) *Eurostat* [HSW_N2_02] *NACE* 2. red. E38 nozarei; 7,02 letāli nelaimes gadījumi uz 100 000 nodarbinātajiem 2018.–2020. gadā salīdzinājumā ar 2,84 visās nozarēs Latvijā; 6,33 ES-27 E38 nozarē

ar 2,3 ES (sk. 5. pielikumu). Latvijas resursu produktivitāte ir tādā pašā līmenī kā 2016. gadā, un tas liecina par ievērojamu potenciālu veicināt otrreizējo izejvielu izmantošanu. Latvijas atkarība no materiālu importa 2021. gadā pārsniedza 33 %. Saskaņā ar Latvijas aprites ekonomikas rīcības plānu 2020.–2027. gadam viens no galvenajiem šķēršļiem aprites ekonomikas attīstībai Latvijā ir starpnozaru koordinācijas trūkums un aprites ekonomikas ideju nepietiekama popularizēšana.

A9.2. grafiks. **Sadzīves atkritumu apstrāde**

Avots: *Eurostat.*

Apbūvētās vides sistēmai ir iespējas renovēt un plašāk izmantot otrreizējās izejvielas. Būvgružu un ēku nojaukšanas atkritumu atgūšanas rādītājs ir pieaudzis un pārsniedz ES vidējo rādītāju (99 % salīdzinājumā ar 89 %). Latvijas atkritumu apsaimniekošanas valsts plānā 2021.–2028. gadam ir iekļauti būvgružu un ēku

A9.1. tabula. **Vispārējie un sistēmiskie apritīguma rādītāji**

JOMA	2016	2017	2018	2019	2020	2021	ES-27	Pēdējais gads ES-27
Aprites ekonomikas vispārējais stāvoklis								
Izejvielu izmantojuma pēda (tonnas uz iedzīvotāju)	14.4	16.2	17.5	17.8	18.0	-	13.7	2020
To personu skaita ikgadējais pieaugums, kuras nodarbinātas aprites ekonomikā (%)[1]	1.0	-2.4	-5.7	-4.1	-	-	2.9	2019
Ūdens patēriņa indekss (*WEI+*) (%)	0.3	0.2	0.3	0.4	-	-	3.6	2019
Rūpniecība								
Resursu produktivitāte (pirktspējas līmenis uz kilogramu)	1.6	1.5	1.4	1.5	1.5	1.6	2.3	2021
Materiālu apritīgas izmantošanas rādītājs (%)[2]	6.5	5.4	4.7	4.3	5.1	6.2	11.7	2021
Reciklēšanas rādītājs (% no sadzīves atkritumiem)	25.2	24.8	25.2	41.0	39.7	44.1	49.6	2021
Apbūvētā vide								
Būvgružu un ēku nojaukšanas atkritumu atgūšanas rādītājs (%)[3]	98.0	-	97.0	-	99.0	-	89.0	2020
Augsnes noslēgšanas indekss (bāzes gads = 2006)[4]	103.3	-	109.5	-	-	-	108.3	2018
Agropārtika								
Pārtikas atkritumi (kg uz iedzīvotāju)[5]	-	-	-	-	145.0	-	131.0	2020
Kompostēšana un fermentācija (kg uz iedzīvotāju)	42.0	29.0	25.0	22.0	35.0	37.0	100.0	2021

(1) Attiecībā uz aprites ekonomikā nodarbinātām personām tiek ņemtas vērā tikai tiešās darbvietas atsevišķās *NACE* kodu E, C, G un S apakšnozarēs; (2) materiālu apritīgas izmantošanas rādītājs mēra atgūtā un ekonomikā atgrieztā materiāla īpatsvaru kopējā materiālu izmantojumā; (3) būvgružu un ēku nojaukšanas atkritumu atgūšanas rādītājs ietver atkritumus, kas ir sagatavoti atkārtotai izmantošanai, reciklēti vai pakļauti materiālu atgūšanai, t. sk. aizbēršanai; (4) augsnes noslēgšana: 2016. gada aile attiecas uz 2015. gada datiem; (5) pārtikas atkritumi ietver primāro ražošanu, pārstrādi un ražošanu, mazumtirdzniecību un izplatīšanu, restorānus un ēdināšanas pakalpojumus, kā arī mājsaimniecības.

Avots: *Eurostat*, Eiropas Vides aģentūra

nojaukšanas atkritumu beigu statusa kritēriji. Augsnes noslēgšana no 2016. līdz 2018. gadam progresēja straujāk nekā vidēji ES. Pastāv iespējas palielināt būvniecībā izmantoto otrreizējo izejvielu īpatsvaru.

Agropārtikas sistēma varētu paātrināt pāreju uz apritīgumu. Latvijā kompostēšana un anaerobā fermentācija uz vienu vienību kopš 2016. gada ir samazinājusies un 2021. gadā bija 37 kg uz vienu vienību, kas ir zem ES vidējā rādītāja — 83 kg uz vienu vienību. Tā kā Getliņu anaerobās fermentācijas tuneļi darbojas kopš 2022. gada, rādītāju var ievērojami palielināt. Joprojām ir iespējams izmantot efektīvākas lauksaimniecības metodes un izplatīt labu praksi, lai varētu pāriet uz apritīgumu (sk. 6. pielikumu). Latvijas atkritumu apsaimniekošanas valsts plānā 2021.–2028. gadam ir iekļauti atkritumu beigu statusa kritēriji bioloģiski noārdāmajiem atkritumiem un atkritumeļļām.

Joprojām trūkst finansējuma aprites ekonomikā, tajā skaitā atkritumu apsaimniekošanā. Būs vajadzīgas papildu investīcijas, lai apmierinātu pieaugošās vajadzības. Finansējuma iztrūkums tika lēsts 15 miljonu EUR apmērā gadā laikposmā no 2014. līdz 2020. gadam. Šajā periodā investīciju vajadzības tika lēstas vismaz 116 miljonu EUR apmērā gadā, savukārt investīciju atsauces vērtības bija 101 miljons EUR gadā (sk. 6. pielikumu). Lai sasniegtu ES apritīguma mērķus, būs vajadzīgas investīcijas tādās jomās kā ekodizains, remonts, atkalizmantošana un pārražošana, kā arī jaunu uzņēmējdarbības modeļu ieviešana. Latvija jau izmanto ERAF līdzekļus, taču ir vajadzīgas turpmākas investīcijas.

Digitālā pārkārtošanās ir būtiska, lai nodrošinātu noturīgu un konkurētspējīgu ekonomiku. Saskaņā ar programmu "Digitālās desmitgades ceļš" un jo īpaši ar mērķrādītājiem, kas noteikti minētajā digitālās pārkārtošanās programmā līdz 2030. gadam, šajā pielikumā ir aprakstīts Latvijas sniegums digitālo prasmju, digitālās infrastruktūras/savienojamības un uzņēmumu un sabiedrisko pakalpojumu digitalizācijas jomā. Attiecīgā gadījumā tajā ir atsauce uz progresu atveseļošanas un noturības plāna (ANP) īstenošanā. Latvija piešķir 21 % no sava ANP kopējā budžeta digitālajai jomai (0,4 miljardi EUR) ([78]).

Programmā "Digitālās desmitgades ceļš" ir izklāstīts ceļš uz Eiropas sekmīgu digitālo pārkārtošanos līdz 2030. gadam. Programma nodrošina satvaru ES un dalībvalstu digitālās pārkārtošanās novērtēšanai, jo īpaši izmantojot Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksu (DESI). Tā arī dod iespēju ES un tās dalībvalstīm sadarboties, tostarp izmantojot daudzvalstu projektus, lai paātrinātu virzību uz digitālās desmitgades digitālo mērķrādītāju un vispārējo mērķu sasniegšanu ([79]). Kopumā vairāki digitālās pārkārtošanās aspekti ir īpaši svarīgi pašreizējā kontekstā. 2023. gadā prioritāte ir Eiropas Prasmju gads, kas veido atbilstošu prasmju kopumu, lai pilnībā izmantotu digitālās pārkārtošanās piedāvātās iespējas. Digitāli prasmīgi iedzīvotāji palielina digitālo tehnoloģiju izstrādi un ieviešanu un rada produktivitātes pieaugumu ([80]). Digitālajām tehnoloģijām, infrastruktūrai un rīkiem ir nozīme fundamentālajā pārveidē, kas nepieciešama, lai energosistēmu pielāgotu pašreizējām strukturālajām problēmām ([81]).

Digitālo prasmju trūkuma novēršana joprojām ir viena no Latvijas galvenajām digitalizācijas problēmām. Latvijā digitālo pamatprasmju līmenis ir zemāks par ES vidējo rādītāju, un gandrīz pusei valsts iedzīvotāju to joprojām trūkst. Valsts sniegums ir virs ES vidējā rādītāja attiecībā uz IKT studiju absolventiem un IKT speciālistēm, bet digitālo prasmju un IKT speciālistu trūkums ir galvenais šķērslis digitālo risinājumu plašākai izmantošanai privātajā sektorā Latvijā. 2022. gadā 59,2 % Latvijas uzņēmumu ziņoja par grūti aizpildāmām vakancēm darbvietās, kurās nepieciešamas IKT prasmes.

Lai gan Latvijai ir izcili rezultāti ļoti augstas veiktspējas tīkla pārklājumā, tai ir jāveicina 5G ieviešana. Latvijas rādītāji attiecībā uz ļoti augstas veiktspējas tīkla pārklājumu pārsniedz ES vidējo rādītāju, un radiofrekvenču spektrs 5G vajadzībām jau ir piešķirts, bet uzņēmumiem un privātpersonām pieejamo komerciālo 5G pakalpojumu klāsts ir ierobežots ([82]). 2022. gada vidū 5G pārklājums bija sasniedzis 42 % no Latvijas apdzīvotajām teritorijām, kas ir ievērojami mazāk par ES vidējo rādītāju — 81 %. 3,4–3,8 GHz spektra josla, kas ir izšķiroši svarīga, lai nodrošinātu progresīvus lietojumus, kam nepieciešams liels joslas platums, Latvijā līdz 2022. gada vidum bija sasniegusi 21 % pārklājumu. Latvija kā pirmos soļus ANM pasākumu īstenošanā attiecībā uz platjoslas infrastruktūras attīstību ir pieņēmusi tehnisku prasību satīklotai un automatizētai braukšanai un vienotu modeli "pēdējās jūdzes" savienojamības attīstībai. Tiek veikti vairāki citi pasākumi, lai atbalstītu 5G tehnoloģiju rūpniecisko un inovatīvo lietojumu izstrādi.

Uzņēmumu digitalizācija Latvijā joprojām ir problēma. Latvija visās kategorijās ir krietni zem ES vidējā rādītāja. Vismaz pamata digitālā intensitāte ir aptuveni pusei mazo un vidējo uzņēmumu salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 69 %. Lielo datu, mākslīgā intelekta un mākoņpakalpojumu izmantošana joprojām ir krietni zem ES vidējā rādītāja.

Latvijai ir labi rezultāti digitālo sabiedrisko pakalpojumu jomā. Attiecībā uz digitālajiem sabiedriskajiem pakalpojumiem iedzīvotājiem Latvijas rādītāji ir augstāki par ES vidējo rādītāju un attiecībā uz digitālajiem sabiedriskajiem pakalpojumiem uzņēmumiem — tuvu ES vidējam rādītājam. E-pārvaldes lietotāju īpatsvars turklāt pārsniedz ES vidējo rādītāju. Latvijas ANP ir iekļauti pasākumi, kas, paredzams, vēl vairāk

([78]) Finanšu piešķīrumu daļa, kas veicina digitalizācijas mērķu sasniegšanu, ir aprēķināta, izmantojot ANM regulas VII pielikumu.

([79]) Digitālās desmitgades mērķrādītāji, ko mēra ar DESI rādītājiem un papildinošiem datu avotiem, ir integrēti, ciktāl tie pašlaik ir pieejami un/vai tiek uzskatīti par īpaši būtiskiem konkrētās dalībvalsts kontekstā.

([80]) Sk., piemēram, ESAO (2019), *OECD Economic Outlook, Digitalisation and productivity: A story of complementarities*, *OECD Economic Outlook*, 2019. gada krājums, 1. izdevums | *OECD iLibrary* (oecd-ilibrary.org).

([81]) Nepieciešamība un iespējamās darbības energosistēmas digitalizācijai ir izklāstītas paziņojumā "Energoefektivitātes digitalizācija: ES rīcības plāns" (COM(2022)552).

([82]) Kopš tika ievākti dati, ir notikušas izmaiņas. 2021. g.

A10.1. tabula. **Galvenie digitālās desmitgades mērķi, ko uzrauga ar DESI rādītājiem**

	Latvija			ES	Digitālās desmitgades mērķrādītājs līdz 2030. gadam (ES)
	DESI 2021	DESI 2022	DESI 2023	DESI 2023	
Digitālās prasmes					
Vismaz digitālās pamatprasmes	**N/P**	**51%**	**51%**	**54%**	**80%**
% personu		2021	2021	2021	2030
IKT speciālisti ([1])	**3.6%**	**3.8%**	**3.8%**	**4.5%**	**20 miljoni**
% nodarbināto personu vecumā no 15–74 gadiem	2020	2021	2021	2021	2030
Digitālā infrastruktūra/savienojamība					
Fiksēts ļoti augstas veiktspējas tīkla pārklājums	**88%**	**91%**	**92%**	**73%**	**100%**
% mājsaimniecību	2020	2021	2022	2022	2030
Optiskās šķiedras kabeļu nodrošināšana līdz telpām (*FT*	**88%**	**89%**	**91%**	**56%**	**-**
% mājsaimniecību	2020	2021	2022	2022	2030
Kopējais 5G pārklājums	**0%**	**0%**	**42%**	**81%**	**100%**
% apdzīvoto teritoriju	2020	2021	2022	2022	2030
5G pārklājums 3,4–3,8 GHz spektra joslā	**N/P**	**N/P**	**21%**	**41%**	**-**
% apdzīvoto teritoriju			2022	2022	2030
Uzņēmumu digitalizācija					
MVU ar vismaz digitālās intensitātes pamatlīmeni	**N/P**	**N/P**	**52%**	**69%**	**90%**
% MVU			2022	2022	2030
Lielie dati ([3])	**9%**	**9%**	**9%**	**14%**	**75%**
% uzņēmumu	2020	2020	2020	2020	2030
Mākonis ([3])	**N/P**	**22%**	**22%**	**34%**	**75%**
% uzņēmumu		2021	2021	2021	2030
Mākslīgais intelekts ([3])	**N/P**	**4%**	**4%**	**8%**	**75%**
% uzņēmumu		2021	2021	2021	2030
Sabiedrisko pakalpojumu digitalizācija					
Digitālie sabiedriskie pakalpojumi iedzīvotājiem	**N/P**	**87**	**87**	**77**	**100**
Vērtējums (0 līdz 100)		2021	2022	2022	2030
Digitālie sabiedriskie pakalpojumi uzņēmumiem	**N/P**	**86**	**86**	**84**	**100**
Vērtējums (0 līdz 100)		2021	2022	2022	2030
Piekļuve e-veselības kartēm	**N/P**	**N/P**	**78**	**71**	**100**
Vērtējums (0 līdz 100)			2023	2023	2030

(1) 20 miljonu mērķrādītājs ir aptuveni 10 % no kopējās nodarbinātības.
(2) "Optiskās šķiedras kabeļu nodrošināšana līdz telpām" (*Fibre to the Premises*) pārklājuma rādītājs ir iekļauts atsevišķi, jo tā novērtējums tiks uzraudzīts atsevišķi un ņemts vērā, interpretējot ļoti augstas veiktspējas tīkla pārklājuma datus digitālajā desmitgadē.
(3) Vismaz 75 % Savienības uzņēmumu atbilstīgi savai uzņēmējdarbībai izmanto vienu vai vairākus no šādiem risinājumiem: i) mākoņdatošanas pakalpojumi; ii) lielie dati; iii) mākslīgais intelekts.

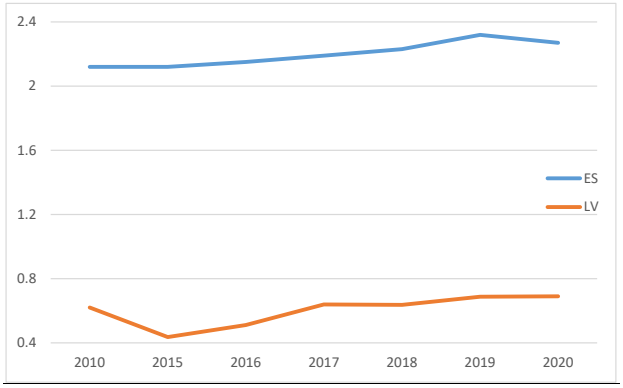
Avots: Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss.

veicinās sabiedrisko procesu un pakalpojumu digitalizāciju, cita starpā ņemot vērā 2030. gada digitālās desmitgades mērķrādītājus. Attiecībā uz tiešsaistes piekļuvi pacienta medicīniskajām kartēm Latvija saņem 78 punktus no 100, kas pārsniedz ES vidējo rādītāju, un turpina veikt pasākumus, lai

uzlabotu pakalpojumus šajā jomā. Attiecībā uz elektronisko identifikāciju (eID) Latvijā ir shēma, par kuru ir paziņots saskaņā ar *eIDAS* regulu un kura jau ir pieejama 39 % sabiedrības. Latvija ir arī iesaistīta arī dažādos pārrobežu projektos, piemēram, Ziemeļvalstu un Baltijas eID projektā (*NOBID*), kura mērķis ir saskaņot dažādus eID risinājumus astoņās Ziemeļvalstīs un Baltijas valstīs, lai reģionā nodrošinātu pārrobežu piekļuvi digitālajiem pakalpojumiem.

Šajā pielikumā sniegts vispārējs pārskats par Latvijas pētniecības un inovācijas sistēmas sniegumu, kas ir būtisks, lai īstenotu zaļo un digitālo pārkārtošanos.

A11.1. grafiks. **Pētniecības un izstrādes intensitāte % no IKP 2010.–2022. gadā**

Avots: *Eurostat*, 2022. gads.

Latvija ir "jaunpienācēja inovācijas jomā", un tās sniegums 2021. gadā pazeminājās. Saskaņā ar Eiropas inovācijas rezultātu pārskata 2022. gada izdevumu ([83]), valsts situācijas uzlabošanās tendences iepriekšējos gados ir pavērsušās pretējā virzienā, un Latvija vēl vairāk atpaliek no Eiropas vidējā rādītāja. Galvenie pasliktināšanās iemesli ir "uzņēmumu pētniecības un izstrādes investīciju" un "valdības atbalsta uzņēmējdarbības inovācijai" samazināšanās.

Pētniecības un izstrādes intensitāte ([84]) 2021. gadā pieauga līdz 0,69 % no IKP ([85]), taču tā joprojām ir ievērojami zemāka par ES vidējo rādītāju — 2,26 %. Lielākā daļa pētniecības un izstrādes izdevumu nāk no publiskiem avotiem, bet gan publiskie, gan uzņēmumu pētniecības un izstrādes izdevumi joprojām ir ļoti zemi (attiecīgi 0,46 % un 0,23 % no IKP salīdzinājumā ar ES vidējiem rādītājiem 0,76 % un 1,49 %) ([86]). Proti, tā kā privātie pētniecības un izstrādes izdevumi ir mazāk nekā 20 % no ES vidējā rādītāja, Latvija šajā pasākumā ierindojas pēdējā vietā starp dalībvalstīm. Latvijas atveseļošanas un noturības plānā (ANP) 2022.–2025. gadam ir iekļautas gandrīz 200 miljonu EUR investīcijas pētniecībā un inovācijā, kas atbalstīs publiskos pētniecības un izstrādes izdevumus. Cita starpā ANP investīcijas atbalstīs pētniecību sabiedrības veselības jomā un inovācijas kopu izveidi. 6 gadu laikā ANP investīcijas palielinās Latvijas ikgadējos pētniecības un izstrādes izdevumus par aptuveni 0,1 % no IKP ([87]). Savā kohēzijas programmā Latvija pētniecībai un inovācijai laikposmam no 2021. līdz 2027. gadam piešķīra 342 miljonus EUR, kas atbilst papildu 0,1 % no IKP pieaugumam ikgadējos pētniecības un izstrādes izdevumos. Tāpēc ir vajadzīgas būtiskas valsts budžeta saistības, lai līdz 2027. gadam sasniegtu Latvijas mērķrādītāju attiecībā uz izdevumiem pētniecībai un inovācijai 1,5 % apmērā no IKP ([88]).

Cilvēkkapitāla trūkums kavē pētniecības un inovācijas rezultātus. Turpina samazināties doktorantūras absolventu ([89]) un zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas (*STEM*) absolventu skaits ([90]). Tas kavē centienus novērst nelielo pētnieku skaitu publiskajā un privātajā sektorā, kas lēnām palielinās, bet joprojām ir ievērojami zemāks par ES vidējo rādītāju ([91]). Šie rādītāji atpaliek no valsts attīstības plānā noteiktajiem mērķrādītājiem ([87]). Latvijas ANP izklāstīto augstākās izglītības reformu mērķis ir padarīt akadēmiskās karjeras pievilcīgākas un palielināt talantu fondu. Tomēr ir izšķiroši svarīgi palielināt finansējumu pētniecībai, lai palielinātu doktorantūras absolventu skaitu un pētnieku karjeras pievilcību.

([83]) 2022. gada Eiropas inovācijas rezultātu pārskats, Valsts profils – Latvija. https://ec.europa.eu/assets/rtd/eis/2022/ec_rtd_eis-country-profile-lv.pdf. Eiropas inovācijas rezultātu pārskats sniedz salīdzinošu analīzi par inovācijas sniegumu ES valstīs, t. sk. par šo valstu inovācijas sistēmu salīdzinošajām priekšrocībām un trūkumiem (arī salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju).

([84]) Definēti kā bruto iekšzemes izdevumi pētniecībai un izstrādei procentos no IKP.

([85]) Avots: *Eurostat*.

([86]) ES vidējie uzņēmumu izdevumi pētniecībai un izstrādei 2021. gadā bija 1,53 % no IKP (avots: *Eurostat*).

([87]) 200 miljoni EUR, kas dalīti ar 6, dalīti ar 33 696 miljoniem EUR, Latvijas 2021. gada IKP faktiskajās cenās.

([88]) Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam: https://pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/NAP2027_apstiprin%C4%81ts%20Saeim%C4%81_1.pdf.

([89]) 120 doktorantūras absolventi 2020. gadā, avots: ESAO ekonomikas apsekojumi: "Latvia 2022" https://www.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-surveys-latvia-2022_c0113448-en.

([90]) 8,4 uz tūkstoti iedzīvotāju, avots: *Eurostat*.

([91]) 0,9 un 3,5 pētnieki, kas nodarbināti attiecīgi uzņēmumos un publiskajā sektorā uz tūkstoti iedzīvotāju. ES vidējie rādītāji ir 4,0 un 5,31 — avots: *Eurostat*.

Pētniecības un inovācijas izlaides kvalitāte joprojām ir zema. Latvijas rādītāji pētniecības un inovācijas sistēmas kvalitātes galvenajos rādītājos ir zemāki par ES vidējo rādītāju. Tikai 3,1 % publikāciju bija starp visvairāk citētajām publikācijām 2019. gadā, un tikai 51,3 % publikāciju 2021. gadā bija starptautiskas līdzautoru publikācijas ([92]). Turklāt Latvijas dalība pamatprogrammas "Apvārsnis" ([93]) uzaicinājumos ir zemāka par ES vidējo rādītāju ([94]). Papildus nepietiekamajam finansējumam un pētnieku trūkumam zema snieguma cēlonis ir arī pētniecības un inovācijas ekosistēmas sadrumstalotība ([95]). ANP to risina ar pētniecības un inovācijas pārvaldības reformu un investīcijām.

([92]) ES vidējie rādītāji ir attiecīgi 9,8 % un 55,4 %. Avots: *Science-Metrix*.

([93]) Programma "Apvārsnis Eiropa" un tās priekštece "Apvārsnis 2020" ir ES galvenās pētniecības un inovācijas finansēšanas programmas.

([94]) Avots: Programmas "Apvārsnis" infopanelis https://europa.eu/!CYQhfb.

([95]) 2020. gada ziņojums par politikas atbalsta instrumentu https://europa.eu/!mHt4Fd.

A11.1. tabula. **Galvenie inovācijas rādītāji**

Latvija	2010	2015	2019	2020	2021	ES vidējais (1)
Galvenie rādītāji						
P&I intensitāte (*GERD* kā % no IKP)	0.61	0.62	0.64	0.69	0.69	2.27
Publiskie izdevumi P&I kā % no IKP	0.38	0.47	0.47	0.47	0.46	0.76
Uzņēmumu izdevumi izdevumi P&I (*BERD*) kā % no IKP	0.22	0.15	0.17	0.21	0.23	1.49
P&I sistēmas kvalitāte						
Valsts zinātniskās publikācijas 10 % pasaulē visvairāk citēto publikāciju skaitā kā % no visām valsts publikācijām	1.65	3.70	3.08	:	:	9.79
Līguma par sadarbību patentu jomā patentu pieteikumi uz miljardu IKP (pēc PSL)	0.48	0.85	0.73	:	:	3.28
Akadēmisko un uzņēmējdarbības aprindu sadarbība						
Publisko un privāto zinātnisko līdzautoru publikācijas kā % no visām publikācijām	5.36	6.49	7.40	7.18	8.77	7.14
Publiskie izdevumi P&I, ko finansē uzņēmums (valsts), % no IKP	0.050	0.051	0.030	:	:	0.054
Cilvēkkapitāla un prasmju pieejamība						
Jauni absolventi zinātnē & inženierzinātnēs uz tūkstoti iedzīvotāju vecumā no 25–34 gadiem	13.1	9.7	8.8	8.4	:	16.0
Publiskais atbalsts uzņēmumu izdevumiem P&I (*BERD*)						
Kopējais publiskā sektora atbalsts *BERD* kā % no IKP	:	0.07	0.03	:	:	0.19
P&I nodokļu stimuli: nesaņemti ieņēmumi kā % no IKP	0.000	0.002	0.000	:	:	0.10
Zaļā inovācija						
Ar vidi saistītu patentu īpatsvars kopējo patenta pieteikumu skaitā, kuri iesniegti saskaņā ar Līgumu par sadarbību patentu jomā (%)	0.0	6.6	26.7	:	:	13.3
Finansējums inovācijai un ekonomikas atjaunošanai						
Riska kapitāls (tirgus statistika) kā % no IKP	0.016	0.022	0.012	0.014	0.020	0.074
Nodarbinātība strauji augošos uzņēmumos 50 % visnovatoriskākajās nozarēs	3.25	5.22	4.62	:	:	5.50

(1) ES vidējais rādītājs par pēdējo pieejamo gadu ar vislielāko skaitu valstu datu.
Avots: *Eurostat*, ESAO, *JRC* ĢD, *Science-Metrix* (*Scopus* datubāze un Eiropas Patentu iestādes (EPO) patentu statistikas datubāze), *Invest Europe*.

Zemais pieejamā finansējuma līmenis kavē inovatīvu mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) izaugsmi. Banku aizdevumiem MVU ir stingras prasības, un riska kapitāla investīcijas (0,02 % no IKP 2021. gadā) ([96]) pieaug ļoti lēni, ierobežojot iespējas finansēt dziļo tehnoloģiju inovāciju paplašināšanās posmā (sk. arī 12. pielikumu). Tā rezultātā nodarbinātības īpatsvars strauji augošos uzņēmumos ir zems (13,23 %) ([97]).- Pētniecības komercializācija arī atpaliek; uz vienu miljardu IKP ir tikai 0,7 Līguma par sadarbību patentu jomā patentu pieteikumi ([98]). Tā kā nav ANP pasākumu, kas vērsti uz kapitāla tirgu, papildu pasākumi palīdzētu nodrošināt alternatīvus finansēšanas instrumentus MVU un atdzīvināt Latvijas kapitāla tirgu.

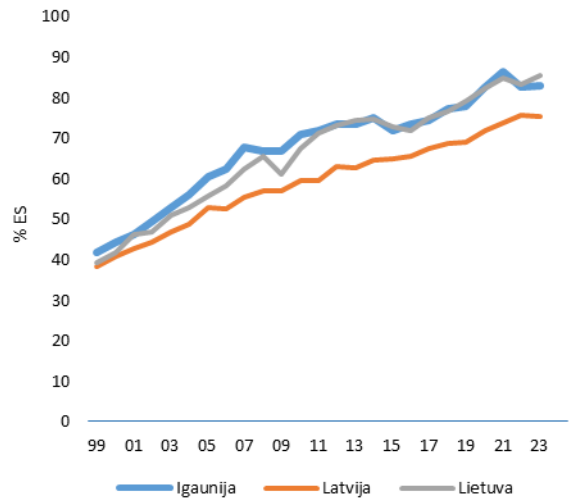
([96]) Avots: *Invest Europe*, 2022. gada maijs.

([97]) *SEU* vidējais rādītājs 15,90 %. Avots: *Eurostat*.

([98]) *SEU* vidējais rādītājs 3,3. Avots: ESAO.

Produktivitātes pieaugums Latvijā aug, bet joprojām pastāv atšķirības. Pēdējo divdesmit gadu laikā produktivitāte Latvijā strauji pieauga, ekonomikai tuvojoties Eiropas valstīm. Lai gan iedzīšana joprojām turpinās, Latvijas darba produktivitātes līmenis ir sācis samazināties, saglabājot produktivitātes atšķirību ar pārējām Baltijas valstīm un pārējām ES valstīm (A12.1. grafiks). 2021. gadā Latvijas darba produktivitāte procentos no ES vidējā rādītāja bija 73 %, atpaliekot gan no Igaunijas (84 %), gan Lietuvas (85 %). Tas varētu būt daļēji skaidrojams ar valsts ekonomisko struktūru, kurā dominē uzņēmumi ar zemu un vidēji zemu tehnoloģiju līmeni (sk. turpmāk). Eksporta darbību modernizācija un pētniecības, izstrādes un inovācijas veicināšana no to zemās bāzes ir īpaši uzsvērta kā pasākumi produktivitātes atšķirību novēršanai ([99]).

A12.1. grafiks. **Stundas produktivitāte PSL (% no ES)**

Avots: *Eurostat.*

Latvijas pozitīvo sākumu gada pirmajā pusē ierobežoja Krievijas agresijas karš pret Ukrainu, kas ietekmēja tirdzniecības saites un uzņēmējdarbību. Latvijas tirdzniecības saiknes ar Krieviju ir vairāk nekā pieticīgas, toties Latvija ir labi integrēta vienotajā tirgū, un tās vidējais kopējās tirdzniecības apjoms ar citām ES valstīm 2021. gadā veidoja gandrīz pusi no Latvijas IKP. Pirms iebrukuma Krievijas preces veidoja aptuveni 6 % no kopējā importa, un 13 % Latvijas preču bija paredzētas Krievijai. Lielākā daļa eksporta uz Krieviju (aptuveni 60 %) bija lauksaimniecības un pārtikas produkti, iekārtas un mehāniskas ierīces, un elektroiekārtas. Tā kā Krievija bija liels preču reeksporta tirgus, ietekmi uz iekšzemes ekonomiku vistiešāk ietekmēja loģistikas, transporta un vairumtirdzniecības tirgi, kas sākotnēji bija guvuši labumu no tā, ka uzņēmumi sāka uzkrāt izejvielas. To uzņēmumu skaits, kuri ziņoja par materiālu trūkumu rūpniecībā, 2022. gadā palielinājās par 2 procentpunktiem, taču tas joprojām bija zem ES vidējā rādītāja (23 % salīdzinājumā ar 47 %). Tomēr importa traucējumi palielināja piegādes vājās vietas un palielināja galveno resursu un izejvielu, piemēram, lauksaimniecības mēslošanas līdzekļu, koksnes, dzelzs un tērauda, būvniecības un ražošanas un gāzes, cenas energoietilpīgām nozarēm (sk. 7. pielikumu).

Sekundārā ietekme uz pieprasījumu un enerģijas cenām ir izteiktāka. Rūpnieciskā ražošana kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā ir pastāvīgi samazinājusies augošo ražotāju cenu dēļ, kas kopš 2021. gada ir eksponenciāli palielinājušās. Līdz 2022. gada beigām rūpniecisko ražotāju cenas bija vidēji par 51 % augstākas nekā iepriekšējā gadā. Lai gan resursus var iegūt no alternatīviem avotiem, uzņēmējdarbības pārorientēšana apvienojumā ar vēsturiskām inflācijas izmaksām būtiski ietekmēs produkcijas izlaidi, jo īpaši būvniecības un ražošanas nozarēs. Ja konkrētas nozares ir īpaši neaizsargātas pret piegādes puses satricinājumiem, ko izraisījis Krievijas iebrukums, tad pieaugošās enerģijas cenas ir ietekmējušas visus uzņēmumus. Neraugoties uz to, ka 2022. gada sākumā uzņēmumu noskaņojums bija pozitīvs, jo Latvija pārvarēja pandēmiju, tas līdz 2022. gada beigām pasliktinājās par 11 procentpunktiem.

Latvijas uzņēmumi cieš no sistemātiskiem maksājumu kavējumiem. 2022. gadā uzņēmumiem bija vajadzīgas vidēji 55 dienas, lai saņemtu maksājumus no citiem uzņēmumiem (*B2B*), un 63 dienas – no publiskā sektora. Starpība starp uzņēmumiem piedāvātajiem noteikumiem un faktiskajiem maksājumiem ir viena no lielākajām ES. Vidēji attiecībā uz *B2B* maksājumiem starpība ir 16 dienas un, bet attiecībā uz maksājumiem no publiskā sektora – 14 dienas. 2019. gadā vidējā starpība bija tikai attiecīgi 2 dienas un 4 dienas. Uzņēmumi baidās, ka maksājumu kavējumu problēma palielināsies; 62 % Latvijas respondentu vairāk nekā jebkad agrāk ir nobažījušies par parādnieka spēju laikus samaksāt (pieaugums salīdzinājumā ar 57 % 2021. gadā). Tā kā eurozonā inflācijas līmenis ir viens no

([99]) ESAO ekonomikas apsekojumi: Latvija, 2022. gads.

augstākajiem, novēloti maksājumi pasliktina Latvijas uzņēmumu pirktspēju, saasinot šo problēmu. Uzlabots ilgtspējas sniegums bija visvairāk pieminētais ieguvums no ātrākiem maksājumiem (70 % respondentu) ([100]).

Lai gan ir veikti uzlabojumi, lielie šķēršļi finansējumam joprojām rada problēmas MVU. Neraugoties uz to, ka valsts pozīcija EIF piekļuves finansējumam indeksā ir pacēlusies no 26. vietas 2020. gadā uz 23. vietu 2021. gadā, uzskats par finansēšanas šķēršļu eksistenci MVU vidū pieauga par 4,1 %. Latvijas vērtējuma uzlabošanos var skaidrot ar to MVU īpatsvara pieaugumu, kuri piesakās aizdevumiem, un ar to, ka vairāk nekā divkārt palielinājies to MVU īpatsvars, kuri izmanto dotācijas vai subsidētus banku aizdevumus. Tomēr Latvija ieņem trešo vietu tādu uzņēmumu īpatsvarā ES, kuriem ir ierobežots finansējums, un tajā ir visaugstākais tādu uzņēmumu īpatsvars ES (30 %), kuri ziņo, ka pēdējo trīs gadu laikā ir ieguldījuši pārāk maz ([101]). Faktori, kas izskaidro Latvijas vājo piekļuvi finansējumam, ir pastāvīgi augstas procentu likmes, augstas nodrošinājuma izmaksas un uzņēmumu kredītu iztrūkums, kas pēdējo sešu gadu laikā ir samazinājies par 20 % (sk. 18. pielikumu) ([102]).

Prasmju trūkums ir liels ierobežojums ilgtermiņa izaugsmei. Ņemot vērā brīvo darbvietu augsto līmeni un bezdarbu, kas pārsniedz ES vidējo rādītāju, Latvijas darba tirgū ir vērojamas pazīmes, kuras liecina par iespējamu neatbilstību starp prasmju pieejamību un darba devēju meklētajām prasmēm. Īstermiņā ir vērojams augsti kvalificēta darbaspēka trūkums, kā arī demogrāfiski samazinās to cilvēku skaits, kuri ienāk darba tirgū; šis skaits samazinās par aptuveni 15 000 personām gadā. Rūpniecības nozares uzņēmumi ziņo par darbaspēka trūkumu, kas ir zemāks par vidējo rādītāju salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm (23 % salīdzinājumā ar 28 %). Tomēr saskaņā ar 2022. gada EIB investīciju apsekojumu 89 % Latvijas uzņēmumu kā šķērsli investīcijām min kvalificēta personāla trūkumu. Nozares ar augstāko vakanču īpatsvaru 2021. gadā ietver ražošanu (3,7 %) un būvniecību (3,5 %) ([103]). Latvija piemēro iepriekšējas pārbaudes attiecībā uz 45 kvalifikācijām pagaidu un neregulāriem pakalpojumiem salīdzinājumā ar tās Baltijas kaimiņvalstīm (Igaunija – 5; Lietuva – 11) ([104]) un neraugoties uz uzlabojumiem, regulatīvie ierobežojumi inženierbūvniekiem un patentu un preču zīmju aģentiem joprojām ir augstāki nekā vidēji ES ([105]). Tas palielina administratīvo slogu speciālistiem un samazina tirgus elastību.

MVU produktivitāte mazinās, un digitālā un zaļā pārkārtošanās atpaliek. Lielāko daļu Latvijas ekonomikas veido MVU, kuru pievienotā vērtība ir 69,7 %, kas ir krietni virs ES vidējā rādītāja (51,8 %). Attiecībā uz zinātnesietilpību 67 % uzņēmumu ir iesaistīti ražošanā, kam nav nepieciešamas augstās tehnoloģijas, un mazāk zinātnesietilpīgos pakalpojumos. MVU produktivitāti kavē Latvijas zemās investīcijas pētniecībā un izstrādē, par ko liecina pastāvīgi zemais vērtējums Eiropas inovācijas rezultātu pārskatā (sk. 9. pielikumu). Latvijas MVU atpaliek no saviem kolēģiem digitālās intensitātes pamatlīmenī, ierindojoties 23. vietā, un tikai 14 % MVU veic tirdzniecību tiešsaistē salīdzinājumā ar 18 % ES (sk. 10. pielikumu). Lai gan kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā zaļās pārkārtošanās paātrināšana ir kļuvusi izteiktāka, tikai 15 % MVU norāda, ka tiem ir konkrēta stratēģija, lai samazinātu savu oglekļa pēdu un lai tā kļūtu klimatneitrāla vai negatīva, 63 % MVU nepiedāvā ne zaļos produktus, ne pakalpojumus (salīdzinājumā ar 54 % ES vidējo rādītāju) ([106]).

([100]) *Intrum* 2022. gada ziņojums.

([101]) EIB 2022. gada investīciju apsekojums.

([102]) SVF, 2022. gads.

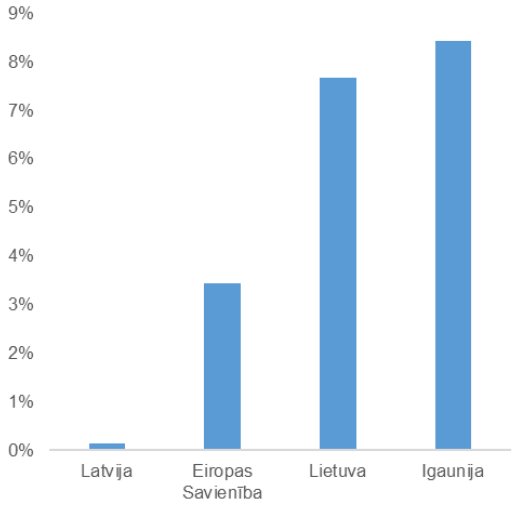
([103]) Centrālā statistikas pārvalde, Latvija

([104]) *SMET* 2021.–2022. gada ziņojums

([105]) Paziņojums par profesionālo pakalpojumu regulējuma reformu ieteikumu atjaunināšanu, COM(2021)385

([106]) Eirobarometra zibensaptauja 2287/FL498 "MVU, videi draudzīgie tirgi un resursu efektivitāte"

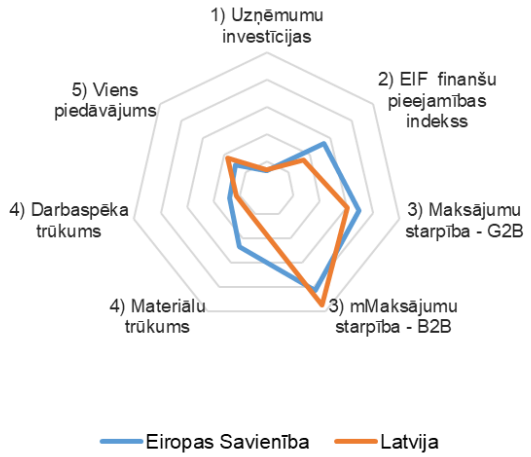
A12.2. grafiks. **Vidējās neto privātās investīcijas % no IKP, 2018.–2022. gads**

Avots: *AMECO*

Uzņēmējdarbības vides uzlabošana joprojām ir būtiska investīciju veicināšanai. Kopējās investīcijas procentos no IKP kopš 2017. gada ir svārstījušās virs 20 %, 2021. gadā sasniedzot 22 % (salīdzinājumā ar 29 % Igaunijā un 21 % Lietuvā). Valdības investīcijas krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju, veidojot gandrīz vienu piektdaļu no kopējām investīcijām ekonomikā. Publisko investīciju neto līmenis pēdējos piecos gados ir 1,3 % no IKP salīdzinājumā ar 0,4 % ES. Šajā ziņā publisko iepirkumu var uzlabot, jo atsevišķu piedāvājumu īpatsvars ir ievērojami palielinājies (no 25 % 2020. gadā līdz 37 % 2022. gadā). Tomēr neto privāto investīciju līmenis pastāvīgi ir bijis viens no zemākajiem ES, sasniedzot -0,28 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju 3,7 % pēdējo piecu gadu laikā (A12.2. diagramma). Lai gan tas pieaug, privātās investīcijas joprojām ir mazākas nekā pirms lielās finanšu krīzes. EIB 2022. gada investīciju apsekojuma rezultāti liecina, ka privātās investīcijas negatīvi ietekmē liela nenoteiktība, uzņēmējdarbības noteikumi, kvalificētu darbinieku pieejamība un darba tirgus noteikumi. 2022. gadā 75 % Latvijas uzņēmumu uzskatīja, ka uzņēmējdarbības noteikumi ir ilgtermiņa šķērslis investīcijām, kas ir daudz augstāks rādītājs nekā to Baltijas kaimiņvalstīs (Igaunija – 34 %; Lietuva – 47 %) un viens no augstākajiem procentuālajiem rādītājiem ES. Vienotā tirgus rezultātu apkopojums liecina, ka kopš 2018. gada valdības regulējuma un administratīvo prasību slogs ir palielinājies par gandrīz 30 %.

A12.3. grafiks. **Uzņēmējdarbības vide un produktivitātes stimuli**

1) % no IKP, 2021. gads, *Eurostat*; **2)** saliktais rādītājs, 2021. gada Eiropas Investīciju fonda finansējuma pieejamības indekss; **3)** vidējais maksājumu kavējums pēc dienu skaita, 2022. gads, *Intrum*; **4)** % ražošanas uzņēmumu, kuri saskaras ar ierobežojumiem, Eiropas Komisijas 2022. gada uzņēmējdarbības un patērētāju apsekojums; **5)** tādu līgumu īpatsvars, kuros ir viens pretendents, 2022. gada vienotā tirgus rezultātu apkopojums.
Avots:

A12.1. tabula. **Rūpniecība un vienotais tirgus**

	POLITIKAS JOMA	RĀDĪTĀJA NOSAUKUMS	2018	2019	2020	2021	2022	ES-27 vidējais(*)
PAMATRĀDĪTĀJI	Ekonomikas struktūra	Neto privātās investīcijas, privātā uzkrātā kapitāla līmenis, atskaitot vērtības krišanos, % IKP (1)	-1	0.7	-0.3	0	-0.5	**3.4**
		Neto publiskās investīcijas, publiskā uzkrātā kapitāla līmenis, atskaitot vērtības krišanos, % IKP (1)	1.7	1	1.7	1.5	1.6	**0.6**
		Reālā darbaspēka produktivitāte uz iedzīvotāju nozarē (% sal. ar iepr. gadu)(2)	-0.7	2.9	8.7	2.9	-1.8	**1.4**
	Izmaksu konkurētspēja	Nominālās vienības darbaspēka izmaksas nozarē (% sal. ar iepr. gadu)(2)	9.5	4.9	-5.8	7.2	10.9	**2.9**
NOTURĪBA	Iztrūkumi	Materiālu trūkums (rūpniecība), uzņēmumi saskaras ar ierobežojumiem, % (3)	12	7	8	16	23	**47**
		Darbaspēka trūkums, izmantojot apsekojuma datus (rūpniecība), uzņēmumi saskaras ar ierobežojumiem, % (3)	20	26	12	21	23	**28**
		Brīvo darbvietu rādītājs (uzņēmumu ekonomika)(4)	2.5	3.2	2	2.7	2.6	**3.1**
	Stratēģiskā atkarība	Koncentrācija konkrētās izejvielās, Importa koncentrācijas indekss, balstīts uz kritisko izejvielu grozu (5)	0.19	0.17	0.16	0.16	0.17	**0.18**
		Uzstādītāo atjaunīgo energoresursu elektroenerģijas jauda, % no visas saražotās elektroenerģijas (6)	57	57.3	57.2	57.3	n.a.	**50.9**
VIENOTS	Vienotā tirgus integrācija	ES tirdzniecības integrācija, % (7)	42.2	42.0	41.8	46.3	53.5	**45.8**
	Ierobežojumi	EEZ Pakalpojumu tirdzniecības ierobežotības indekss (8)	0.05	0.05	0.05	0.05	0.05	**0.05**
	Publiskais iepirkums	Vienīgie piedāvājumi, % no visiem būvuzņēmējiem (9)	31	32	25	26	37	**29**
UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDE - MVU	Investīciju šķēršļi	Regulējma par ilgtermiņa investīcijām ietekme, % no uzņēmumiem, kas ziņo par uzņēmējdarbības regulējumu kā būtisku šķērsli (10)	52.9	43.4	34.7	50.3	45.3	**29.6**
	Uzņēmumu demogrāfija	Bankroti, indekss (2015=100)(11)	n.a.	n.a.	n.a.	30.7	37	**86.8**
		Uzņēmumu reģistrācija, indekss (2015=100) (11)	n.a.	n.a.	n.a.	43.9	42.2	**121.2**
	Kavēti maksājumi	Maksājumu starpība - uzņēmumi B2B, starpība dienās starp piedāvāto un faktisko maksājumu (12)	-2	2	16	12	16	**13**
		Maksājumu starpība - publiskais sektors, starpība dienās starp piedāvāto un faktisko maksājumu (12)	-4	4	19	11	14	**15**
		To MVU īpatsvars, kuri saskārās ar novēlotiem maksājumiem pēdējo 6 mēnešu laikā, % (13)	n.a.	56.5	36.5	36.5	38.1	**43**
	Piekļuve finansējumam	EIF finanšu pieejamības indekss - Aizdevumi, kompozīts: MVU ārējais finansējums pēdējo 6 mēnešu laikā, indeksa vērtības no 0 līdz 1 (14)	0.22	0.39	0.17	0.4	n.a.	**0.46**
		EIF finanšu pieejamības indekss - Pašu kapitāls, kompozīts: riska kapitāls/IKP, SPP/IKP, MVU, kas izmanto pašu kapitālu, indeksa vērtības no 0 līdz 1 (14)	0.14	0.16	0.14	0.14	n.a.	**0.23**

(*) Pēdējais pieejamais gads

Avots: (1) *AMECO*, (2) *Eurostat*, (3) *ECFIN BCS*, (4) *Eurostat*, (5) *COMEXT* un Komisijas aprēķini, (6) *Eurostat*, (7) *Eurostat*, (8) ESAO, (9) Vienotā tirgus rezultātu apkopojums, (10) EIB apsekojums, (11) *Eurostat*; (12) *Intrum*, (13) *SAFE* apsekojums, (14) EIF MVU piekļuves finansējumam indekss.

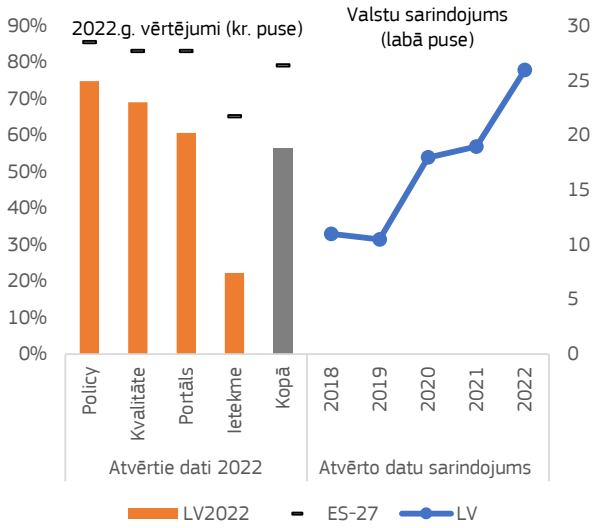
Šajā pielikumā ir izklāstīts Latvijas publiskās pārvaldes sniegums, kas ir būtisks pakalpojumu sniegšanai un reformu veikšanai. Latvijas publiskā pārvalde ir mazāk efektīva nekā ES vidējais rādītājs ar lejupejošu tendenci jau otro gadu pēc kārtas, sasniedzot zemāko līmeni kopš 2013. gada ([107]). Tas varētu būt Covid-19 pandēmijas pārvaldības un nozīmīgu pārvaldes reformu, piemēram, pašvaldību apvienošanas, īstenošanas rezultāts.

Latvijas civildienests ir salīdzinoši jauns un kvalificēts. Darbinieku vecumā no 25 līdz 49 gadiem attiecība pret 50 līdz 64 gadus veciem darbiniekiem ievērojami pārsniedz ES vidējo rādītāju un padara pārvaldi par vienu no visjaunākajām ES. Dzimumu paritāte publiskajā pārvaldē ir gandrīz sasniegta gan vispārējā, gan augstākajā līmenī. To publiskās pārvaldes darbinieku īpatsvars, kuriem ir augstākā izglītība, krietni pārsniedz ES vidējo rādītāju, tāpat kā darbinieku līdzdalības līmenis pieaugušo izglītībā. Atveseļošanas un noturības plānā ir plānotas turpmākas investīcijas apmācībā, lai uzlabotu publiskās pārvaldes spējas.

Latvija gandrīz visos digitalizācijas rādītājos pārsniedz ES vidējo rādītāju. Vispārējais digitalizācijas līmenis ir vidēji augsts (Latvija: 84 %, ES: 71 %) un digitālo pakalpojumu piedāvājums ir plašs (Latvija: 84 %, ES: 68 %). Latvija pārsniedz ES vidējo rādītāju digitālo pakalpojumu sniegšanā attiecībā uz lielāko daļu dzīves notikumu, izņemot dažas jomas, piemēram, "studēšanas" un "veselības" pakalpojumu lietotājdraudzīgumu. E-pārvaldes lietotāju īpatsvars ir lielāks nekā vidēji ES, taču kopš 2017. gada tas ir saglabājies stabils, neraugoties uz pieaugošo digitalizāciju un digitāli piedāvāto pakalpojumu skaita un veidu pieaugumu. To daļēji varētu izskaidrot ar tādiem faktoriem kā zemāks digitālo prasmju līmenis (Latvija: 44 %, ES: 48 ([108]), kas ir reformu programmas prioritātes un ir labi pārstāvēti Digitālās transformācijas pamatnostādnēs ([109]).

Kopumā tiesu sistēma darbojas efektīvi. Vidējais tiesvedības ilgums 2021. gadā kopumā uzlabojās, ievērojami sarūkot pirmajā instancē civillietās un komerclietās. Tiesu sistēmas kvalitāte ir kopumā laba un tiek vēl uzlabota. Tiesu un prokuratūru digitalizācijas līmenis ir augsts. Nav ziņots par *sistēmiskiem* trūkumiem attiecībā uz tiesu iestāžu neatkarību ([110]).

A13.1. grafiks. **Latvija. Atvērto valdības datu brieduma rādītājs: 2022. gada rezultāti (% no kopējā maksimālā vērtējuma) (kreisā puse); valstu sarindojums, kopējais vērtējums (labā puse)**

(1) Diagramma labajā pusē: zemas vērtības apzīmē labus rezultātus

Avots: Progress atvērto datu jomā | data.europa.eu.

Latvijai ir labi rezultāti vairākos politikas veidošanas aspektos. Tā labi veic regulējuma ietekmes novērtējumus gan attiecībā uz primārajiem, gan sekundārajiem tiesību aktiem, neraugoties uz salīdzinoši vājo novērtējumu attiecībā uz metodiku. Tā ieņem augstāku vietu nekā ES vidējais rādītājs attiecībā uz ieinteresēto personu iesaisti jaunu tiesību aktu izstrādē (Latvija: 2,28, ES: 2,21). Tomēr Latvijas rādītāji attiecībā uz *ex post* novērtējumu ir vāji, un tas ir skaidrojams ar salīdzinoši vājiem rezultātiem metodikas, pārraudzības un pārredzamības dimensijās (A13.2. grafiks). Tomēr Latvijas sniegums ESAO regulatīvās pārvaldības un politikas rādītāju jomā 2017.–2021. gadā uzlabojās, galvenokārt pateicoties sistemātiskākai ieinteresēto personu iesaistei šajā procesā ([111]).

([107]) Globālie pārvaldības rādītāji, 2021. gads.

([108]) E-pārvaldes salīdzinošais ziņojums (2022. gads).

([109]) Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam (https://www.varam.gov.lv/lv/digitalas-transformacijas-pamatnostadnes-2021-2027gadam).

([110]) Sīkāku analīzi par tiesu sistēmas darbību Latvijā sk. 2023. gada ES rezultātu apkopojumā tiesiskuma jomā (sagatavošanā) un 2023. gada ziņojuma par tiesiskumu (sagatavošanā) sadaļā par Latviju.

([111]) ESAO, *iREG* rādītāji, 2022. gads.

A13.1. tabula. **Publiskās pārvaldes rādītāji**

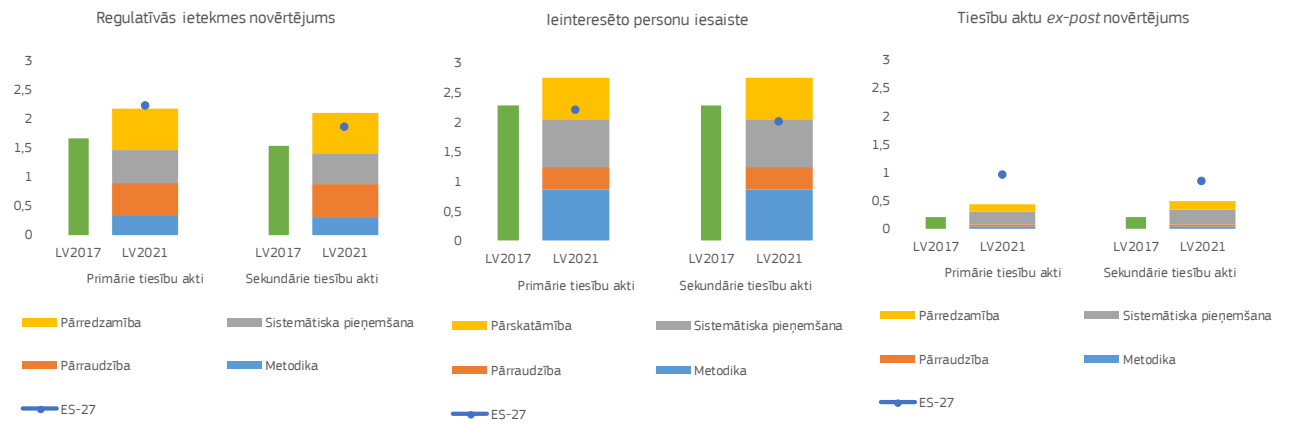
LV	Rādītājs ([1])	2017	2018	2019	2020	2021	2022	ES-27([2])
E-pārvalde un atvērtie valdības dati								
1	To personu īpatsvars, kuras pēdējā gada laikā izmantoja internetu, lai sazinātos ar valsts iestādēm (%)	83.2	77.5	80.2	85.2	84.0	n/a	64,8
2	E-pārvaldes salīdzinošais vispārējais vērtējums ([3]).	n/p	n/p	n/p	81,7	80,2	81,7	72,9
3	Atvērtie dati un portāla gatavības rādītājs	n/p	0,7	0,7	0,8	0,8	0,6	0,8
Iegūtais izglītības līmenis, pieaugušo izglītība, dzimumu paritāte un novecošana								
4	Publiskās pārvaldes darbinieku īpatsvars ar augstāko izglītību (5–8 līmenis, %)	69.6	70.1	71.9	73.0	75.2 (b)	76.8	52,0
5	Publiskās pārvaldes darbinieku līdzdalības līmenis pieaugušo izglītībā (%)	13.9	13.5	15.8	11.8	18.3 (b)	20.1	16,9
6	Dzimumu paritāte augstākajos civildienesta amatos ([4])	6,6	4,8	3,4	8,2	10,0	3,2	11,0
7	25–49 gadus vecu cilvēku attiecība pret 50–64 gadus veciem cilvēkiem *NACE* nozarē 0	2.7	2.6	2.7	2.5	2.4 (b)	2.6	1,5
Publisko finanšu pārvaldība								
8	Vidēja termiņa budžeta struktūras indekss	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	n/p	0,7
9	Fiskālo noteikumu indeksa spēks	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	n/p	1,5
Uz pierādījumiem balstīta politikas veidošana								
10	Regulatīvā pārvaldība	1,36	n/p	n/p	n/p	1,79	n/p	1,7

([1]) Lielas vērtības apzīmē labu sniegumu, izņemot rādītāju # 6. ([2]) 2022. gada vērtība. Ja nav pieejama, ir norādīta 2021. gada vērtība. ([3]) Mēra digitālo publisko pakalpojumu orientāciju uz lietotājiem (tostarp attiecībā uz pārrobežu pakalpojumiem) un pārredzamību, kā arī to, vai pastāv galvenie šo pakalpojumu sniegšanu veicinošie faktori. ([4]) Definē kā starpības starp vīriešu un sieviešu procentuālo daļu augstākajos civildienesta amatos absolūto vērtību.
Karodziņi: (b) laikrindas pārrāvums; (d) definīcija atšķiras; (u) maza ticamība.
Avots: IKT izmantošanas apsekojums, *Eurostat* (#1); e-pārvaldes salīdzinošais ziņojums (#2); ziņojums par progresu atvērto datu jomā (#3); Darbaspēka apsekojums, *Eurostat* (#4, 5, 7), Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (# 6); fiskālās pārvaldības datubāze (#8, 9); ESAO, "Indicators of Regulatory Policy and Governance" (Regulatīvās politikas un pārvaldības rādītāji) (#10).

Atveseļošanas un noturības plānā ir plānoti turpmāki uzlabojumi, piemēram, atbalsta funkciju centralizācija publiskajā pārvaldē un Valsts pārvaldes modernizācijas plāns 2023.–2027. gadam.

Latvija ir salīdzinoši mazāk attīstīta atklāto datu sniegšanā. Pēdējo 3 gadu laikā Latvijas sniegums ir atpalicis no pārējām ES-27 valstīm (A13.1. grafiks), tādējādi samazinot potenciālu, ka publiski pieejamā informācija palīdzēs nodrošināt iestāžu pārskatatbildību pilsoņu priekšā. Šī atšķirība ir īpaši redzama ietekmes dimensijā, kurā tiek izvērtētas metodes, ko dalībvalstis izmanto, lai kartētu atkārtoti izmantotās datu kopas, un ieguvumi, ko tās rada valdībai, sabiedrībai, videi un ekonomikai.

A13.2. grafiks. **Latvija. a) Regulējuma ietekmes novērtējums, b) ieinteresēto personu iesaistīšana un c) tiesību aktu *ex post* novērtējums**

Avots: 2017. un 2021. gada regulatīvās politikas un pārvaldības apsekojumu rādītāji (http://oe.cd/ireg).

14. PIELIKUMS. NODARBINĀTĪBAS, PRASMJU UN SOCIĀLĀS POLITIKAS PROBLĒMAS, ŅEMOT VĒRĀ EIROPAS SOCIĀLO TIESĪBU PĪLĀRU

Eiropas sociālo tiesību pīlārs iezīmē ceļu augšupējai konverģencei virzībā uz labākiem darba un dzīves apstākļiem ES. Šajā pielikumā ir sniegts pārskats par Latvijas progresu pīlāra 20 principu un ES 2030. gada pamatmērķu un valsts mērķrādītāju īstenošanā nodarbinātības, prasmju un nabadzības mazināšanas jomā.

2022. gadā Latvijas darba tirgus turpināja atlabt, neraugoties uz saimnieciskās darbības palēnināšanos. Nodarbinātības līmenis (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem) 2022. gadā uzlabojās par 1,7 procentpunktiem līdz 77,0 %, sasniedzot gandrīz tādu pašu līmeni kā pirms pandēmijas. Turklāt 2022. gadā Latvijas aktivitātes līmenis bija 82,7 %, kas bija augstāks nekā ES vidējais rādītājs, proti, 79,4 %. Bezdarbs samazinājās no 7,6 % 2021. gadā līdz 6,9 % 2022. gadā. Neraugoties uz progresu galveno rādītāju jomā, aktīva darba tirgus politikas (ADTP) sistēma cieš no zema aktivizācijas atbalsta, un sadarbība un koordinācija starp galvenajiem dalībniekiem, kas sniedz efektīvu ADTP atbalstu, joprojām ir problēma. Eiropas Sociālais fonds Plus (ESF+) ieguldīs aptuveni 130 miljonus EUR nodarbinātības pasākumos. Papildu 28,7 miljoni EUR no Atveseļošanas un noturības mehānisma (ANM) atbalstīs ADTP, tostarp digitālo prasmju novērtēšanas rīka izstrādi. To jauniešu īpatsvars, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET*), saglabājas aptuveni līdzīgs ES vidējam rādītājam (11,3 % 2022. gadā). Šajā jomā individualizēts atbalsts jauniešiem, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu, 2014.–2020. gada plānošanas periodā tika sniegts no Eiropas Sociālā fonda Garantijas jauniešiem projektiem. ESF+ turpinās atbalstīt *NEET*, izmantojot mentorēšanu, pašvaldību pakalpojumus un mācību iespējas. Kopumā Latvija virzās pareizajā virzienā uz valsts 2030. gada mērķrādītāju, proti, vismaz 80 % cilvēku vecumā no 20 līdz 64 gadiem ir nodarbināti.

Atkal pieaug darbaspēka trūkums un prasmju neatbilstība. Iedzīvotāju novecošanas izraisītā darbspējīgā vecuma iedzīvotāju skaita samazināšanās Latvijā joprojām ir liela problēma. Tas izraisa darbaspēka trūkumu, lai gan nozares un pakalpojumu sfēra ziņo par mazāku trūkumu nekā iepriekš. Novecošanas ietekme ir īpaši jūtama sociālajā, aprūpes, veselības un lauksaimniecības nozarēs, kur algas ir salīdzinoši zemas, un tas attur jaunus darba ņēmējus no iesaistīšanās darba tirgū. Piemēram, vidējā alga par sociālo darbu 2022. gadā bija 66 % no valsts vidējās bruto izpeļņas. Pastāvīga inflācija un algu spiediens veicina darbaspēka trūkumu, jo darba devējiem ir grūti paturēt darbiniekus.

A14.1. tabula. **Sociālo rezultātu pārskats par Latviju**

Politikas joma	Pamatrādītājs	
Vienlīdzīgas iespējas un piekļuve darba tirgum	Izglītību priekšlaicīgi pametušie (% no 18-24 g.v. iedzīvotājiem, 2022)	6,7
	To personu īpatsvars, kam ir pamata vai vairāk par pamata vispārējās digitālās prasmes (% no 16-74 g.v. iedzīvotājiem, 2021)	50,8
	Jauniešu *NEET* rādītājs (% no 15-29 g.v. iedzīvotājiem, 2022)	11,3
	Dzimumu nodarbinātības starpība (procentpunkti, 2022)	3,1
	Ienākumu kvintiļu attiecība (S80/S20, 2021)	6,63
Dinamiski darba tirgi un taisnīgi darba apstākļi	Nodarbinātības līmenis (% no 20-64 g.v. iedzīvotājiem, 2022)	77
	Bezdarba līmenis (% no aktīvajiem 15-74 g.v. iedzīvotājiem, 2022)	6,9
	Ilgstošs bezdarbs (% no aktīvajiem 15-74 g.v. iedzīvotājiem, 2022)	2
	Mājsaimniecību izmantojamo bruto ienākumu uz vienu iedzīvotāju izaugsme (2008=100, 2021)	131,59
Sociālā aizsardzība un iekļaušana	Nabadzības vai sociālās atstumtības riska līmenis (% no visiem iedzīvotājiem, 2021)	26,1
	Nabadzības vai sociālās atstumtības riska līmenis bērniem (% no visiem 0-17 g.v. iedzīvotājiem, 2021)	20,1
	Sociālo pārvedumu (izņemot pensijas) ietekme uz nabadzības mazināšanu (% *AROP* samazinājums, 2021)	23,53
	Invalīdu nodarbinātības atšķirība (procentpunkti, 2021)	16,6
	Pārmērīgu ar mājokli saistītu izmaksu rādītājs (% no visiem iedzīvotājiem, 2021)	4,9
	Bērni, kas jaunāki par 3 gadiem, formālā bērnu aprūpē (% no visiem iedzīvotājiem, kas jaunāki par 3 gadiem, 2021)	31
	Pašnorādītas neapmierinātās medicīniskās aprūpes vajadzības (% no iedzīvotājiem vecumā 16+, 2021)	4

Kritiska situācija | Jāuzrauga | Vāji, bet uzlabojas | Labi, bet jānovēro | Vidēji | Labāk par vidējo | Vislabākie rezultāti

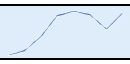
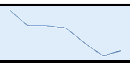
2023. gada 27. aprīļa atjauninājums. Dalībvalstis sociālo rezultātu pārskatā tiek klasificētas saskaņā ar statistikas metodiku, par kuru panākta vienošanās ar Nodarbinātības komiteju un Sociālās aizsardzības komiteju. Tajā kopā aplūkoti rādītāju līmeņi un to izmaiņas salīdzinājumā ar attiecīgajiem ES vidējiem rādītājiem un dalībvalstis iedalītas septiņās kategorijās. Sīkāku informāciju par metodiku sk. 2023. gada vienotajā nodarbinātības ziņojumā. Ņemot vērā izmaiņas personu digitālo prasmju līmeņa definīcijā 2021. gadā, šā rādītāja novērtēšanā izņēmuma kārtā tiek izmantoti tikai līmeņi; *NEET*: jaunieši, kas nemācās, nestrādā un neapgūst arodu; *GDHI*: mājsaimniecību izmantojamie bruto ienākumi.
Avots: *Eurostat.*

No Ukrainas bēgošo cilvēku pieplūdumam ir bijusi ierobežota ietekme uz Latvijas darba tirgu; tas ir palīdzējis novērst mazkvalificētā darbaspēka trūkumu īstermiņā, bet ietekme ilgtermiņā joprojām ir neskaidra. To darba ņēmēju bezdarba līmenis, kuriem ir atšķirīgs prasmju līmenis, liecina

par vērā ņemamām atšķirībām: mazkvalificētiem darbiniekiem — 14 %, vidēji kvalificētiem — 7,6 % un augsti kvalificētiem — 4,3 % 2022. gada 4. ceturksnī. 2021. gadā to iedzīvotāju īpatsvars, kuriem bija digitālās pamatprasmes, bija 50,8 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 53,9 %, un līdzdalības līmenis pieaugušo izglītības pasākumos sasniedza 8,6 %, kas joprojām ir zemāk par ES vidējo rādītāju. Rādītāji vidēji kvalificētiem cilvēkiem un bezdarbniekiem 2021. gadā joprojām bija ievērojami zemāki, proti, attiecīgi 10,7 % un 7,1 %. Turpmākajos gados, lai saglabātu kvalificētu darbaspēku, ir jāveic pienācīgi prasmju pilnveides un pārkvalifikācijas pasākumi, vienlaikus mācību programmu izstrādē iesaistot sociālos partnerus un citas ieinteresētās personas. Latvijas atveseļošanas un noturības plānā ir paredzētas investīcijas, lai to atbalstītu, piemēram, izmēģinājuma projektam par individuālajiem mācību kontiem un iniciatīvai digitālo pamatprasmju nodrošināšanai vismaz 50 000 cilvēku. Paredzams, ka šīs investīcijas palīdzēs sasniegt valsts mērķrādītāju attiecībā uz līdzdalību pieaugušo apmācībā – līdz 2030. gadam vismaz 60,0 % apmērā gadā.

Sociālās palīdzības un pakalpojumu adekvātuma un pieejamības uzlabošana joprojām ir problēma. Latvijā nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto personu (*AROPE*) īpatsvars 2021. gadā bija viens no augstākajiem (26,1 % salīdzinājumā ar 21,7 % ES). Valstī tika reģistrēts arī augstākais nabadzības riska rādītājs 2021. gadā personām, kas ir 65 gadus vecas vai vecākas (44,6 % salīdzinājumā ar 16,8 % ES). Pensijas ir vienas no zemākajām ES salīdzinājumā ar ienākumiem no darba. Viena vecāka mājsaimniecības ir īpaši neaizsargātas pret nabadzību, par ko liecina rādītāja pieaugums no 30,6 % 2020. gadā līdz 37,5 % 2021. gadā. Turklāt vienas sievietes mājsaimniecības ir ievērojami neaizsargātākas pret nabadzību (60,3 % 2021. gadā) nekā viena vīrieša mājsaimniecības (2021. gadā 39,9 %). *AROPE* rādītājs personām ar invaliditāti arī ir viens no augstākajiem ES (41,2 % salīdzinājumā ar 29,7 % ES), un pieejamais atbalsts personām ar invaliditāti liecina par zemu adekvātumu. Ienākumu nevienlīdzība ir augsta un pieaug (ienākumu kvintiļu attiecības indekss 2021. gadā sasniedza 6,63 salīdzinājumā ar 4,97 ES). Latvija no 2023. gada jūlija palielinās galveno sociālo pārvedumu pārskatīšanas un indeksācijas biežumu. Šā pasākuma mērķis ir sniegt adekvātāku palīdzību, reaģējot uz strauji mainīgo sociālekonomisko vidi. Sociālo pārvedumu ietekme uz nabadzības mazināšanu ir ievērojami zemāka par ES vidējo rādītāju. Turklāt sociālās palīdzības sistēma ir pārslogota. Nozarei, kurai jau tā trūkst resursu, ir jāpārvalda pašreizējā sociālekonomiskā spiediena dēļ palielināts skaits sociālo pabalstu saņēmēju. Latvijai ir vajadzīga ilgtermiņa stratēģija sociālo darbinieku trūkuma novēršanai. ESF+ atbalstīs aptuveni 70 000 vistrūcīgāko personu (ieskaitot pārvietotās personas no Ukrainas) ar materiālo palīdzību un pārtikas atbalstu, tādējādi palīdzot sasniegt 2030. gada valsts nabadzības mazināšanas mērķrādītāju.

A14.2. tabula. **Situācija Latvijā attiecībā uz 2030. gada nodarbinātības, prasmju un nabadzības samazināšanas mērķrādītājiem**

Rādītāji	Jaunākie dati	Tendence (2015.–2022.g.)	Valsts mērķrādītājs līdz 2030.g.	ES mērķrādītājs līdz 2030.g.
Nodarbinātība (%)	77,0 (2022)		80,0	78
Pieaugušo izglītība[1] (%)	39,0 (2016)		60,0	60
Nabadzības mazināšana[2]	-18 (2021)		-95	-15 000

(1) Pieaugušo izglītības apsekojums, pieaugušo līdzdalība mācībās pēdējos 12 mēnešos; (2) nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto personu skaits (*AROPE*), 2019. pārskata gads.
Avots: *Eurostat*, *EMPL* ĢD

Problēmas joprojām rada neaizsargāto iedzīvotāju piekļuve cenas ziņā pieejamiem mājokļiem un pastāvošā pašvaldību sociālo mājokļu fonda sliktā kvalitāte. Latvijas mājsaimniecības ir piedzīvojušas būtisku enerģijas izmaksu pieaugumu (22,2 procentpunkti 2022. gada novembrī salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu) un vispārēju dzīves dārdzības pieaugumu. Tas ir radījis spiedienu uz izmantojamajiem ienākumiem un dzīves līmeni, jo īpaši grupās ar zemākiem ienākumiem (sk. 8. pielikumu). Pagaidu atbalsta pasākumi nodrošina zināmu atvieglojumu, bet tie nerisina pamatproblēmas, piemēram, nepietiekamu atbalstu neaizsargātiem cilvēkiem, lai viņi varētu piekļūt cenas ziņā pieejamiem mājokļiem, un pašvaldību esošā sociālo mājokļu fonda slikto kvalitāti. To cilvēku pieplūdums, kuri bēg no Ukrainas, ir vēl vairāk pasliktinājis mājokļu situāciju, jo vietējām iestādēm ir grūti nodrošināt pienācīgu mājokli pat pagaidu uzturēšanās vajadzībām. Nesen izstrādātajā mājokļu stratēģijā nav risināts jautājums par sociālajiem mājokļiem un bezpajumtniecību, un ANM investīcijas zemas

īres maksas mājokļos šo problēmu aptvers tikai daļēji.

Latvijas ilgtermiņa aprūpes sistēma joprojām nav pietiekami attīstīta, un progress pārejā no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītu aprūpi ir bijis ierobežots. Tiek lēsts, ka potenciāli apgādājamo visu vecumu cilvēku īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā palielināsies no 31,7 % 2019. gadā līdz 41,2 % 2030. gadā un līdz 56,7 % 2050. gadā. Latvijā 2020. gadā bija viens no zemākajiem publisko izdevumu līmeņiem ilgtermiņa aprūpei — 0,4 % no IKP. Neraugoties uz ievērojamām investīcijām no ES kohēzijas politikas fondiem, pāreja no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītu aprūpi ir bijusi lēnāka, nekā gaidīts, un 2021. gadā 11 523 cilvēki joprojām dzīvoja ilgtermiņa aprūpes iestādēs. Ir reģistrēti ievērojami personīgie maksājumi par veselības aprūpi (31,9 % salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju – 14,4 % 2020. gadā) un aprūpi mājās. Latvijai ir jāveicina sadarbība starp veselības aprūpes un sociālās aprūpes nozarēm ilgtermiņa aprūpes politikas noteikšanā un pārvaldībā un jānodrošina visaptveroša pieeja integrētai ilgtermiņa aprūpei, tostarp pārejai no institucionālās aprūpes uz kopienā balstītu aprūpi.

Šajā pielikumā ir izklāstītas Latvijas izglītības un apmācības sistēmas galvenās problēmas, ņemot vērā Eiropas izglītības telpas stratēģiskā satvara ES līmeņa mērķrādītājus un citus kontekstuālos rādītājus, pamatojoties uz 2022. gada Izglītības un apmācības pārskata analīzi.

Latvijas izglītības sistēma sniedz salīdzinoši labus rezultātus pamatprasmju ziņā un kopumā ir taisnīga. Saskaņā ar Starptautiskās skolēnu novērtēšanas programmas (*PISA*) datiem 2018. gadā 9,2 % jauniešu, kuriem vienlaikus trūkst pietiekamu prasmju lasīšanā, matemātikā un zinātnē, ir zemāks par ES vidējo rādītāju (13 %). Sociālekonomiskajam statusam ir salīdzinoši ierobežota ietekme uz izglītības rezultātiem: nepietiekami rezultāti ir 15,2 % skolēnu ar zemu sociālekonomisko izcelsmi salīdzinājumā ar 23,5 % ES kopumā. Saskaņā ar 2018. gada *PISA* arī atšķirība starp zemas sociālekonomiskās izcelsmes skolēniem un augstas sociālekonomiskās izcelsmes skolēniem, kuru rezultāti ir nepietiekami, ir mazāka nekā ES vidējais rādītājs (11,3 procentpunkti salīdzinājumā ar 19,3 procentpunktiem).

Reģionālā nevienlīdzība piekļuvē kvalitatīvai izglītībai un sadrumstalota izglītības sistēma joprojām ir galvenās problēmas Latvijas izglītības nozarē. Tā kā skolu tīkls joprojām ir pārāk liels Latvijas mazajam skolas vecuma bērnu skaitam, daudzām skolām ir grūti pieņemt darbā skolotājus, jo tās nevar piedāvāt pilnslodzes darba laiku. Mācību rezultāti skolās mazpilsētās un lauku apvidos vidēji ir zemāki nekā Rīgā. *PISA* pēdējā kārtā (2018. gads) lielāko pilsētu skolu sniegums joprojām bija daudz labāks nekā mazākām lauku skolām ar 52 punktu atšķirību lasīšanā, kas ir aptuveni līdzvērtīgi vairāk nekā gadu ilgai izglītībai.

To personu īpatsvars, kuras priekšlaicīgi pamet izglītību (*ELET*), ir krietni zem ES vidējā rādītāja, un ievērojami samazinās dzimumu atšķirības. 2022. gadā to 18–24 gadus veco jauniešu īpatsvars, kuri nav pabeiguši vidējo izglītību un vairs nav iesaistīti izglītībā vai apmācībā, bija 6,7 %, kas ir mazāk par ES vidējo rādītāju (9,6 %) un ES līmeņa mērķrādītāju – 9 % līdz 2030. gadam. Priekšlaicīga izglītības pamešana lauku apvidos ir ievērojami lielāka (10,1 % salīdzinājumā ar ES 10 %) nekā pilsētās (6,1 % salīdzinājumā ar ES 8,7 %), kas atspoguļo mācību rezultātu ģeogrāfiskās atšķirības. Vīrieši ir vairāk nekā divas reizes biežāk nekā sievietes priekšlaicīgi pamet izglītību (9,3 % salīdzinājumā ar 4 %). Līdz ar to izrietošā dzimumu atšķirība ir ievērojami lielāka par ES vidējo rādītāju (attiecīgi 5,3 procentpunkti un 3,1 procentpunkts).

Arvien novecojošāku mācībspēku aizvietošana ir izrādījusies sarežģīta. Latvijas skolotāji ir vieni no vecākajiem ES. 2020. gadā vairāk nekā pusei (52,5 %) visu skolotāju bija 50 gadi vai vairāk, un tikai 21,4 % bija jaunāki par 40 gadiem, salīdzinot ar ES vidējo rādītāju attiecīgi 39,2 % un 29,5 %. Zema likumā noteiktā alga un ilgās darba stundas palīdz padarīt mācīšanu nepievilcīgu jaunajiem absolventiem, jo īpaši tiem, kuriem ir kvalifikācija zinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātņu un matemātikas (*STEM*) jomā. Vairāku pasākumu mērķis ir piesaistīt jaunus skolotājus, piemēram, jauno skolotāju mācību programmu "Mācītspēks", kuras mērķis ir piesaistīt speciālistus no citām jomām, lai viņi kļūtu par skolotājiem. Šo pasākumu ilgtermiņa panākumi būs atkarīgi no sistēmas spējas noturēt skolotājus, palielinot profesijas pievilcību.

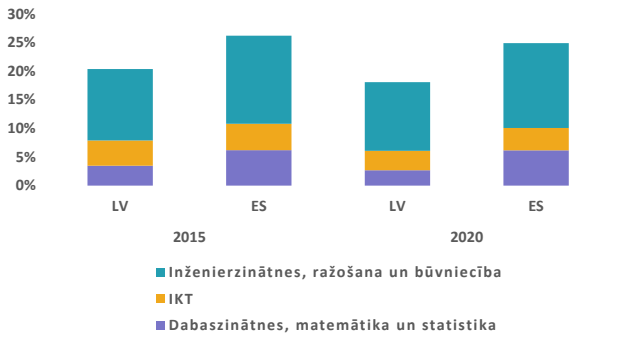
Valdība turpina centienus konsolidēt skolu tīklu. Lai mudinātu pašvaldības sadarboties, valdība apstiprināja jaunu skolu finansēšanas principu (balstīts uz skolēnu skaitu katrā pašvaldībā un vairs neņemot vērā skolēnu skaitu katrā konkrētajā skolā), kā arī jaunus minimālos kvalitātes kritērijus skolām, lai tās turpinātu saņemt valsts finansējumu. Kvalitātes kritēriji ietver skolu akreditācijas (kvalitātes nodrošināšanas) rezultātus un katras skolas centralizēto pārbaudījumu rezultātus, kurus aprēķina kā indeksu, balstoties uz skolēnu skaitu katrā vecuma grupā pašvaldībā. Paredzams, ka tas mudinās pašvaldības kā izglītības iestāžu dibinātājas optimizēt skolu tīklu un uzlabot skolotāju/skolēnu attiecību.

Latvijas skolas uzņēma daudzus no Ukrainas pārvietotus bērnus un skolotājus. Līdz 2021./2022. mācību gada beigām Latvijas skolās bija uzņemti vairāk nekā 4000 Ukrainas bērnu, no kuriem vairāk nekā puse – Rīgā. Ukrainas skolotāji ar atbilstošu kvalifikāciju tika aicināti pieteikties uz amatiem, lai mācītu ukraiņu skolēnus. Latvijas Valsts izglītības satura centrs ir izveidojis Latvijā esošo Ukrainas skolotāju datubāzi.

To jauniešu īpatsvars, kuriem ir terciārās izglītības kvalifikācija, ir liels un pieaug, taču *STEM* absolventu īpatsvars joprojām ir

salīdzinoši mazs. 2022. gadā 45,9 % Latvijas iedzīvotāju vecumā no 25 līdz 34 gadiem bija terciārās izglītības kvalifikācija, kas ir krietni virs ES vidējā rādītāja, proti, 42 %, un ir pieaudzis salīdzinājumā ar 45,4 % 2021. gadā.

A15.1. grafiks. ***STEM* augstāko izglītības iestāžu absolventu īpatsvars no kopējā absolventu skaita 2015. un 2020. gadā (%)**

Avots: *Eurostat.*

Tas nozīmē, ka Latvija jau ir sasniegusi ES līmeņa mērķrādītāju — 45 % līdz 2030. gadam. Mazāk pozitīva tendence ir tā, ka tikai 19,3 % no visiem absolventiem 2020. gadā bija kvalifikācija *STEM* jomās — nedaudz mazāk nekā 2015. gadā (20,5 %) un ievērojami mazāk par ES vidējo rādītāju (24,9 %). Īpaši zems bija sieviešu īpatsvars – 6 % (salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju, kas nedaudz pārsniedz 8 %). Tomēr, lai gan IKT absolventu īpatsvars šķiet stagnējošs, Latvijas rādītājs joprojām ir augstāks par ES vidējo — 4,6 % salīdzinājumā ar 3,9 %. IKT speciālistu sieviešu īpatsvars ir 23 % salīdzinājumā ar 19 % ES līmenī (sk. 10. pielikumu). 2019. gadā sievietes veidoja 23 % no jaunpienācējiem inženierzinātnēs, ražošanā un būvniecībā un 90 % no jaunpienācējiem izglītības jomā, kurā tradicionāli dominē sievietes (ESAO, 2021. gads). Valdība popularizē *STEM* priekšmetus, pakāpeniski palielinot valsts finansēto studiju vietu īpatsvaru *STEM* jomās un samazinot to sociālajās zinātnēs, lai virzītu pieprasījumu uz studiju jomām, kas saistītas ar ekonomikas nozarēm ar augstu pievienoto vērtību.

A15.1. tabula. **ES līmeņa mērķi un citi kontekstuāli rādītāji saskaņā ar Eiropas izglītības telpas stratēģisko satvaru**

Rādītājs			**Mērķrādītājs**	**Latvija**	**ES-27**	**Latvija**	**ES-27**
[1]Līdzdalība pirmsskolas izglītībā un aprūpē (3+ gadi)			**96%**	**93,0%**	**91,9%**	**94,0%** 2020	**93,0%** 2020
[2]15 gadus vecas personas, kurām ir sliktas pamatprasmes:		**Lasīšana**	**< 15%**	**17,7%**	**20,0%**	**22,4%** 2018	**22,5%** 2018
		Matemātika	**< 15%**	**21,4%**	**22,3%**	**17,3%** 2018	**22,9%** 2018
		Zinātne	**< 15%**	**17,2%**	**21,1%**	**18,5%** 2018	**22,3%** 2018
Izglītību priekšlaicīgi pametušie (18-24 g.v.)	**[3]Kopā**		**< 9 %**	**9,9%**	**11,0%**	**6,7%**	**9,6%**
	[3]Pēc dzimuma	*Vīrieši*		13,4%	12,5%	9,3%	11,1%
		Sievietes		6,2%	9,4%	4,0% u	8,0%
	[4] Pēc urbanizācijas pakāpes	*Pilsētas*		6,9%	9,6%	: u	8,6%
		Lauku apgabali		12,1%	12,2%	9,0%	10,0%
		Vietējie iedzīvotāji		10,0%	10,0%	6,8%	8,3%
	[5]Pēc dzimšanas valsts	*Dzimuši ES*		: u	20,7%	: u	20,3%
		Dzimuši ārpus ES		: u	23,4%	: u	22,1%
[6]Iespēju vienlīdzības rādītājs (procentpunkti)				:	:	**11,3** 2018	**19,3** 2018
[7]Profesionālās izglītības un mācību iestāžu absolventu pieredze saistībā ar darba vidē balstītām mācībām	**Kopā**		**≥ 60% (2025)**	:	:	: u	**60,1%**
Terciārās izglītības ieguve (25-34 g.v.)	**[8]Kopā**		**45%**	**39,9%**	**36,5%**	**45,9%**	**42,0%**
	[8]Pēc dzimuma	*Vīrieši*		26,0%	31,2%	35,2%	36,5%
		Sievietes		54,4%	41,8%	57,1%	47,6%
	[9]Pēc urbanizācijas pakāpes	*Pilsētas*		49,6%	46,2%	58,2%	52,2%
		Lauku apgabali		31,9%	26,9%	33,5%	30,2%
		Vietējie iedzīvotāji		39,1%	37,7%	44,8%	43,0%
	[10]Pēc dzimšanas valsts	*Dzimuši ES*		79,9% u	32,7%	: u	39,5%
		Dzimuši ārpus ES		55,8%	27,0%	74,0%	35,7%
[11]Skolotāju īpatsvars (ISCED 1-3), kuriem ir 50 vai vairāk gadu				45,4%	38,3%	52,5% 2020	39,2% 2020

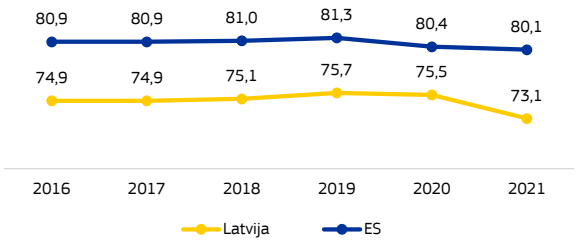
Avots: (1, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11) = *Eurostat*; 2 = ESAO (*PISA*); 6 = Eiropas Komisija (Kopīgais pētniecības centrs). Piezīmes. Par atlikušajiem ES līmeņa mērķrādītājiem saskaņā ar Eiropas izglītības telpas stratēģisko satvaru vēl nav pieejami dati, kas aptver digitālo prasmju nepietiekamu sasniegšanu un pieaugušo līdzdalību mācībās. Iespēju vienlīdzības rādītājs liecina, ka 15 gadus vecu jauniešu vidū starp zemāko un augstāko sociālekonomiskā stāvokļa ceturtdaļu pastāv starpība, cik liels ir nepietiekamu sasniegumu īpatsvars lasīšanā, matemātikā un zinātnē (kopā).

Latvija valsts atveseļošanas un noturības plāna ietvaros reformē savu augstākās izglītības sistēmu, lai samazinātu sadrumstalotību un uzlabotu kvalitāti. Ar ES struktūrfondu atbalstu tiek īstenots 2021. gadā ieviestais jaunais augstākās izglītības iestāžu pārvaldības modelis, kas ietver uzraudzības padomju izveidi. Turklāt Atveseļošanas un noturības mehānisms tiks izmantots, lai attīstītu augstākās izglītības iestāžu pētniecības spējas un konsolidētu augstākās izglītības nozari.

Veselīga sabiedrība un efektīva, pieejama un noturīga veselības aprūpes sistēma ir ilgtspējīgas ekonomikas un sabiedrības priekšnoteikumi. Šajā pielikumā sniegts pārskats par Latvijas iedzīvotāju veselību un veselības aprūpes sistēmu.

Paredzamais mūža ilgums Latvijā joprojām ir viens no zemākajiem ES, un Covid-19 pandēmijas dēļ 2021. gadā tas samazinājās par 2,4 gadiem salīdzinājumā ar 2020. gadu. Tas atspoguļo daudz lielāko Covid-19 mirstību 2021. gadā, kas salīdzinājumā ar 2020. gadu palielinājās gandrīz sešas reizes ([112]). Vērtējot mirstību medicīniski novēršamu cēloņu dēļ, Latvijas rādītājs ir ceturtais augstākais ES. Tajā pašā laikā mirstība ekonomiski aktīvajās vecuma grupās kā daļa no kopējās mirstības ir viena no augstākajām ES. Galvenie nāves cēloņi 2020. gadā bija asinsrites sistēmas slimības ("kardiovaskulārās slimības") un vēzis. Vēža skrīninga rādītāji ir zemi, par ko liecina vēža mirstības rādītājs, kas ir augstāks nekā visā ES.

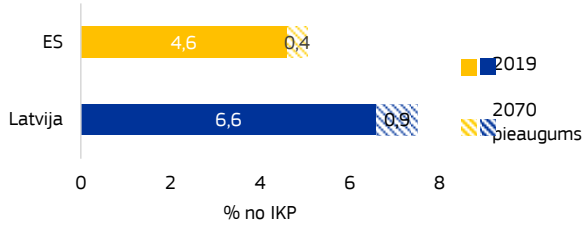
A16.1. grafiks. **Jaundzimušo paredzamais mūža ilgums (gadi)**

Avots: *Eurostat.*

Veselības aprūpes izdevumi Latvijā ir vieni no zemākajiem ES, un tikai 63,6 % no tiem 2020. gadā tika finansēti no publiskiem līdzekļiem. Izdevumi uz vienu iedzīvotāju ir zemāki par attiecīgo ES vidējo rādītāju ambulatorajai aprūpei, stacionārajai aprūpei, zālēm un medicīniskajām ierīcēm. Kopējie veselības aprūpes izdevumi 2020. gadā palielinājās līdz 7,5 % no IKP salīdzinājumā ar 6,6 % 2019. gadā. Tas atbilst augšupējai tendencei visās dalībvalstīs 2020. gadā. Latvijā šis pieaugums galvenokārt skaidrojams ar lielākiem izdevumiem uz vienu iedzīvotāju. Tomēr kā daļa no kopējiem publiskajiem izdevumiem veselības aprūpes izdevumi 2020. gadā saglabājās relatīvi stabili aptuveni 11,2 % apmērā. Balstoties uz Latvijas iedzīvotāju vecuma profilu, tiek prognozēts, ka publiskie izdevumi veselības jomā līdz 2070. gadam pieaugs par 0,4 procentpunktiem no IKP (salīdzinājumā ar 0,9 procentpunktiem ES kopumā). Patlaban iedzīvotāju novecošana Latvijā nerada nopietnas bažas par fiskālo ilgtspēju ilgtermiņā.

A16.2. grafiks. **Prognozētais publisko izdevumu pieaugums veselības aprūpes jomā 2019.–2070. gadā**

AWG atsauces scenārijs
Avots: Eiropas Komisija/*EPC* (2021).

2020. gadā izdevumi profilaksei Latvijā sasniedza 3,1 % no kopējiem veselības aprūpes izdevumiem salīdzinājumā ar 3,4 % ES kopumā. Laikposmā no 2019. līdz 2020. gadam izdevumi profilaksei Latvijā palielinājās par 31 % salīdzinājumā ar 26 % pieaugumu ES kopumā. Visā ES šo pieaugumu galvenokārt noteica izdevumi slimību atklāšanas, uzraudzības, kontroles un reaģēšanas programmām, kas bija daļa no sabiedrības veselības reakcijas uz Covid-19. Latvija no visām dalībvalstīm 2020. gadā ziņoja par vislielāko proporcionālo pieaugumu izdevumos veselības stāvokļa uzraudzības programmām.

Latvija saskaras ar veselības aprūpes darbinieku trūkumu un nevienmērīgu sadalījumu. Praktizējošo medmāsu skaits uz 1000 iedzīvotājiem (2020. gadā — 4,2) ir viens no zemākajiem ES, aptuveni puse no ES vidējā rādītāja, un pēdējos gados tas ir pat samazinājies (samazinājums no 4,6 2017. gadā). Latvijas Valsts kontrole ir aplēsusi, ka veselības aprūpes nozarē ir vajadzīgas vismaz 3500 papildu medmāsas ([113]).

([112])Pamatojoties uz datiem, ko dalībvalstis tieši sniegušas *ECDC* Eiropas uzraudzības sistēmu ietvaros (aktuālie dati 2023. gada 13. aprīlī).

([113])Valsts kontrole (2019), *Human Resources in Healthcare*. Kopsavilkums pieejams šādā tīmekļa vietnē: https://www.lrvk.gov.lv/en/audit-summaries/audit-summaries/human-resources-in-healthcare.

A16.1. tabula. **Galvenie veselības rādītāji**

	2017	2018	2019	2020	2021	ES vidējais (pēdējais gads)
Medicīniski novēršama mirstība uz 100 000 iedzīvotāju (mirstība, ko var novērst ar optimālas kvalitātes veselības aprūpi)	199,0	196,4	188,6	185,5	NA	91.7 (2020)
Vēža izraisīta mirstība uz 100 000 iedzīvotājiem	297,9	293,9	292,6	296,5	NA	242.2 (2020)
Pašreizējie izdevumi veselības aprūpei, % IKP	6,0	6,2	6,6	7,5	NA	10.9 (2020)
Publisko izdevumu īpatsvars veselības izdevumos, % no pašreizējiem veselības aprūpes izdevumiem	57,3	59,9	60,1	63,6	NA	81.2 (2020)
Izdevumi profilaksei, % no pašreizējiem veselības aprūpes izdevumiem	2,4	2,6	2,6	3,1	NA	3.4 (2020)
Akūtas aprūpes gultas uz 100 000 iedzīvotājiem	330	322	309	NA	NA	387.4 (2019)
Ārsti uz 1000 iedzīvotājiem *	3,2	3,3	3,3	3,3	NA	3.9 (2020)
Medmāsas uz 1000 iedzīvotājiem *	4,6	4,4	4,4	4,2	NA	8.3 (2020)
Antibakteriālo zāļu pateriņš sistēmiskai lietošanai kopienā, noteiktā dienas doza uz 1000 iedzīvotājiem dienā (kopējais patēriņš CY un CZ) **	12,1	11,5	12,0	10,0	10,2	14.5 (2021)

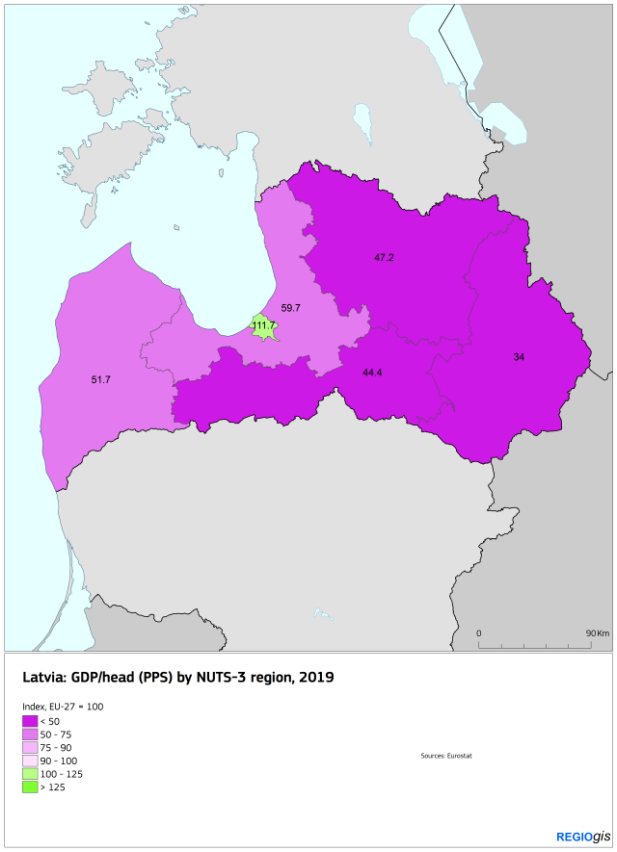
Piezīme. ES vidējais rādītājs ir svērts attiecībā uz visiem rādītājiem, izņemot (*) un (**), kuriem izmanto ES vienkāršo vidējo rādītāju. Vienkāršais vidējais rādītājs (*) izmanto datus par 2020. gadu vai pēdējo gadu, ja dati par 2020. gadu nav pieejami. Ārstu blīvuma dati attiecas uz praktizējošiem ārstiem visās valstīs, izņemot Grieķiju, Portugāli (licencēta prakse) un Slovākiju (profesionāli aktīvi). Māsu blīvuma dati attiecas uz praktizējošām māsām visās valstīs, izņemot Franciju, Portugāli, Slovākiju (profesionāli aktīvas) un Grieķiju (māsas, kas strādā tikai slimnīcās).
Avots: *Eurostat*, izņemot ** *ECDC*

Veselības aprūpes darbinieku trūkums ir izteiktāks teritorijās ārpus Rīgas, kur, piemēram, praktizējošo ārstu blīvums ir daudz mazāks. Svarīgs jautājums ir darba apstākļi, jo zems atalgojums attur no profesionālās darbības uzsākšanas, jo īpaši medmāsām. Lai palielinātu veselības aprūpes darbaspēka kapacitāti Covid-19 pandēmijas laikā, izņēmuma kārtā tika atļautas virsstundas un tika ieviestas piemaksas veselības aprūpes darbiniekiem, kuri strādā ar Covid-19.

Atveseļošanas un noturības plānā (ANP) Latvija paredz veselības aprūpē investēt 181,5 miljonus EUR (9,9 % no ANP kopējās vērtības). ANP ir ietverts reformu un investīciju kopums, kuru mērķis ir stiprināt Latvijas veselības aprūpes sistēmas noturību un pieejamību. Notiek darbs pie vairākiem reformu aspektiem, piemēram, pie ieteikumu sagatavošanas aprūpes integrācijai un epidemioloģisko prasību ievērošanas, vadlīniju ieviešanas onkoloģiskai ārstēšanai un vēža ārstēšanas infrastruktūras attīstīšanas, efektīvāku veselības aprūpes pakalpojumu modeļu izmēģināšanas un veselības aprūpes darbaspēka pārvaldības un kvalifikācijas celšanas stiprināšanas. ANP plānotās investīcijas galvenokārt attiecas uz infrastruktūras uzlabojumiem universitāšu slimnīcās, reģionālajās slimnīcās un sekundārajās ambulatorajās iestādēs, lai nodrošinātu integrētus veselības aprūpes pakalpojumus un samazinātu infekcijas slimību izplatīšanos.

Pielikumā parādīta ekonomiskā un sociālā reģionālā dinamika Latvijā, sniedzot jaunāko informāciju par ekonomiskās, sociālās un teritoriālās kohēzijas situāciju Latvijā salīdzinājumā ar ES vidējiem rādītājiem un par galvenajām reģionālajām ekonomikas atveseļošanas problēmām.

Latvijas reģionālās perspektīvas joprojām raksturo būtiskas atšķirības starp galvaspilsētas reģionu (Rīga) un pārējo valsti. Rīgas galvaspilsētas teritorijas IKP uz vienu iedzīvotāju (procentpunktos) 2019. gadā pārsniedza ES vidējo rādītāju — 111,7 %, savukārt pārējos *NUTS* 3. līmeņa reģionos IKP uz vienu iedzīvotāju svārstījās no aptuveni 60 % Pierīgā līdz 34 % Latgalē valsts austrumos (sk. A17.1. karti).

A17.1. karte. **IKP uz vienu iedzīvotāju (pēc PSL) Latvijā, *NUTS3*, 2019. gads**

IKP pieaugumam un produktivitātei ir raksturīgas milzīgas reģionālās atšķirības. Laikposmā no 2011. līdz 2020. gadam IKP uz vienu iedzīvotāju Pierīgā un Vidzemē katru gadu pieauga attiecīgi par 3,98 % un 3,45 %. Latgalē IKP uz vienu iedzīvotāju gada vidējais pieaugums tajā pašā periodā bija 2,27 %. Produktivitāte, ko mēra kā bruto pievienoto vērtību (procentpunktos) uz vienu darba ņēmēju, ir zemāka par ES vidējo rādītāju (100) visos Latvijas reģionos un svārstās no 39 % Latgalē līdz 77 % Rīgā.

A17.1. tabula. **Latvija, atsevišķi rādītāji reģionālā līmenī**

***NUTS* 3 reģions**	**IKP uz vienu personu (PSL)**	**IKP (milj. PSL)**	**Ražīgums (BPV (PSL) uz nodarbinātu personu)**	**Reālās produktivitātes izaugsme**	**IKP pieaugums**	**IKP pieaugums uz vienu personu**	**Iedzīvotāju skaita pieaugums**	**Neto migrācija**	**Transporta sniegums, automašīnas**
	ES-27=100, 2019-2020	2019-2020	Indekss, ES-27 = 100	Vidējās % izmaiņas iepriekšējos gados, 2011-2020	Vidējās % izmaiņas iepriekšējos gados, 2011-2020	Vidējās % izmaiņas iepriekšējos gados, 2011-2020	Vidējās gada izmaiņas uz 1000 iedzīvotājiem, 2011 - 2020	Vidējās gada izmaiņas uz 1000 iedzīvotājiem, 2011 - 2020	% iedzīvotāju 1st30min brauciena attālumā / iedzīvotāju 120 km radiusā, 2018.g.
Eiropas Savienība	100,0	13394141,0	100,0	0,0	1,0	1,0	2,0	2,0	81,5
Latvija	70,0	39922,0	68,0	1,9	2,3	3,3	-9,2	-4,9	66,6
Kurzeme	52,0	3874,0	57,0	2,6	1,1	2,6	-13,9	-8,6	45,7
Latgale	34,0	2754,0	39,0	1,9	0,4	2,3	-18,8	-9,1	61,4
Rīga	112,0	21908,0	77,0	-1,1	2,6	3,2	-7,0	-3,7	80,5
Pierīga	60,0	6975,0	81,0	6,5	3,8	4,0	1,9	2,3	73,9
Vidzeme	47,0	2746,0	53,0	2,9	1,9	3,5	-14,5	-8,7	45,6
Zemgale	44,0	3198,0	56,0	2,9	1,2	2,4	-11,5	-7,0	62,5

Avots: *Eurostat, EDGAR* datubāze.

Latvijas reģionos notiek strauja depopulācija, ko stimulē emigrācija. Laikposmā no 2010. līdz 2019. gadam Latvijas iedzīvotāju skaita samazinājums bija -8,1 %. Četros reģionos (Kurzemē, Vidzemē, Zemgalē un Latgalē) iedzīvotāju skaits kopš 2011. gada ir samazinājies par >10 %. Lielākais iedzīvotāju samazinājums tika novērots Latgalē (-16,2 %). Rīgā iedzīvotāju skaita samazinājums bija -4,9 %, savukārt iedzīvotāju skaits apkārtējā reģionā Pierīgā nedaudz palielinājās par 0,5 %.

Starp pilsētu un lauku apvidiem joprojām pastāv ievērojamas sociālekonomiskās atšķirības. Bezdarba līmenis, to jauniešu īpatsvars, kuri nemācās, nestrādā un neapgūst arodu (*NEET*), izglītību priekšlaicīgi pametušo īpatsvars un nabadzības vai sociālās atstumtības risks 2021. gadā bija lielāks lauku apvidos nekā vairāk urbanizētās teritorijās (lielpilsētās, pilsētās un piepilsētās). Pilsētu iedzīvotājiem ir arī augstāks izglītības līmenis.

Latvijai nabadzības un sociālās atstumtības ziņā joprojām ir raksturīgas lielas atšķirības starp pilsētu un lauku apvidiem. 2021. gadā 31,6 % (par gandrīz 3 procentpunktiem vairāk nekā 2020. gadā) no lauku iedzīvotājiem bija pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam (*AROPE*), savukārt pilsētās un piepilsētās šis rādītājs bija 23,8 %, bet lielpilsētās — 22,4 %.

Reģionālās atšķirības ir vienlīdz acīmredzamas arī Latvijas transporta sistēmu sniegumā. Autoceļu tīkla efektivitāte braucienam turp un atpakaļ vienā dienā (2018. pārskata gadā) ir augsta galvaspilsētas reģionā (80,5 %) un Pierīgā (73,9 %), ja salīdzina ar ES vidējo rādītāju, savukārt pārējos reģionos, jo īpaši Kurzemē un Vidzemē, tā ir zemāka.

18. PIELIKUMS. GALVENĀS TENDENCES FINANŠU SEKTORĀ

Latvijas finanšu sektors ir mazs salīdzinājumā ar ES vidējo rādītāju, un tas turpina sarukt. Finanšu iestāžu aktīvi atbilst 73,6 % no IKP. Bankas, kas apkalpo nerezidentus, pēc stingrāku nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas noteikumu ieviešanas ir ievērojami samazinājušas savas operācijas. Tas ir ļāvis tām pārveidot savus uzņēmējdarbības modeļus. Tā rezultātā ievērojami saruka to uzņēmējdarbības apjoms un noguldījumi. Finanšu tirgus Latvijā ir salīdzinoši koncentrēts, un ir pierādījumi par tirgus segmentāciju un salīdzinoši augstām aizņēmumu izmaksām.

Latvijas banku nozare spēj izturēt pašreizējo ekonomikas lejupslīdi. Nozares noturību stiprina ļoti spēcīga kapitalizācija un aktīvu kvalitātes rādītāji — kapitāla pietiekamības rādītājs 26,7 % apmērā (augstākais rādītājs ES, kur vidējais rādītājs ir 18,6 %) un ieņēmumus nenesošu kredītu īpatsvars 1,6 % apmērā 2022. gada 3. ceturksnī. Rentabilitāte joprojām ir augsta salīdzinājumā ar banku nozarēm citviet ES, par ko liecina kopējā pašu kapitāla atdeves attiecība 9,1 % apmērā 2022. gada 3. ceturksnī, kas pārsniedz ES vidējo rādītāju – 6,1 %. Labvēlīga izmaksu/ienākumu attiecība salīdzinājumā ar citām eurozonas valstīm un procentu likmju paaugstināšanās veicinās rentabilitāti vidējā termiņā, neraugoties uz ekonomikas perspektīvu pasliktināšanos. Likviditātes riski ir zemi, ņemot vērā ļoti augsto likviditātes seguma rādītāju, kas 2022. gada 3. ceturksnī pārsniedza 320 %. Sviras rādītājs 2022. gada 3. ceturksnī (9,5 %) ievērojami pārsniedza 3 %, kas noteikti "Bāzele III" standartos. Šķiet, ka spriedzes testi liecina, ka Latvijas bankas, kuras specializējas vietējo klientu apkalpošanā, spēj izturēt satricinājumus. Latvijas banku mātesuzņēmumi ir labi kapitalizēti, tiem ir augsti kredītreitingi un laba peļņa. Tas uzlabo Latvijas banku nozares riska absorbcijas spēju. Tomēr Latvijas banku nozare ir pakļauta koncentrācijas un plašākas ietekmes riskiem, jo tā ir integrēta Ziemeļvalstu un Baltijas valstu banku sistēmās.

Finansējuma riski joprojām ir zemi, jo noguldījumi būtiski pārsniedz aizdevumus. Kredītiestāžu finansēšanu ir ievērojami palielinājuši: i) noguldījumi, kas uzkrājušies kredītiestādēs pandēmijas laikā; un ii) ECB mērķorientētas ilgāka termiņa refinansēšanas operācijas. Pateicoties spēcīgajai un stabilajai iekšzemes klientu noguldījumu bāzei (aptuveni trīs ceturtdaļas no kopējā finansējuma), kredītiestādēm nav nepieciešamības izmantot papildu finansējumu no finanšu tirgiem. Tas mazina to pakļautību iespējamai globālai finanšu spriedzei un kapitāla aizplūdei tirgus nestabilitātes laikā. Tas arī samazina to atkarību no pārrobežu mātesuzņēmumu banku grupām. Vienlaikus Latvijas bankas ir samazinājušas savu atkarību no nerezidentu īstermiņa noguldījumiem, lai samazinātu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas risku Latvijas banku nozarē. Nerezidentu noguldījumu īpatsvars 2022. gada 2. ceturksnī bija 16,4 % no kopējiem aktīviem, kas ir samazinājums no vairāk nekā 40 % 2018. gadā.

Iekšzemes aizdevumi ir nedaudz uzlabojušies, bet kopumā tie joprojām ir vāji. Latvijas bezkredītu atveseļošanās desmit gadu garumā ir neparasti ieilgusi. Tas atspoguļo ne tikai zemo pieprasījumu pēc kredītiem, bet arī šķēršļus kredītu piedāvājumam un banku piesardzīgo aizdevumu politiku, jo īpaši attiecībā uz maziem un vidējiem uzņēmumiem. Rezultātā nefinanšu sabiedrību parāds ir mērens — 46 % no IKP (37 %, ja ņem vērā konsolidētos datus). Nefinanšu sabiedrībām izsniegto aizdevumu apjoms 2022. gadā ievērojami palielinājās, ko daļēji var izskaidrot ar kredītlīniju paplašināšanu attiecībā uz enerģētikas uzņēmumiem. Proti, Latvijā reģistrēts ar komerciālo nekustamo īpašumu nodrošināto banku aizdevumu gada pieaugums par vairāk nekā 20 %. Lai gan banku nefinanšu sabiedrībām izsniegto aizdevumu gada pieauguma temps 2022. gada 3. ceturkšņa beigās bija 8,7 %, mājsaimniecībām izsniegto aizdevumu pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu joprojām bija mērenāks (3,8 %). Procentu likmes Latvijā joprojām ir daudz augstākas nekā lielākajā daļā eurozonas, bet kopš 2020. gada beigām ir vērojama neliela lejupēja tendence. Mājsaimniecību vispārējās parādsaistības 2022. gada 2. ceturksnī atbilda 18 % no IKP, kas ir viens no zemākajiem līmeņiem ES.

Lai gan aktīvu kvalitāte vēsturiski ir radījusi bažas, pēdējos gados tā ir uzlabojusies, pateicoties proaktīvam ieņēmumus nenesošu aizdevumu noregulējumam un Latvijas maksātnespējas regulējuma reformām. Tā kā aizņēmēju pirktspēja kopumā uzlabojās un kredītiestādes turpināja pakāpeniski norakstīt iepriekšējos periodos radušos sliktos parādus,

A18.1. tabula. **Finanšu stabilitātes rādītāji**

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	ES	Mediāna
Banku sektora aktīvi kopā (% no IKP)	104,9	78,2	74,1	79,5	73,6	71,0	276,8	207,9
Piecu lielāko banku (visu aktīvu) īpatsvars (%)	73,6	80,9	83,2	87,8	87,4	-	-	68,7
Vietējo kredītiestāžu (visu aktīvu) īpatsvars (%)[1]	48,4	32,9	33,9	34,2	15,2	15,2	-	60,2
NFK kredītizaugsme (% izmaiņas sal. ar iepriekšējo gadu)	2,1	3,6	-0,6	-0,7	-1,1	8,7	-	9,1
HH kredītizaugsme (% izmaiņas sal. ar iepriekšējo gadu)	0,6	0,7	0,9	0,5	6,5	3,8	-	5,4
Finanšu stabilitātes rādītāji:[1]								
- ieņēmumus nenesoši aizdevumi (% no visiem aizdevumiem)	5,6	5,3	3,9	4,6	2,1	1,6	1,8	1,8
- kapitāla pietiekamības rādītājs (%)	20,6	22,3	23,4	26,8	29,7	26,7	18,6	19,8
- pašu kapitāla atdeve (%)[2]	7,6	9,2	9,6	5,2	4,5	9,1	6,1	6,6
Izmaksu un ienākumu attiecība (%)[1]	58,4	61,3	62,4	64,5	58,5	51,0	60,6	51,8
Aizdevumu un noguldījumu attiecība (%)[1]	60,6	70,7	70,7	63,5	60,6	67,9	88,6	78,0
Centrālās bankas likviditāte kā % no saistībām	1,0	0,2	0,1	6,2	3,0	2,3	-	2,9
Privātā sektora parāds (% no IKP)	75,7	69,8	66,2	64,7	58,0	-	-	120,7
Ilgtermiņa procentu likmju starpība pret *Bund* (bāzes punkti)	51,7	50,6	59,5	44,8	37,1	113,1	-	93,3
Tirgus finansējuma attiecība (%)	13,0	13,8	15,7	16,6	21,3	-	50,8	40,0
Zaļās obligācijas, izsniegtas visām obligācijām (%)	0,2	0,2	0,2	0,2	1,3	1,8	3,9	2,3

1-3 **4-10** **11-17** **18-24** **25-27** Krāsas norāda uz snieguma sarindojumu 27 ES dalībvalstu starpā.

(1) Jaunākie dati: 2022. gada 3. ceturksnis.
(2) Dati gada griezumā.
Avots: ECB, *Eurostat*, *S&P Global Capital IQ Pro.*

ieņēmumus nenesošo aizdevumu īpatsvars aizdevumu portfelī samazinājās no 4,6 % 2021. gada marta beigās līdz 3,7 % 2022. gada marta beigās. Tajā pašā laikā to aizdevumu īpatsvars, kuru termiņš ir nokavēts par vairāk nekā 90 dienām, ir samazinājies līdz 1,6 % (no 1,8 % iepriekšējā gadā). Komerciālais nekustamais īpašums veido vairāk nekā 30 % no kopējā banku ieņēmumus nenesošo aizdevumu apjoma Latvijā, kas daļēji ir saistīts ar mantotiem aizdevumiem, kuri palikuši pāri pēc finanšu krīzes.

Ģeopolitisks un inflācijas spiediens var samazināt kredītu apjomu, aktīvu kvalitāti un finanšu iestāžu rentabilitāti. Mājsaimniecību izmantojamos ienākumus un pirktspēju mazina: i) pieprasījuma samazināšanās; ii) augsta inflācija un iii) tirgus traucējumi, ko pastiprināja Krievijas karš pret Ukrainu. Šie faktori arī samazina uzņēmumu peļņu, kas savukārt vājina uzņēmumu spēju atmaksāt. Stingrākas monetārās politikas rezultātā palielināsies parāda apkalpošanas izmaksu attiecība. Turklāt bankas prognozē, ka tās arī padarīs stingrākus savus kredītstandartus un ka tās aizdevumu izsniegšanā kļūs piesardzīgākas. Kredītriski varētu rasties, jo mājsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām ir ļoti liels mainīgo procentu likmju aizdevumu īpatsvars. Lielākajai daļai jauno aizdevumu ir noteikumi ar mainīgām procentu likmēm. Lai stātos pretī lielākam kredītriskam, ko tas rada, bankām ir jābūt pietiekamam kapitālam, piesardzīgi jāpārvalda risks un jāparedz pietiekami uzkrājumi.

Aktivitāte nekustamā īpašuma tirgū joprojām ir paaugstināta, un mājokļu cenām ir ieilgusi tendence kāpt. Kopš 2015. gada mājokļu cenas ir palielinājušās par 72 %. Tajā pašā laikā jaunu mājokļu piedāvājums ir nepietiekams un samazinās. Būvniecības izmaksu turpmāka palielināšanās un būvmateriālu piegādes traucējumi vēl vairāk samazinās mājokļu piedāvājumu un paātrinās jau tā spēcīgo mājokļu cenu pieaugumu. Tas arī kavēs komerciālo īpašumu pabeigšanu un jaunu projektu īstenošanu, kā arī paaugstinās īres maksu jaunbūvētajos komerciālajos īpašumos. Kopā ar augstākām procentu likmēm tas var samazināt komerciālā nekustamā īpašuma uzņēmumu ienākumus un to īpašumu vērtību, kas savukārt ierobežo to spēju refinansēt esošo parādu un saņemt jaunus aizdevumus. Ekonomikas lejupslīde var radīt papildu slogu komerciālo nekustamo īpašumu nozarei.

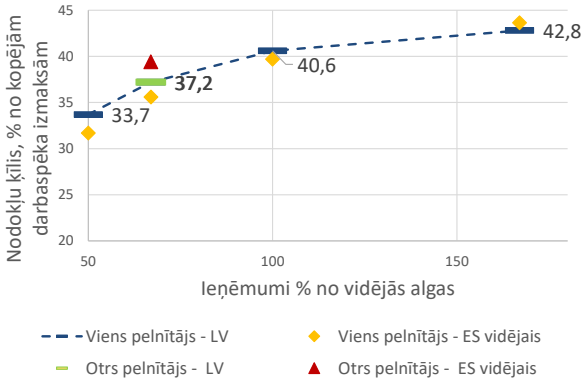
Ir nepieciešama šo norišu cieša uzraudzība, lai makroprudenciālo politiku varētu attiecīgi un savlaicīgi pārkalibrēt. Pēc tam, kad Latvijas finanšu iestādes 2020. gada vidū papildināja savu makroprudenciālo instrumentu kopumu ar vairākiem uz aizņēmējiem balstītiem pasākumiem, tās paplašināja šo instrumentu tvērumu, lai aptvertu citu ES valstu kredītiestādes, kas Latvijā darbojas ar vietējām filiālēm vai bez tām. Turklāt, lai stiprinātu tā dēvēto citu sistēmiski nozīmīgo finanšu iestāžu (*C-SNI*) noturību pret satricinājumiem, Latvijas Banka lūdza piecām *C-SNI* izveidot papildu kapitāla rezerves (amplitūdā

no 0,25 % *BluOr Bank* līdz 2,0 % *Swedbank*), kas palīdzētu segt iespējamos zaudējumus. Riska svēruma pasākums, kas ir tieši pielāgots ar komerciālo nekustamo īpašumu saistītai neaizsargātībai, ir ieviests ar Kapitāla prasību regulas 124. pantu.

Kopš 2023. gada 1. janvāra Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK) ir integrēta Latvijas Bankā. Saskaņā ar Latvijas parlamenta pieņemto lēmumu Latvijas Banka ir pārņēmusi visas funkcijas, kas saistītas ar finanšu un kapitāla tirgus attīstību un veicināšanu, un noregulējuma iestādes funkcijas.

Šajā pielikumā sniegts uz rādītājiem balstīts pārskats par Latvijas nodokļu sistēmu. Tas satur informāciju par nodokļu struktūru (nodokļu veidiem, no kuriem Latvija gūst lielāko daļu ieņēmumu), nodokļu slogu darba ņēmējiem un arī sniedz informāciju par nodokļu iekasēšanu un nodokļu saistību ievērošanu.

Latvijas nodokļu ieņēmumi ir salīdzinoši zemi salīdzinājumā ar tās IKP. A19.1. tabulā redzams, ka Latvijas nodokļu ieņēmumi procentos no IKP 2021. gadā bija ievērojami mazāki nekā ES kopējais rādītājs (aptuveni 30,4 % no IKP salīdzinājumā ar 40,6 % ES). Ieņēmumi no darbaspēka nodokļiem ir mazāki par ES kopējo rādītāju, savukārt ieņēmumi no patēriņa nodokļiem un – mazākā mērā – vides nodokļiem kā daļa no IKP pārsniedz ES kopējo rādītāju. Ieņēmumi no īpašuma nodokļiem procentos no IKP bija mazāki par ES kopējo rādītāju, bet tie bija lielāki nekā reģiona kaimiņvalstīs Lietuvā un Igaunijā. Tas, ka ieņēmumi no kapitāla nodokļiem kā daļa no IKP ir daudz mazāki par ES kopējo rādītāju, liecina, ka no šā avota varētu gūt papildu nodokļu ieņēmumus.

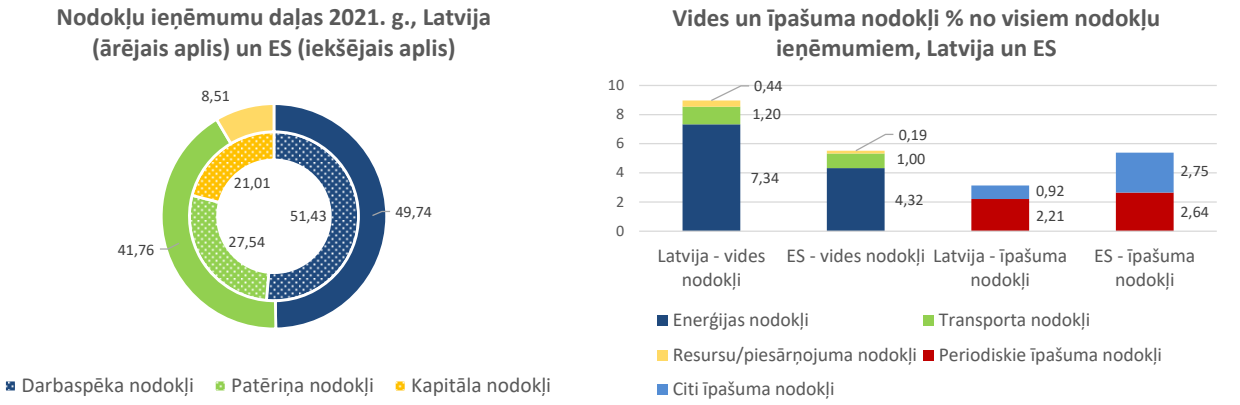
A19.1. grafiks. **Nodokļu ķīlis vienīgajiem un otrajiem pelnītājiem kā % no kopējām darbaspēka izmaksām, 2022. gads**

A19.1. tabula. **Nodokļu rādītāji**

		Latvija					ES-27				
		2010	2019	2020	2021	2022	2010	2019	2020	2021	2022
Nodokļu struktūra	Nodokļi kopā (ieskaitot obligātās aktuālās sociālās iemaksas) (% no IKP)	28,3	30,6	30,8	30,4		37,9	39,9	40,0	40,6	
	Darbaspēka nodokļi (% no IKP)	14,3	15,0	15,3	15,1		20,0	20,7	21,3	20,9	
	Patēriņa nodokļi (% no IKP)	11,2	13,2	13,1	12,7		10,8	11,1	10,7	11,2	
	Kapitāla nodokļi (% no IKP)	2,8	2,4	2,4	2,6		7,1	8,1	8,0	8,5	
	Īpašuma nodokļi kopā (% no IKP)	1,0	1,0	1,0	1,0		1,9	2,2	2,2	2,2	
	Periodiskie nekustamā īpašuma nodokļi (% no IKP)	0,7	0,7	0,7	0,7		1,1	1,2	1,2	1,1	
	Vides nodokļi (% no IKP)	3,0	2,9	3,0	2,7		2,4	2,4	2,2	2,2	
Progresivitāte & taisnīgums	Nodokļu ķīlis 50% apmērā no vidējās algas (Neprecētai personai) (*)	42,4	36,7	35,0	35,3	33,7	33,9	32,3	31,9	32,1	31,7
	Nodokļu ķīlis 100% no vidējās algas (Neprecētai personai) (*)	44,0	42,5	42,3	40,5	40,6	41,0	40,1	39,9	39,6	39,7
	Uzņēmumu ienākuma nodoklis - faktiskās vidējās nodokļa likmes (1) (*)		17,0	17,0	17,0			19,5	19,4	19,1	
	Džini koeficienta starpība pirms un pēc nodokļiem un skaidras naudas sociālajiem pārvedumiem (pensijas sociālajos pārvedumos nav iekļautas) (2) (*)	5,8	5,5	5,4	5,5		8,6	7,7	8,1	7,8	
Nodokļu administrācija & saistību izpilde	Nesamaksātie nodokļu parādi: kopējais nodokļu parāds gada beigās (ieskaitot parādu, ko uzskata par neiekasējamu) / kopējie ieņēmumi (%) (*)		8,7	9,4				31,6	40,7		
	PVN iztrūkums (% no PVN kopējām nodokļu saistībām, *VTTL*)		7,2	3,6				11,0	9,1		

(1) Uz nākotni vērsta faktiskā nodokļu likme (ESAO).
(2) Augstāka vērtība norāda uz nodokļu pārdales lielāku ietekmi.
(*) ES-27 vidējais aritmētiskais rādītājs
Lai iegūtu vairāk datu par nodokļu ieņēmumiem, kā arī izmantoto metodiku, sk. Eiropas Komisijas Nodokļu politikas un muitas savienības ģenerāldirektorāta "Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States, Iceland, Norway and United Kingdom : 2021 edition" ("Nodokļu tendences Eiropas Savienībā: dati par ES dalībvalstīm, Islandi, Norvēģiju un Apvienoto Karalisti: 2021. gada izdevums"), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2021. gads, https://data.europa.eu/doi/10.2778/843047, un "Data on Taxation Trends" tīmekļvietni, https://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation-1/economic-analysis-taxation/data-taxation_en.
Sīkāku informāciju par PVN iztrūkumu sk. Eiropas Komisijas Nodokļu politikas un muitas savienības ģenerāldirektorāta *VAT gap in the EU. Report 2022* ("PVN iztrūkums ES: 2022. gada ziņojums"), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2022. gads, https://data.europa.eu/doi/10.2778/109823.
Avots: Eiropas Komisija, ESAO.

A19.2. grafiks. **Nodokļu ieņēmumi no dažādiem nodokļu veidiem, % no kopējiem nodokļu ieņēmumiem**

Avots: Eiropas Komisija

Otrā pelnītāja nodokļu ķīlis: pieņem, ka pirmais pelnītājs saņem 100 % no vidējās algas un bērnu nav. Attiecībā uz metodiku nodokļu ķīlim otrajiem pelnītājiem sk. ESAO (2016), "Taxing Wages 2014–2015".
Avots: Eiropas Komisija

Latvijas darbaspēka nodokļu slogs joprojām ir augstāks par ES vidējo rādītāju zemu atalgotiem darba ņēmējiem. A19.1. grafikā redzams, ka, neraugoties uz nesenajām reformām (tostarp darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu un zināmas progresivitātes ieviešanu attiecībā uz iedzīvotāju ienākuma nodokļa likmēm), darbaspēka nodokļu ķīlis Latvijā 2022. gadā bija augstāks par ES vidējo rādītāju neprecētām personām, kuras pelna mazāk par vidējo algu. Tas nozīmē, ka darbaspēka nodokļi Latvijā ir mazāk progresīvi nekā vidēji ES. Arī nodokļu un pabalstu sistēmas spēja samazināt ienākumu nevienlīdzību ir ievērojami vājāka nekā vidēji ES (A19.1. tabula).

Ēnu ekonomika joprojām ir plaša. Uzņēmumu īpašnieku un vadītāju aptaujas liecina, ka Latvijas ēnu ekonomika 2021. gadā veidoja 26,6 % no IKP, kas ir nedaudz vairāk nekā Latvijas kaimiņvalstīs Baltijā. ([114]) Lielākais ēnu ekonomikas komponents ir nedeklarētās ("aplokšņu") algas (tiek lēsts, ka tās veido 46,2 % no Latvijas ēnu ekonomikas). 2016.–2021. gadā vislielākais aplēstais ēnu ekonomikas īpatsvars bija būvniecības (31,2 %) un mazumtirdzniecības (29,8 %) nozarēs. Nodokļu parādi nedaudz palielinājās par 0,7 procentpunktiem līdz 9,4 % no kopējiem neto ieņēmumiem 2020. gadā, bet joprojām bija krietni zemāki par ES-27 vidējo rādītāju, proti, 40,7 % (lai gan ES vidējo rādītāju izkropļo ļoti augstas vērtības dažās dalībvalstīs). PVN iztrūkums (starpība starp faktiski iekasētajiem ieņēmumiem un teorētiskajām nodokļu saistībām) 2020. gadā ievērojami samazinājās uz pusi līdz 3,6 %, kas ir mazāk nekā ES mēroga iztrūkums 9,1 % apmērā. Latvijas ANP ir iekļauti pasākumi, kuru mērķis ir mazināt ēnu ekonomiku un uzlabot spēju apkarot ekonomiskos noziegumus, kā arī pasākumi nodokļu un muitas administrēšanas stiprināšanai. Vajadzīgi arī turpmāki centieni, lai Latvijas Valsts ieņēmumu dienestā samazinātu korupcijas un interešu konflikta riskus.

([114])Stokholmas Ekonomikas augstskola Rīgā (2022), "Shadow Economy Index for the Baltic Countries" ("Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs"), tīmekļvietne: https://www.sseriga.edu/shadow-economy-index-baltic-countries.

A20.1. tabula. **Galvenie ekonomikas un finanšu rādītāji**

	2004–07	2008–12	2013–19	2020	2021	2022	prognoze 2023	prognoze 2024
Reālais IKP (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	10,2	-2,7	2,9	-2,3	4,3	2,8	1,4	2,8
Potenciālā izaugsme (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	7,3	-0,3	2,3	2,6	3,0	1,7	1,9	2,1
Privātais patēriņš (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	12,5	-3,6	2,7	-4,6	8,1	8,1	3,0	2,8
Publiskais patēriņš (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	3,8	-2,7	2,7	2,4	4,4	2,8	0,9	1,3
Bruto pamatkapitāla veidošana (sal. ar iepriekšējo gadu)	21,4	-6,9	1,4	-2,6	2,9	0,7	1,7	4,0
Preču un pakalpojumu eksports (sal. ar iepriekšējo gadu)	14,5	4,5	3,8	-0,3	5,9	9,1	2,4	2,5
Preču un pakalpojumu imports (sal. ar iepriekšējo gadu)	19,2	-2,2	3,7	-0,3	15,3	11,7	1,5	1,8
Devums IKP izaugsmē:								
iekšzemes pieprasījums (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	14,8	-5,0	2,4	-2,8	6,2	5,4	2,4	2,8
krājumi (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	0,3	-1,0	0,4	0,5	3,5	-0,6	-1,2	-0,1
neto eksports (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	-4,9	2,8	0,0	0,0	-5,4	-2,0	0,5	0,4
Devums potenciālajā IKP izaugsmē:								
kopējais darbaspēks (stundas) (sal. ar iepriekšējo gadu)	-0,3	-1,8	-0,4	-0,5	0,3	-0,2	0,1	0,1
kapitāla uzkrāšana (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	3,8	1,3	0,8	0,8	0,9	0,8	0,8	0,9
kopējā faktoru produktivitāte (sal. ar iepriekšējo gadu)	3,8	0,2	2,0	2,2	1,9	1,0	1,0	1,1
Izlaides starpība	6,0	-5,2	1,3	-2,8	-1,6	-0,5	-1,0	-0,3
Bezdarba līmenis	8,8	15,3	9,3	8,1	7,6	6,9	6,8	6,5
IKP deflators (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	12,6	2,1	2,0	1,0	6,5	13,1	8,9	2,7
Saskaņotais patēriņa cenu indekss (SPCI, sal. ar iepriekšējo gadu)	7,4	4,6	1,3	0,1	3,2	17,2	9,3	1,7
SPCI, neiekļaujot enerģiju un neapstrādātu pārtiku (sal. ar iepr. gadu)	6,5	3,4	1,6	1,1	2,0	11,3	11,2	3,5
Nominālā kompensācija par nodarbināto (sal. ar iepriekšējo gadu)	24,4	1,5	7,5	5,0	11,1	9,0	10,8	5,3
Darba produktivitāte (reālā, nostrādātās stundas, sal. ar iepr. gadu)	8,0	2,5	2,9	3,5	5,4	-2,0	0,8	0,6
Vienības darbaspēka izmaksas (VDI, visa ekonomika, sal. ar iepr. gadu)	15,8	0,2	5,0	4,9	3,8	9,0	9,4	4,1
Faktiskās vienības darbaspēka izmaksas (sal. ar iepriekšējo gadu)	2,9	-1,8	2,9	3,9	-2,6	-3,6	0,5	1,3
Reālais efektīvais valūtas maiņas kurss (VDI, sal. ar iepr. gadu)	11,1	-1,8	3,3	0,7	2,7	4,1	3,1	0,5
Reālais efektīvais valūtas maiņas kurss (SPCI, sal. ar iepr. gadu)	2,9	1,9	0,6	0,4	0,2	6,4	.	.
Mājsaimniecību neto uzkrājumu līmenis (neto uzkrājumi kā % no neto izmantojamajiem ienākumiem)	-7,7	-2,4	-5,2	6,3	5,9	.	.	.
Privātā sektora kredītplūsma, konsolidēta (% no IKP)	27,7	-2,2	0,0	-1,9	0,9	.	.	.
Privātā sektora parāds, konsolidēts (% no IKP)	89,9	115,8	77,3	64,8	58,1	.	.	.
no kura mājsaimniecību parāds, konsolidēts (% no IKP)	31,5	42,3	23,8	20,3	19,4	.	.	.
no kura nefinanšu sabiedrību parāds, konsolidēts (% no IKP)	58,4	73,5	53,5	44,5	38,7	.	.	.
Ieņēmumus nenesošs bruto parāds (% no visiem parāda instrumentiem un visiem aizdevumiem un avansiem) (1)	.	9,9	5,2	3,6	1,7	.	.	.
Sabiedrības, neto aizdevumi (+) vai neto aizņēmumi (-) (% no IKP)	-9,4	5,1	3,0	2,5	-2,1	-1,9	2,0	1,4
Sabiedrības, bruto darbības rezultāts (% no IKP)	31,0	29,4	27,1	21,7	24,2	25,5	26,3	25,3
Mājsaimniecības, neto aizdevumi (+) vai neto aizņēmumi (-) (% no IKP)	-4,9	0,8	-0,5	6,1	6,3	1,4	0,3	0,6
Deflēto mājokļu cenu indekss (salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu)	17,0	-11,3	4,7	2,7	7,2	-0,2	.	.
Investīcijas mājokļos (% no IKP)	4,5	2,9	2,3	2,6	2,2	1,9	.	.
Tekošā konta bilance (% no IKP), maksājumu bilance	-16,4	-2,0	-0,4	2,6	-4,2	-6,4	-3,7	-2,9
Tirdzniecības bilance (% no IKP), maksājumu bilance	-17,2	-5,3	-1,5	1,0	-3,4	-5,8	.	.
Preču un pakalpojumu tirdzniecības cenu indeksu attiecība (sal. ar iepriekšējo gadu)	1,4	-0,2	0,9	2,8	1,6	-0,4	2,0	0,3
Kapitāla konta bilance (% no IKP)	1,3	2,2	2,0	1,7	1,4	1,1	.	.
Neto starptautisko investīciju pozīcija (*NIIP*, % no GDP)	-59,7	-77,0	-54,8	-34,2	-27,5	-27,0	.	.
NENDI – NIIP mīnus instrumenti bez saistību neizpildes riska (% no IKP) (2)	-30,1	-37,9	-7,8	14,1	19,0	16,3	.	.
IIP saistības mīnus instrumenti bez saistību neizpildes riska (% no IKP) (2)	93,3	132,8	122,1	108,0	97,7	90,6	.	.
Eksporta rādītāji salīdzinājumā ar attīstītajām valstīm (% izmaiņas 5 gadu laikā)	102,7	49,7	9,9	20,4	18,5	.	.	.
Eksporta tirgus daļa, preces un pakalpojumi (sal. ar iepriekšējo gadu)	14,1	1,6	1,3	11,8	-1,8	5,0	-0,2	-1,2
Neto ĀTI plūsmas (% no IKP)	-5,1	-2,6	-1,8	-2,1	-2,5	-3,3	.	.
Vispārējās valdības bilance (% no IKP)	-0,7	-5,6	-0,9	-4,4	-7,1	-4,4	-3,8	-2,7
Strukturālā bilance (% no IKP)	.	.	-1,4	-3,4	-6,7	-4,2	-3,5	-2,6
Vispārējās valdības bruto parāds (% no IKP)	11,2	38,1	38,8	42,0	43,7	40,8	39,7	40,5

(1) Iekšzemes banku grupas un atsevišķas bankas, ES un ārpus ES esošu ārvalstu kontrolēti meitasuzņēmumi un ES un ārpus ES esošu ārvalstu kontrolētas filiāles.
(2) Neto starptautisko investīciju pozīcija (*NIIP*), izņemot tiešās investīcijas un portfeļa pašu kapitāla daļas.
Avots: *Eurostat* un ECB 2023. gada 2. maijā, ja pieejams; Eiropas Komisija attiecībā uz prognožu skaitļiem (2023. gada pavasara prognoze).

Šajā pielikumā novērtēti fiskālās ilgtspējas riski Latvijā īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā. Tajā izmantota tāda pati daudzdimensionāla pieeja kā Eiropas Komisijas 2022. gada Parāda atmaksājamības analīzē, kas atjaunināta, pamatojoties uz Komisijas 2023. gada pavasara prognozi.

1. Fiskālās ilgtspējas īstermiņa riski kopumā ir zemi. Komisijas agrīnās atklāšanas rādītājs (S0) neliecina par būtiskiem īstermiņa fiskālajiem riskiem (A21.2. tabula). ([115]) Paredzams, ka bruto finansējuma vajadzības īstermiņā (2023.–2024. gadā) saglabāsies zemas aptuveni 5 % apmērā no IKP, kas ir ievērojami mazāk par neseno maksimumu 2021. gadā (A21.1. tabulas 1. tabula). Finanšu tirgu priekšstati par suverēno risku ir pozitīvi, kā to apstiprina galveno aģentūru reitingi.

2. Fiskālās ilgtspējas vidēja termiņa riski kopumā ir zemi.

Latvijas parāda atmaksājamības analīzes pamatscenārijs liecina, ka saskaņā ar prognozēto valdības parāda attiecība vidējā termiņā saglabāsies zemā līmenī, neraugoties uz pieaugumu līdz aptuveni 52 % no IKP 2033. gadā (1. grafiks). ([116]) ([117]) Pieņemtā strukturālā primārā bilance (deficīts 1,8 % apmērā no IKP) veicina šīs tendences. Tas šķiet ticams salīdzinājumā ar iepriekšējo fiskālo sniegumu, kas liecina, ka valstij ir plašas iespējas veikt korektīvus pasākumus. Tajā pašā laikā pamatscenārija prognozes līdz 2033. gadam gūst labumu no labvēlīga (lai gan sarūkoša) lavīnas efekta, arī pateicoties *Next Generation EU* ietekmei, un reālā IKP pieaugums 2025.–2033. gadā vidēji būs 1,5 %. Paredzams, ka prognozes periodā bruto finansējuma vajadzības palielināsies līdz aptuveni 7 % no IKP 2033. gadā.

Pamatscenārija prognozes tiek pārbaudītas salīdzinājumā, salīdzinot ar četriem alternatīviem scenārijiem, lai novērtētu galveno pieņēmumu izmaiņu ietekmi (1. grafiks). Latvijai atgriešanās pie vēsturiskajām fiskālajām trajektorijām saskaņā ar "vēsturiskās strukturālās primārās bilances (SPB) scenāriju" būtiski nemainītu prognozēto parāda attiecību, jo SPB pamatscenārijs ir tuvu vēsturiskajam 15 gadu vidējam deficītam 1,7 % apmērā no IKP. Ja pastāvīgi pasliktinātos makrofinansiālie nosacījumi, kā atspoguļots "nelabvēlīgas izaugsmes un procentu likmju starpības" scenārijā (t. i., par 1 procentpunktu lielāks nekā pamatscenārijs), parāda attiecība pret IKP būtu aptuveni par 4 procentpunktiem lielāka nekā pamatscenārija prognozē. Finanšu nosacījumu īslaicīga pasliktināšanās, ko atspoguļo "finansiālās spriedzes" scenārijs, novestu pie parāda prognozes, kas ir līdzīga pamatscenārijam. "Zemākas strukturālās primārās bilances (SPB)" scenārijs (t. i., SPB līmenis pastāvīgi samazināts par pusi no kumulatīvajām prognozētajām izmaiņām) novestu pie tā, ka valdības parāda attiecība pret IKP līdz 2033. gadam būtu par aptuveni 10 procentpunktiem lielāka nekā pamatscenārijā, tādējādi pārsniedzot atsauces vērtību 60 % no IKP.

Turklāt stohastiskās parāda prognozes liecina par zemu risku (2. grafiks). ([118]) Šīs stohastiskās simulācijas norāda uz 61 % varbūtību, ka parāda attiecība 2027. gadā būs lielāka nekā 2022. gadā, kas nozīmē zemu risku,

([115]) S0 ir salikts fiskālās spriedzes īstermiņa riska rādītājs. Tā pamatā ir plašs makrofinansiālo un fiskālo mainīgo lielumu klāsts, kas iepriekš ir apliecinājuši labus rezultātus gaidāmu fiskālās spriedzes situāciju atklāšanā.

([116]) Pieņēmumi, kas ir pamatā Komisijas "nemainīgas fiskālas politikas" pamatscenārijam, jo īpaši ietver: i) strukturālo primāro deficītu pirms novecošanas izmaksām 1,8 % apmērā no IKP no 2024. gada; ii) inflāciju, kas lineāri tuvinās 10 gadu nākotnes inflācijai piesaistītajai mijmaiņas darījumu procentu likmei pēc 10 gadiem (kas attiecas uz 10 gadu inflācijas gaidām pēc 10 gadiem); iii) nominālās īstermiņa un ilgtermiņa procentu likmes jauniem un pagarinātiem parādiem, kas lineāri no pašreizējām vērtībām tuvojas tirgus nākotnes līgumu nominālajām likmēm par T+10 (kā visām dalībvalstīm); iv) Komisijas 2023. gada pavasara prognozē paredzētos reālā IKP pieauguma rādītājus līdz 2024. gadam, kam seko *EPC/OGWG* T+10 metodikas prognozes starp T+3 un T+10, t. i., 2025.–2033. gadam (vidēji 1,5 %); v) novecošanas izmaksas saskaņā ar 2021. gada ziņojumu par novecošanu (Eiropas Komisija, iestāžu dokuments Nr. 148, 2021. gada maijs). Informāciju par metodiku skatīt 2022. gada Parāda atmaksājamības analīzē (Eiropas Komisija, iestāžu dokuments Nr. 199, 2023. gada aprīlis).

([117]) 1. tabulā atspoguļotas pamatscenārija parāda prognozes un tā sadalījums primārajā bilancē, lavīnas efekts (procentu maksājumu un nominālā IKP pieauguma kopējā ietekme uz parāda dinamiku) un atlikumu un plūsmu korekcija.

([118]) Šīs prognozes attēlo, kādu iespaidu uz parādu atstāj 2000 dažādi satricinājumi, kuri ietekmē valdības primāro bilanci, ekonomikas izaugsmi, procentu likmes un valūtas kursus. Konuss aptver 80 % no visām simulētajām parāda trajektorijām, tādējādi izslēdzot notikumus, kas gandrīz pavisam droši notiks vai arī nenotiks.

ņemot vērā sākotnējo zemo parāda līmeni. Turklāt šādi satricinājumi norāda uz zināmu nenoteiktību (t. i., starpību starp 10. un 90. parāda sadalījuma procentīli) saistībā ar valdības parāda pamatscenārija prognozēm.

3. Fiskālās ilgtspējas ilgtermiņa riski kopumā ir zemi. ([119])

S2 ilgtspējas starpības rādītājs (1,2 procentpunkti no IKP) norāda uz zemu risku, kas liecina, ka Latvijai sava strukturālā primārā bilance būtu jāuzlabo tikai ierobežotā mērā, lai ilgtermiņā nodrošinātu parāda stabilizāciju. Tas izriet no sākotnējā budžeta stāvokļa (2 procentpunkti no IKP), ko daļēji kompensē prognozētais novecošanas izmaksu samazinājums (-0,9 procentpunkti), ņemot vērā gaidāmo pensiju izdevumu samazinājumu (2. tabula).

Ņemot vērā zemo ilgtermiņa parāda problēmu līmeni, kā uzsvērts S1 rādītājā, kopējie ilgtermiņa riski tiek novērtēti kā zemi. Ilgtspējas starpības rādītājs S1 signalizē, ka ar ierobežotiem konsolidācijas centieniem 1,1 procentpunkta apmērā no IKP būtu pietiekami, lai līdz 2070. gadam parāds sasniegtu 60 % no IKP. Šo rezultātu nosaka sākotnējais budžeta stāvoklis (1,9 procentpunkti no IKP), un pašreizējais zemais parāda līmenis (-0,4 procentpunkti) un prognozētais novecošanas izmaksu samazinājums (-0,4 procentpunkti) samazina nepieciešamos centienus (2. tabula).

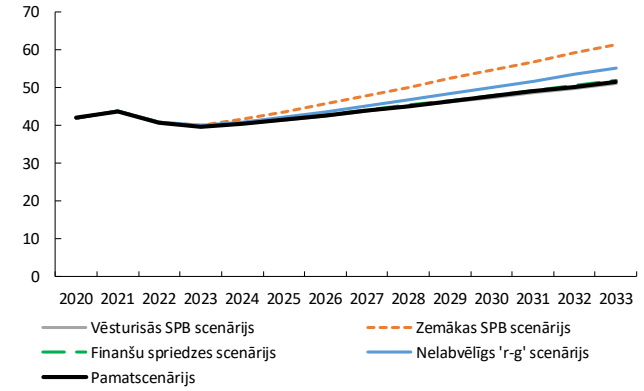
Visbeidzot, novērtējumā jāņem vērā vairāki papildu riska faktori. No vienas puses, risku palielinoši faktori ietver neseno procentu likmju pieaugumu, salīdzinoši lielo nerezidentu valsts parāda daļu un negatīvo neto starptautisko investīciju pozīciju. No otras puses, risku mazinoši faktori ietver to, ka parāds ir pilnībā izteikts euro, un īstermiņa parāda nelielo īpatsvaru kopējā parāda apjomā. Turklāt *NGEU*/ANM ietvaros paredzētās strukturālās reformas, ja tās tiks pilnībā īstenotas, turpmākajos gados varētu vēl pozitīvāk ietekmēt IKP pieaugumu un tādējādi palīdzēt mazināt parāda atmaksājamības riskus.

([119])S2 fiskālās ilgtspējas starpības rādītājs mēra pastāvīgos fiskālos centienus (SPB korekciju) 2024. gadā, kas būtu vajadzīgi, lai ilgtermiņā stabilizētu valsts parādu. To papildina S1 fiskālās ilgtspējas starpības rādītājs, ar ko mēra pastāvīgos fiskālos centienus, kas vajadzīgi 2024. gadā, lai parāda attiecība pret IKP ilgtermiņā (līdz 2070. gadam) sasniegtu 60 %. Gan S1, gan S2 rādītājiem riska novērtējums ir atkarīgs no nepieciešamās fiskālās konsolidācijas apjoma: "augsts risks", ja vajadzīgie pasākumi pārsniedz 6 procentpunktus no IKP, "vidējs risks", ja tie ir no 2 līdz 6 procentpunktiem no IKP, un "zems risks", ja pasākumi ir negatīvi vai mazāki par 2 procentpunktiem no IKP. Vispārējā ilgtermiņa riska klasifikācija apvieno riska kategorijas, kas atvasinātas no S1 un S2. S1 var paaugstināt no S2 atvasināto riska kategoriju, ja tas signalizē par augstāku risku nekā S2. Sīkāku informāciju sk. 2022. gada Parāda atmaksājamības analīzē.

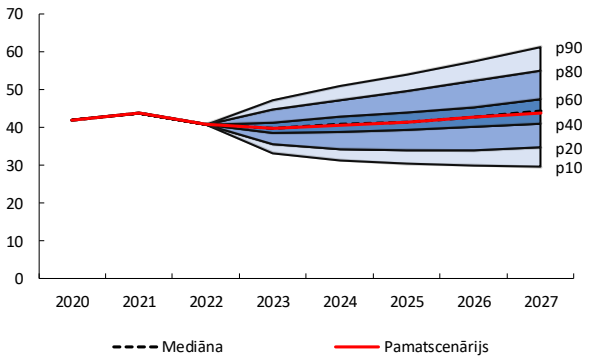
A21.1. tabula. **Parāda atmaksājamības analīze – Latvija**

1. tabula. Pamatscenārija parāda prognozes	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Bruto parāda attiecība (% no IKP)	**42,0**	**43,7**	**40,8**	**39,7**	**40,5**	**41,4**	**42,6**	**43,8**	**45,1**	**46,4**	**47,7**	**49,0**	**50,3**	**51,6**
Attiecības izmaiņas	5,4	1,8	-2,9	-1,1	0,8	0,9	1,2	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3	1,3
no tām														
primārais deficīts	3,7	6,7	3,9	3,2	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8	1,8	1,7	1,7
lavīnas efekts	1,1	-3,7	-5,6	-3,3	-1,3	-1,0	-0,7	-0,6	-0,5	-0,5	-0,5	-0,4	-0,5	-0,4
atlikumu un plūsmu korekcija	0,6	-1,2	-1,2	-1,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Bruto finansēšanas vajadzības (% no IKP)	9,0	10,1	4,9	4,7	4,9	5,1	5,4	5,7	6,0	6,3	6,6	6,9	7,2	7,4

1. grafiks. Determinējošas parāda prognozes

2. grafiks. Stohastiskās parāda prognozes (2023-2027)

2. tabula. S1 un S2 stabilitātes nepietiekamības rādītāju sadalījums

		S1	S2
Vispārējais indekss (procentpunkti n		**1,1**	**1,2**
no tiem			
Sākotnējais budžeta stāvoklis		1,9	2,0
Parāda prasība		-0,4	
Novecošanas izmaksas		-0,4	-0,9
no tām	*Pensijas*	-0,7	-1,1
	Veselības aprū	0,3	0,2
	Ilgtermiņa apru	0,1	0,1
	citas	-0,1	-0,1

Avots: Komisijas dienesti.

A21.2. tabula. **Latvijas fiskālās ilgtspējas risku intensitātes karte**

Īstermiņā	Vidējā termiņā - Parāda atmaksājamības analīze (PAA)							Ilgtermiņā		
Kopumā (S0)	Kopumā		Determinēti scenāriji					Stohastiskās prognozes	S2	S1	Kopumā (S1 + S2)
			Pamatscenārijs	Vēsturiskā SPB	Zemāka SPB	Nelabvēlīgs 'r-g'	Finanšu spriedze				
ZEMS	ZEMS	Kopumā	ZEMS	ZEMS	VIDĒJS	ZEMS	ZEMS	ZEMS	ZEMS	ZEMS	ZEMS
		Parāda līmenis (2033), % IKP	51,6	51,0	61,4	55,2	51,9				
		Parāda maksimuma gads	2033	2033	2033	2033	2033				
		Fiskālās konsolidācijas telpa	76%	75%	79%	76%	76%				
		Iespējamība, ka parāda attiecība 2027.g. pārsniegs tā 2022.g. līmeni						61%			
		Starpība starp 90. un 10.procentili (procentpunkti, IKP)						31,7			

(1) Parāda līmenis 2033. gadā. Zaļa: zem 60 % no IKP. Dzeltenā: no 60 % līdz 90 %. Sarkanā: virs 90 %. (2) Parāda maksimuma gads norāda, vai paredzams, ka nākamo desmit gadu laikā parāds kopumā palielināsies. Zaļa: parāds maksimum u sasniedz agrīni. Dzeltenā: maksimums prognozes perioda vidū. Sarkanā: maksimums iestājas vēlu. (3) Fiskālās konsolidācijas telpa mēra to iepriekšējo fiskālo pozīciju īpatsvaru valstī, kas bija stingrākas, nekā pieņemts pamatscenārijā. Zaļa: augsta vērtība, t. i., pieņemtais fiskālais stāvoklis ir ticams ar vēsturiskiem standartiem un vajadzības gadījumā ļauj veikt korektīvus pasākumus. Dzeltenā: vidējs. Sarkanā: zema. (4) Iespējamība, ka parāda attiecība 2027. gadā pārsniedz 2022. gada līmeni. Zaļa: zema varbūtība. Dzeltenā: vidēja. Sarkanā: augsta (kas atspoguļo arī sākotnējo parāda līmeni). (5) Starpība starp 90. un 10. procentili mēra nenoteiktību, pamatojoties uz parāda sadalījumu pēc 2000 dažādiem satricinājumiem. Zaļas, dzeltenas un sarkanas šūnas norāda uz pieaugošu nenoteiktību.

Avots: Komisijas dienesti.

Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūras matricā ir izklāstīti padziļinātā pārskata par Latviju galvenie elementi ([120]). Latvija tika izraudzīta padziļinātam pārskatam 2023. gada brīdināšanas mehānisma ziņojumā. Šajā padziļinātajā pārskatā par makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanu un koriģēšanu ir izklāstīti galvenie konstatējumi par konstatēto problēmu nopietnību un attīstību, kā arī politikas risinājumi un iespējamās politikas vajadzības. Konstatējumi aptver visas padziļinātajos pārskatos novērtētās neaizsargātības jomas.

Latvijā ar mājokļiem un ārējiem aizņēmumiem saistītā neaizsargātība joprojām ir neliela, tomēr konkurētspējas riski joprojām ir aktuāli, lai gan tuvākajā laikā tie ir ierobežoti. Mājokļu cenas pēdējo desmit gadu laikā divkāršojās pēc tam, kad pēc globālās finanšu krīzes tika piedzīvotas būtiskas korekcijas. Tomēr pēdējo desmit gadu laikā mājokļu cenu kāpums kopumā ir atbildis ienākumu pieaugumam. Turklāt vājš hipotekāro kredītu pieaugums liecina, ka kredītu faktiskais pieprasījuma stimuls pēdējo 10–15 gadu laikā ir bijis negatīvs. Latvijas tekošā konta deficīts pēdējo divu gadu laikā ir ievērojami palielinājies. 2021. gadā tas lielā mērā bija skaidrojams ar palielinātiem valdības aizņēmumiem, tomēr 2022. gadā enerģijas cenu pieaugums negatīvi ietekmēja gan mājsaimniecību, gan valdības bilanci. Latvijas neto starptautisko investīciju pozīcija -27 % apmērā no IKP ir salīdzinoši labvēlīga. Tomēr, izslēdzot no bilances instrumentus bez saistību neizpildes riska, tā ir pozitīva. Starpība starp Latvijas reālo algu pieaugumu un produktivitātes pieaugumu pēdējo desmit gadu laikā ir pastāvīgi palielinājusies, kā rezultātā ir ievērojami pieaugusi no darba gūto ienākumu daļa, radot bažas par Latvijas izmaksu konkurētspēju. Nesenais enerģijas cenu satricinājums Latviju skāra īpaši smagi, izraisot ievērojamu inflācijas atšķirību ar eurozonas valstīm un radot papildu bažas par tās cenu konkurētspēju.

Paredzams, ka mājokļu cenu pieaugums un inflācija palēninās un ārējā bilance stabilizēsies, savukārt paredzams, ka algu novirzes no produktivitātes galvenie stimuli saglabāsies. Augošās procentu likmes un reālo izmantojamo ienākumu sarukums tuvākajā laikā mazinās pieprasījumu pēc mājokļiem un tādējādi palēninās mājokļu cenu kāpumu. Paredzams, ka tekošā konta deficīts 2023. un 2024. gadā joprojām būs paaugstināts, tomēr, ņemot vērā privātā sektora kreditēšanas tempa trūkumu, valdības budžeta deficīts, visticamāk, tuvākajā nākotnē būs galvenais tekošā konta deficīta veicinātājs, un tādējādi arī budžeta deficīta samazinājumam būtu jāatgriež tekošais konts tuvu līdzsvaram. Visbeidzot, paredzams, ka inflācija šogad un, jo īpaši 2024. gadā, mazināsies, savukārt reālo algu pieaugums vidējā termiņā, visticamāk, atsāksies straujā tempā, jo gaidāms, ka darbaspēka piedāvājuma samazināšanās, kas lielā mērā veicina produktivitātes novirzi, saglabāsies.

Politika, kas palīdz uzlabot darbaspēka piedāvājuma kvalitāti un kvantitāti, ir būtiska, lai mazinātu sabiedrības novecošanas ietekmi. Tā kā kredītu pieprasījuma impulss ir negatīvs, Latvijas problēmas ir ekonomikas piedāvājuma pusē, un galvenā problēma ir darbaspēka piedāvājuma samazināšanās. Investīcijas prasmēs un veselībā ir viens no veidiem, kā uzlabot darbaspēka piedāvājuma kvalitāti un kvantitāti, ņemot vērā ievērojamo iedzīvotāju grupu, kam ir nepietiekamas prasmes, un sabiedrības kopumā vājos rezultātus veselības jomā. Turklāt darbaspēka iekšējās mobilitātes veicināšanai būtu jāpalīdz labāk saskaņot prasmju piedāvājumu ar pieprasījumu. Birokrātijas samazināšanai būvniecības jomā, kā arī aizdevumu atbalstīšanai MVU reģionos ārpus Rīgas būtu jāveicina mājokļu piedāvājums. Visbeidzot, ir svarīgi, lai jebkuri turpmākie enerģijas cenu atbalsta pasākumi saglabātu cenu signālu nolūkā mazināt tekošā konta paplašināšanos.

Pamatojoties uz šo novērtējumu, Komisija paziņojumā "Eiropas pusgads — 2023. gada pavasara pakete" (COM(2023) 600 final) atzina, ka Latvijā nav nelīdzsvarotības.

([120]) Eiropas Komisija (2023), Padziļināts pārskats par Latviju, Komisijas dienestu darba dokuments (COM(2023) 636 final), saskaņā ar 5. pantu Regulā (ES) Nr. 1176/2011 par to, kā novērst un koriģēt makroekonomisko nelīdzsvarotību.

A22.1. tabula. **Makroekonomikas nelīdzsvarotības matricas novērtējums**

	Problēmas nopietnība	Attīstība un izredzes	Politikas reakcija
	Neilgtspējīgas tendences, neaizsargātība un saistītie riski		
Ārējā pozīcija	Lai gan Latvijas tekošais konts kopš globālās finanšu krīzes kopumā saglabājās līdzsvarā, tas pēdējo divu gadu laikā ievērojami samazinājās, 2022. gadā sasniedzot deficītu 6,1 % apmērā no IKP. Ar enerģētiku nesaistīto preču bilances, kā arī pakalpojumu bilances un primāro ienākumu pasliktināšanās bija galvenie deficīta pieauguma veicinātāji 2021. gadā. Problēmas padziļināšanos 2022. gadā galvenokārt noteica enerģijas bilances pasliktināšanās. No sektoru neto aizņēmumu perspektīvas to galvenokārt noteica valdības aizņēmumi, lai gan samazinājās arī mājsaimniecību neto aizdevumu pozīcija. Tomēr Latvijas neto starptautisko investīciju pozīcija (*NIIP*) pēdējo desmit gadu laikā ir ievērojami uzlabojusies — no -83 % no IKP 2010. gadā līdz [-27 %] no IKP 2022. gadā, un tā ir pozitīva, ja izslēdz instrumentus bez saistību neizpildes riska.	Paredzams, ka tekošā konta bilance uzlabosies līdz 3,4 % no IKP 2023. gadā un līdz 2,7 % 2024. gadā. Paredzams, ka vidējā termiņā tekošais konts normalizēsies, ja valsts budžeta deficīts atgriezīsies pirmspandēmijas līmenī. Ņemot vērā desmit gadus ilgo vājo banku aizdevumu tendenci, paredzams, ka gan mājsaimniecības, gan uzņēmumi turpinās samazināt aizņemto līdzekļu īpatsvaru vai palielinās savas saistības ne ātrāk par IKP pieauguma tempu. Paredzams, ka galvenie tekošā konta bilances noteicošie faktori būs valsts budžeta deficīts, ES līdzekļu ienākošās plūsmas un ĀTI plūsmas.	Pēdējā laikā visbūtiskāko ieguldījumu tekošā konta deficītā veidoja fiskālā politika, tāpēc tekošā konta uzlabojums ir saistīts ar fiskālā deficīta samazināšanu. Budžeta atbalsts privātajam sektoram enerģijas cenu pieauguma kompensēšanai saista enerģijas cenas ar tekošo kontu. Atbalsta sistēmas izstrāde 2022./2023. gada apkures sezonai nodrošināja, ka tiek uzturēti cenu signāli, lai motivētu mājsaimniecības samazināt enerģijas patēriņu un tādējādi mazināt tekošā konta paplašināšanos.
Mājokļu cenas	Kopš 2012. gada mājokļu cenas ir pieaugušas par 103 %, bet ienākumi ir palielinājušies par 94 %. Tā rezultātā cenu un ienākumu attiecība tajā pašā laikposmā palielinājās par 4,5 %. Tomēr vēsturiski cenu un ienākumu attiecība kopumā nav mainījusies — zemāka par vidējo rādītāju 2000. gadu sākumā un aptuveni par 36 % zemāka nekā 2007. gadā sasniegtais maksimums. Komisija lēš, ka Latvijas mājokļu cenas 2022. gadā bija novērtētas pārāk augstu par 18,7 %, galvenokārt tāpēc, ka ievērojami palielinājās cenu attiecība pret īres maksu, savukārt cenu un ienākumu attiecība un uz modeļiem balstītie novērtējumi uzrāda tikai mērenu pārāk augstu novērtēšanu. Hipotekāro aizdevumu izsniegšana Latvijā ir bijusi vāja kopš globālās finanšu krīzes. Rezultātā mājsaimniecību parāds samazinājās no 50 % no IKP 2009. gadā līdz mazāk par 20 % no IKP 2021. gadā. Ievērojamā mājsaimniecību aizņemto līdzekļu īpatsvara samazināšana liecina, ka kredītu pieprasījuma stimuls bija negatīvs.	Mājokļu cenu pieaugums 2021. gada 4. ceturksnī paātrinājās, 2022. gada 2. ceturksnī sasniedzot maksimumu – 17,4 %, salīdzinot ar iepriekšējo gadu. Kopš tā laika tas ir kļuvis mērenāks, un jaunākais rādītājs liecina par 11,1 % pieaugumu 2022. gada 4. ceturksnī salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu. Banku aizdevumu ikmēneša dati par 2022. gada novembri liecina, ka kreditēšanas pieaugums palēninājās no aptuveni 7 % pirmajā pusgadā līdz 4,7 % novembrī. Gaidāms, ka tuvākajā laikā pieprasījums pēc mājokļiem un līdz ar to mājokļu cenu pieaugums samazināsies, jo procentu likmes turpina augt un reālo ienākumu pieaugums joprojām ir neliels.	Latvija varētu darīt vairāk, lai uzlabotu mājokļu tirgus darbību piedāvājuma pusē. Turklāt Latvija gūtu labumu no būvniecības atļauju izsniegšanas procesa saīsināšanas, kas ir ievērojami ilgāks nekā kaimiņos esošajā Igaunijā un Lietuvā. Turklāt ir ieteicams uzraudzīt, kā īres tirgu ietekmē jaunais 2021. gada īres likums, kura mērķis ir veicināt investīcijas īres īpašumos. Visbeidzot, mājokļu piedāvājumam, visticamāk, par labu nāktu labāka piekļuve kvalificētam darbaspēkam.
Izmaksu konkurētspēja	Latvijas trīs gadu vienības darbaspēka izmaksu pieaugums 2022. gadā sasniedza 13,7 %. Kopš 2014. gada reālo algu pieaugums ir pārsniedzis produktivitātes pieaugumu par aptuveni 15 procentpunktiem, radot bažas par izmaksu konkurētspēju. Turklāt nesenais enerģijas cenu kāpums ir palielinājis izmaksu konkurētspējas spiedienu, jo tas ir skāris Latviju smagāk nekā citas eurozonas ekonomikas. Enerģijas cenu inflācija Latvijā sasniedza maksimumu – 70 % (salīdzinājumā ar 40 % eurozonā), un SPCI inflācija sasniedza maksimumu – 22 % (salīdzinājumā ar 11,5 % eurozonā), un iekšzemes faktoriem bija būtiska nozīme. Tajā pašā laikā Latvijas eksporta tirgus daļas kopš 2014. gada ir turpinājušas augt mundrā tempā. 2022. gadā eksportētāji guva labumu no gandrīz nemainīgas tirdzniecības cenu indeksu attiecības, neraugoties uz ievērojamo importa cenu pieaugumu.	Paredzams, ka 2023. gadā darba algu un produktivitātes atšķirība samazināsies, jo spiediens darba tirgū samazinās līdz ar ekonomikas izaugsmes palēninašanos. Tomēr ir paredzams, ka pamatproblēma, kas izriet no sabiedrības novecošanas, vidējā termiņā un ilgtermiņā ietekmēs darba tirgu, un tāpēc paredzams, ka algu spiediens atgriezīsies. Tiek prognozēts, ka inflācija palēninasies līdz 9,3 % 2023. gadā un līdz 1,7 % 2024. gadā. Salīdzinājumā ar ES un eurozonas vidējiem rādītājiem joprojām tiek prognozēts, ka inflācija Latvijā 2023. gadā saglabāsies augstāka un tikai nedaudz zemāka 2024. gadā, kas liecina par ilgstošām inflācijas atšķirībām.	Pasākumi, kuru mērķis ir ieguldīt strādājošo iedzīvotāju prasmēs un veselībā, kā arī sekmēt iekšējo mobilitāti, lai prasmes labāk saskaņotu ar darbvietām, varētu palīdzēt novērst darbaspēka trūkumu un tādējādi mazināt iedzīvotāju novecošanas ietekmi, kas ir izmaksu konkurētspējas problēmu strukturālais veicinātājs.

Avots: Eiropas Komisija